

ТЕРНОПІЛЬЩИНА

КОЛИСЬ —
МОГУТНІЙ І КРАСИВИЙ...

Червогород — містечко в Тернопільській області, відоме не лише замком, а й водоспадом. Адже поселення розташовувалося на 16-метровому пагорбі, з якого спала ріка Джурин.

Переказують, що колись Джурин несла свої води до самого замку. Під час чергової облоги бусурманів мешканці Червогорода мужньо захищалися. Тоді татари

вигадали хитрий і підступний план. Вони розуміли, що без води червогородці довго не витримають. Так утворився відомий Джуринський водоспад.

Про це містечко є згадки у стародавніх літописах IX століття. Оборонну твердиню, що існувала приблизно в той час, літописці називали Червоний замок. Мабуть, замок був могутнім і красивим, бо за право володіння ним боролися князі Київської Русі ще в XIII столітті.

У XIV столітті, переживши декілька монголо-татарських навал, Поділля отримує ще й удар від Литви. Князь литовський Ольгерд завдає татарам поразки, а сам захоплює долину Дністра. Цю територію отримують від князя брати Корятівичі. Вони перебудовують Червоногородський замок.

Будівля побувала у володінні багатьох іноземних повелителів.

Спершу замок був зведений із дерева, а згодом його перебудували з червоного вапняку. Фортифікаційна споруда була прямокутною,

по кутах розташовані вежі. Замок захищався додатково лінією укріплень.

У 1778 році замок придбав Кароль Понінський, захоплений кривою Джуринського водоспаду й краєвидами, що відкривалися з пагорба. Тож Кароль і вирішив облаштувати тут прекрасний палац. У 1820 році розпочав над ним роботу. Йому вдалося звести чарівну споруду з кам'яними терасами, балюстрадами, балконами.

Проте будівля була майже цілком знищена в часи Другої світової війни, тож лише руїни залишилися свідками колишньої величі та краси цього замку-палацу.

А ЯН ЗБУДУВАВ ПАЛАЦ

Замок у Скалаті був зведений 1630 року. Фортифікацію на березі річки Гнилої побудував польський мечник Кшиштоф Віхровський. Бу-

дівлю огорожував рів, глибина якого була понад два метри. Він постійно наповнювався водами річки Гнилої. Вхідна брама була розміщена в північно-східній частині мурів, і до неї вів дерев'яний міст.

Замок добре охороняли навколишні болота. Та навіть це не змогло захистити його від нападу турків.

За реставрацію взявся наступний власник замку — Ян Фірлей. Він перетворив колись оборонну споруду під добре захищене житлове приміщення — висота стін заввишки шість метрів, завтовшки близько двох метрів. Також Ян збудував на подвір'ї палац.

За часів господарювання графа

Ростовського башти замку було перебудовано в неоготичному стилі.

За часів світових воєн замок дуже постраждав, а в часи Другої світової війни палац було майже знищено, і ми вже ніколи не помилуємося його красою.

Близько 1960 року відбулася консервація оборонної споруди, тому вона збереглася до наших днів. Фортифікація має чотирикутну форму, біля кожного кута башта, у них колись були бійниці.

Далі буде.

Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Спеціальний кореспондент
відділу культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКА
279-49-47

Відділ листів
Людмила ІЛЬЄНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
МАХ
278-63-69

Відділ редакції
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosivity.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301224

Наклад — 12000

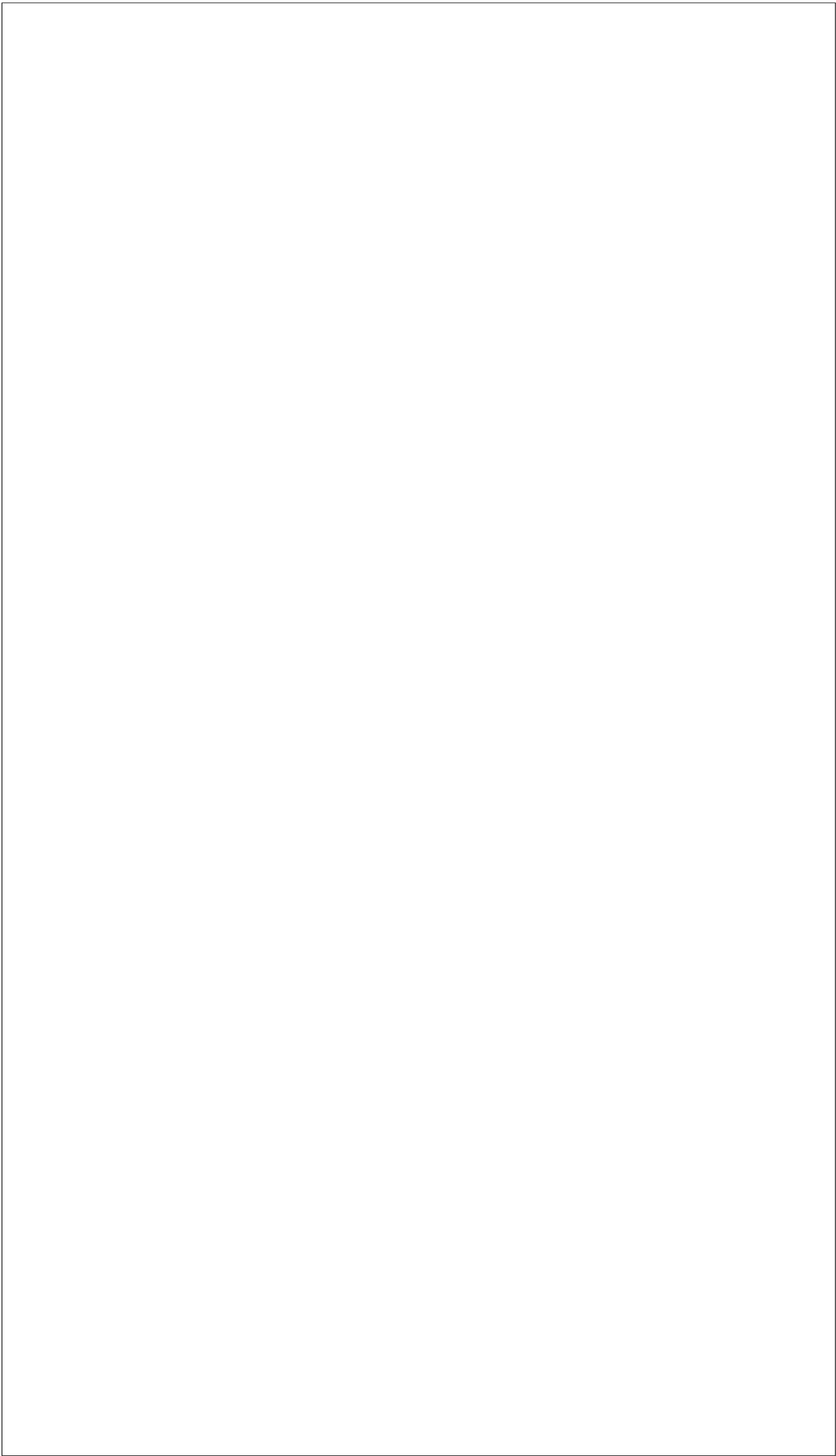
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

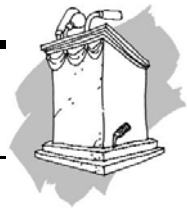
Відповідальність за достовір-
ність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на "Слово
Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

ДЕНЬ РОСІЇ

24 серпня Україна відзначатиме 15 років відновлення державності. Однак такого складного часу, який нині переживає наша держава, ще не було у жодну річницю незалежності. Хоч, як сказано в “Енциклопедії життя” Олеса Волі: “Лихим час не буває — лихим його роблять люди”. І ті люди, зокрема, політики, котрі роблять час лихим для України, нині є як усередині держави, так і поза її межами.

І це наслідок того, що українська нація не змогла ще викристалізувати елітарний прошарок. А точніше, створити умови, щоб люди, які є моральними авторитетами нації, належним чином залучалися до процесу утвердження держави. Один із українських дипломатів, заступник міністра закордонних справ Михайло Маймескул, розмірковуючи над цією проблемою, каже: “Еліта народу є такою, яким є сам народ. І тому відповідь на запитання, якою буде еліта, залежатиме від нас, усіх разом. Я маю на увазі і українців на рідній землі, і українців у світах. Якщо вдасться нам сьогодні консолідуватися навколо ідеї відродження нації і зміцнення державності на основі національних цінностей, то і майбутня еліта буде єдиною та відстоюватиме цю ідею, впевнено крокуючи у майбутнє. Якщо ж не вдасться, — то так і будемо надалі мучитися, існувати серед веселкового різнобар’я різних еліт без особливих перспектив і надій на майбутнє.

Тоталітарна епоха стала в Україні історією. Але вона залишила свій глибокий і потворний слід у душах багатьох людей. Це не їхня вина, а наша спільна біда”.

Проти зміцнення української державності на основі національних цінностей виступає значна частина бізнесових кіл в Україні і, відповідно, Росія. І почувається вона все впевненіше на українській території. Для прикладу, посольство РФ для святкування в Україні дня Росії 9 червня вибрало саме палац із назвою “Україна”. І на його фасаді розмістило величезний триколір із двоголовим орлом. У цьому закладено величезний підтекст. Проте українські посадовці його або не помітили, або вдали, що не бачать. І піднімали келихи за великий російський народ, проголошуючи при тому Палац “Україна” зоною дії російської мови. Піднімалися келихи за стратегічне партнерство Ук-

ЗВІДКИ ВІЮТЬ В УКРАЇНУ ВІТРИ ЗАГРОЗИ?

Російського посла привітав найстарший депутат Верховної Ради

раїні і Росії, хоч насправді з кожним днем у стосунках стратегічних партнерів усе менше “стратегічності”. Вона висихає, як за часів Леоніда Кучми висихала стратегічність між Україною й США.

Нині, твердять українські політологи, путінська Російська Федерація має чіткий стратегічний і тактичний план дій щодо Української держави. Хоч перед засіданням “великої сімки” (запланованого на кінець червня в Санкт-Петербурзі) російський президент намагається продемонструвати, що жодним чином не впливає на політичну ситуацію в Україні. Насправді з боку російського керівництва застосовуються подвійні стандарти. Насамперед мова йде про антиукраїнські рішення Державної Думи щодо української території і вступу України в НАТО, різного роду провокаційні заяви російських політиків, які не можуть бути спонтанними, бо в цій державі все під контролем Кремля і ним санкціоноване. Особливо російський чинник проявився в антинатовських подіях у Криму, зокрема у Феодосії, де було розвантажено американський корабель із матеріалами для підготовки військових навчань “Сі-Бриз-2006” і “Тугий вузол”. Нині абсолютно очевидно, що антинатов-

ські акції планувалися за межами України. Росії потрібно, щоб Україна в очах Європи виступила зоною нестабільності, незважаючи на те, що будь-яка нестабільність в Україні рикошетом битиме по Росії.

Однак тут амбіції Путіна вищі від логіки. Він хоче зав’язати на себе якомога більше співпраці з НАТО. А з іншого боку, він не забув смаку гіркоти від двох особистих поразок на президентських виборах в Україні. А тому не заперечує проти деструктивних ініціатив проросійських сил. Така позиція їх, звичайно, консолідує. А окрилює їх слабкість української влади, пов’язана із затягуванням формування парламентської більшості та уряду.

У цій ситуації путінське керівництво використовує вразливі місця української влади, яка не може здійснити легітимний вплив щодо тих, хто загрожує національній безпеці України. Зокрема, коли йдеться про порушення Конституції України, коли російська мова оголошена на півдні і сході України як регіональна, а також про те, що міська рада Феодосії оголосила місто “територією без НАТО”, Луганська і Донецька обласні ради ухвалили аналогічні постанови.

Частина політологів відзначає, що останні рішення, які приймали

місцеві ради, перебувають поза українським законодавством. Але поштовхом до таких постанов, наголошують вони, є затягування зі створенням парламентської коаліції і уряду на загальноукраїнському рівні. Це велика загроза для стабільності в Україні. І тут Партія регіонів, використовуючи маргінальні політичні сили, які не потрапили до Верховної Ради, але мають своє представництво у місцевих радах, грає політичними м’язами і намагається створити центр впливу у парламенті через імітацію загрози для національної безпеки України й погіршення міжнародного іміджу.

І хоч міністр оборони України пан Гриценко повідомив, що він домовився із військовим відомством Великої Британії щодо перенесення військових навчань “Тугий вузол”, які були заплановані на червень, але в цій ситуації спрацював стратегічний план російського керівництва щодо дискредитації міжнародного іміджу Української держави за допомогою політичних сил всередині України.

Є інформація, що путінська Росія, яка підготувала і профінансувала антинатовські провокації в Криму, готується до проведення спільних з НАТО військових навчань на своїй території. І це можливо, бо такого безладдя, як допустила українська влада в Криму, у Російській Федерації не буде.

Вакуум влади в Україні призвів і до того, що відкладено візит президента США до Києва, який міг відбутися після засідання в Санкт-Петербурзі “країн сімки” і Російської Федерації. Президент Віктор Ющенко наголошує, що в організації будь-якого візиту кожна сторона виходить з того, що в країні повинен бути працюючий парламент і сформований уряд. Українські політологи вважають, що приїзд американського президента в час активних антинатовських виступів ще підсилив би їх, і сама атмосфера такого візиту була б дуже несприятливою.

Натомість у прес-службі Міністерства закордонних справ України наголошують, що український Президент запросив своїх американського і російського колег узяти участь у міжнародному форумі, присвяченому пам’яті жертв Бабиного Яру, який відбудеться у вересні в Києві у рамках заходів, присвячених 65-річчю трагічних подій.

● Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

ПО-СУСІДСЬКИ

А НАВІЩО РОСІЇ КОРДОНИ?

6 червня в Москві, згідно з погодженим порядком денним, мав відбутися другий день 25-го засідання делегацій України та РФ із питань розмежування Азовського й Чорного морів і Керченської протоки. Під час цих переговорів сторони планували підписати Протокол засідання і затвердити регламенти Підкомісії з питань Азово-Керченського врегулювання. Однак російська делегація відмовилася від підписання цих документів. Такі свої дії російська сторона пов’язує з пропозицією української сторони розблокувати переговорний процес щодо розмежування Азовського моря шляхом внесення змін до Договору між Україною та РФ про співпрацю в Азовському морі й Керченській протоці. Суть українських пропозицій полягає в тому, щоб змінити існуючий нині статус внутрішніх вод Азовського моря, який використовується російською стороною як аргумент проти застосування норм міжнародного права та світової практики з делімітації зазначеної акваторії.

Отже, на чергові намагання України зрушити переговори з місця Росія не відповіла. Уже двадцять п’ять раундів України намагається вивести процес із глухого кута, та все марно. Але кому потрібні результати цих переговорів? Мабуть, не Москві. Навіщо ж мати вирішену проблему, коли в будь-який зручний момент на неї можна тиснути для досягнення необхідного результату? Вже по-іншому постає це питання після заяв Держдуми Росії про “повернення Криму до складу РФ”. Уже зараз можна впевнено сказати, що до повної делімітації кордону дуже далеко, як і до усвідомлення Росією того, що Україна вже незалежна і проводить вільну від Кремля політику.

● Тарас ДЕМ’ЯНЕНКО

АВТОРИТЕТНА ДУМКА

Вадим КАРАСЬОВ, директор Інституту глобальних стратегій:

— “Помаранчеві сили” зможуть розпочати роботу Верховної Ради тільки тоді, коли буде “помаранчева коаліція”. Спочатку коаліція, а потім усе інше — ось така логіка “помаранчевих сил” щодо роботи Верховної Ради. І доки не будуть погоджені неузгодженості (програмні і кадрові), доки не будуть поставлені останні коми, крапки, двокрапки й знаки оклику в коаліційній угоді, повноцінної роботи Верховної Ради не буде. До речі, це відповідає й регламенту, згідно з пунктом восьмим якого спочатку вирішуються коаліційні питання, а згідно з дев’ятим пунктом вирішується питання спікера й розподіл парламентських комітетів. Тому на початку роботи Верховної Ради домінує коаліційна логіка, а не спікеріадна чи розподільчо-комітетна. Партія регіонів якраз і намагається нав’язати спікеріадну логіку для початку роботи Верховної Ради, але всі розуміють: якщо буде вибрана саме така логіка, то це може мати непрогнозовані наслідки для “помаранчевої коаліції”, не кажучи вже про те, що створить нові протиріччя, неузгодженості й напругу серед перетворників по “помаранчевому” коаліційному процесу.

Олесь ДОНІЙ, голова Центру досліджень політичних цінностей:

— Останні місяці створено-нестворена “помаранчева коаліція” практично працює на розвал української держави. Місцеві органи самоврядування приймають рішення, які

ЧОМУ «ПОМАРАНЧЕВІ» НЕ МОЖУТЬ ДОМОВИТИСЯ?

Уже втретє новообраний український парламент намагається розпочати свою роботу, і знову — безрезультатно. А все через відсутність «помаранчевої коаліції», про «успільне» творення якої нам уже три місяці розповідають колишні лідери Майдану. Що ж сталося з людьми, котрі півтора роки тому зуміли об’єднатися, аби відстояти вибір народу, а нині не можуть поділити владу? Чому три місяці після виборів Верховна Рада України все ще не може розпочати повноцінної роботи?

Київський Центр дослідження політичних цінностей запитав про це у кількох авторитетних політологів та експертів.

не входять у межі їхньої компетенції, а центральні органи влади неспроможні швидко та адекватно реагувати на такі дії. Це означає, що центральні державні органи втрачають контроль над державою, тобто не виконують своїх функцій. Влада “виконуючих обов’язки” — влада безвідповідальна й недієва. У цій ситуації затягування процесу формування постійнодіючої влади є, по суті, антидержавницькою діяльністю.

Парламент не повинен ставати заручником гонити “помаранчевих” лідерів за портфелями. В аналогічній патовій ситуації у минулій Верховній Раді всіма нелюбимий Леонід Кучма знайшов вихід. Отримавши місце Голови Верховної Ради для свого висунення — Володимира Литвина, кучмісти віддали більшість парламентських комітетів тодішній опозиції (насамперед “Нашій Ук-

раїні”). Нині так само слід усвідомити, що потрібно відокремити процес створення коаліції як механізму творення Уряду від процесу працездатності парламенту (включно з обранням керівництва самого парламенту й парламентських комітетів). Робота парламенту — це робота не лише творців коаліції (які поки що показують себе з найгіршого боку), а й робота опозиції. Отже, рішення, які стосуються парламенту, повинні прийматися при обговоренні всіх п’яти фракцій. В іншому випадку ситуація в Україні продовжуватиме виходити з-під контролю.

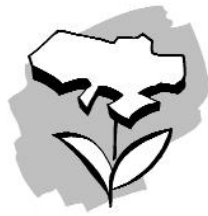
Кость БОНДАРЕНКО, директор Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна:

— Це тому, що на перший план тепер виходять не принципові питання, а амбіції та

кадрові питання. Відповідно, коаліція вперлася в бажання чи небажання тих чи інших політичних сил посісти керівні посади в державних інститутах. Когось не задовольняє посада спікера, когось — віце-спікера й у результаті ніяк не можуть вийти на узгоджений варіант коаліції. Тому й доводиться відкладати підписання угоди про коаліцію, а тим самим і питання про початок роботи Верховної Ради. Адже, якщо починати роботу сесії, то потрібно вже з чимось виходити до людей. Якщо ж немає з чим вийти, то просто немає сенсу розпочинати роботу. Поступово парламент перетворюється на суцільний скандал, а “помаранчева коаліція”, ще не народившись, починає викликати відразу і у виборців, і в політику.

Володимир ФЕСЕНКО, голова правління Центру прикладних політичних досліджень “Пента”:

— Причина очевидна: немає згоди з ключових питань створення коаліції. Причому йдеться не лише про найбільш проблемні кадрові питання, про які вже давно говорять, а також і про принципові програмні розбіжності, які треба подолати. Але те, що вже третій тиждень Верховна Рада не може розпочати свою роботу, створює загрози й ризики для суспільства. Усе більше відчувається вакуум влади, і учасникам коаліційного процесу на це треба звернути увагу, тому що вони занадто загралися, і, складається враження, не відчують того, що сьогодні відбувається в суспільстві. Якщо на це не реагувати — будуть проблеми і для країни, і для нинішньої політичної еліти України.

ПОГЛЯД

Новітня історія українських національно-визвольних змагань почалася з Установчого з'їзду Народного руху України, коли на сцену актового залу Київського політехнічного інституту під звуки "Козацького маршу" вийшов Володимир Яворівський. "Козацьким маршем" ще довго потім розпочиналися численні мітинги, які з кожним роком ставали менш людними. Зараз, уперше за всю історію Незалежності України, націонал-демократи не будуть представлені у Верховній Раді автономною політичною силою. У їхній поразці відзеркалюється стан українського суспільства й української нації.

Пригадується пісня про червону калину, яку націонал-демократи співали спочатку з натхненням аж до сліз. Зараз її співають україно-рідко — бо спів натхненням не виходить. Ніби ті, що її співають, не мають твердої віри, що вони таки піднімуть червону калину й розвеселять славу України. Юрій Костенко після поразки його партії на парламентських виборах сказав, що вони, мовляв, починатимуть усе спочатку, тобто з вулиці, отже, треба гадати, знову з мітингів. Загадка лише, скільки людей тепер на них приходять, а скільки приїжджатиме "Мерседесами".

Якщо відхреститися від заявленого терміну "демократ", найкращим означенням до політичної течії, про яку йдеться, було б словосполучення "націонал-патріоти". Справді, тоді, коли значна частина українства втратила національну пам'ять, коли частина нації внаслідок тривалих асиміляційних процесів опинилася на межі перетворення в іншу націю, коли гасло "какая разница, на каком языке разговаривать", стало визнаватися як само собою зрозуміле, коли в столиці незалежної держави й у переважній частині її міст панує мова іншої держави, мусили знайтися національні патріоти, які поставили за мету повернути українців до національних витоків і побудувати українську національну державу.

Націонал-патріотів легко відрізнити від ліберал-демократів за їхнім ставленням до розуміння національної ідеї. Якщо ліберали зводять національну ідею до ситого життя, націонал-патріоти, не маючи нічого проти нього, розуміють під національною ідеєю побудову справді незалежної, справді соборної, справді української національної держави. Націонал-патріоти розглядають русифікаторів усіх мастей і калібрів як своїх політичних ворогів. Жоден націонал-патріот не даватиме інтерв'ю олігархічним виданням чи телеканалам російською мовою, тоді як ліберал-демократ зробить це залюбки, оскільки має недостатню практику усного українськомовного спілкування.

Відтак перед націонал-патріотами постало відразу два надзвичайних завдання. З одного боку, йшлося про побудову замість державного капіталізму, який комуністи називали соціалізмом, капіталізму ринкового. З іншого боку, необхідним було зупинити розпочате російськими царями та продовжене кремлівськими вождями зросійщення української нації, що проявлялося передовсім у витісненні з українського середовища, насамперед з освіти, української мови.

Після проголошення Незалежності націонал-патріоти втратили вплив на ситуацію в країні. Незважаючи на прийняття за їхньої активної участі законів, які відкрива-

ли шлях до роздержавлення власності, воно пішло не за їхнім сценарієм. Водночас не було припинено зросійщення українців. Навпаки: воно набуло ще небезпечнішого і зловіснішого характеру. Чому так сталося?

Значна частина колишньої комуністичної й комсомольської номенклатури, яка кинулася приватизувати державну власність, не мала достатніх грошей, аби платити реальну ціну за об'єкти, що приватизувалися. Ця обставина спонукала "червоний директорат" сфальсифікувати в 1994 р. президентські вибори в Донецькій області і в такий спосіб привести до

ження зросійщення і асиміляції української нації, бо лише в мутній непатріотичній обстановці їй легше красти і ховати кінці у воду. Ось чому Україна не стала будуватися як власне українська держава.

Відмова від політики національного відродження призвела до того, що українська нація замість її об'єднання стала ще глибше розколюватися на дві нації. Щоб переконатися в цьому, варто придивитися до електоральної мапи Ющенка і Януковича зразка 2004 р. На ній прослідковується чітка кореляція: чим менше української національної свідомості й української мови, тим більше голо-

якби в Україні влада була справді українською, яка б своєю послідовною мовною політикою зробила своєрідний аборт, повівши зросійщених українців до національного відродження.

Багато аналітиків цю позицію не поділяють. Вони схильні говорити про різний менталітет українців, що живуть на сході й заході України, про їхню орієнтацію на різні культури, про різномовність тощо. А як інакше, як не різними етносами, можна назвати спільноти людей, що мають різний менталітет, різні релігійні й побутові традиції, різні мови та ще й густо зосереджені в різних регіонах. Недавно дру-

ні принципово не вживають словосполучення "український народ", надаючи перевагу іншому — "народ України".

Отже, нашій ідеї національного відродження об'єктивно протистояла така могутня сила, перебороти яку кільком сотням тисяч переселених між собою націонал-патріотів не вдалося. Проте цікаво, чому націонал-патріоти не реагували на мовну політику, що велася при Кучмі, як кажуть, адекватно? Чому не вдавалися до рішучих дій? Чому не знайшовся серед націонал-патріотів бодай один Олекса Гірник? Той спалив себе живим, протестуючи проти русифікації українців. Зараз не треба спалювати себе живим. Достатньо спалювати себе у конкретній і сміливій боротьбі за українську національну справу. Чому покійно мовчить більшість членів національно-патріотичних партій та організацій, що працюють у КПП та в інших університетах? Чому вони не подали до суду бодай на одного професора чи доцента, які відмовляються читати лекції державною мовою?

У відповіді на ці питання приховується гірка істина. Українські націонал-патріоти виявилися надто слабкою політичною силою. Після проголошення Незалежності їхні лідери почали створювати під себе політичні партії, які більше переймалися з'ясуванням стосунків між собою, ніж українськими національними справами. Не можуть похвалитися певними здобутками численні громадські організації з національно-патріотичною спрямованістю. Важко навіть пригадати, чого суттєвого й конкретного вони добилися. Українські націонал-патріоти більше захищаються, ніж наступують. Ось уже більше року, як до влади прийшли "помаранчеві", а про розробку державної програми захисту прав українців і підтримки української мови нічого не чути. Не було, до речі, нічого легшого, як домогтися заміни бодай частини більшовицької топоніміки. Адже іменами катів українського народу засіяні мапи міст, селищ і сіл України. Та ніхто навіть не згадав про цю проблему. Схоже, багатьох патріотів приспали комфортні "Мерседеси", солодке життя в квартирах з євроремонтном і регулярний відпочинок на морі з проживанням у багатозіркових готелях.

Перераховані фактори лише на перший погляд видаються суб'єктивними. Нерішучість і безсилля українського національно-патріотичного руху об'єктивно впливає із несформованості й розпорошеності української нації. Якщо немає сильної нації — немає й сильної національно-патріотичної інтелігенції та відсутня її згуртованість і рішучість. У цьому сенсі нині особливих підстав для оптимізму немає. Не підбадьорює навіть виступ Президента під час відкриття сесії Верховної Ради, де він запевнив, що державність української мови буде забезпечена. Президент так сказав, бо йому так написали. Якби він справді розпочав реально забезпечувати державність української мови, зустрівся б із запеклим опором із боку Москви та її "п'ятої колони" в Україні. Поки що ніхто нічого не забезпечує, а рішучий наступ веде лише "п'ята колони", мало не шодня проголошуючи регіональний, а реально — державний статус російської мови то в одній, то в іншій області. Чим він закінчиться? Що ж буде після поразки націонал-патріотів на виборах? Що ж буде з червоною калиною та славною Україною?

ЧОМ КАЛИНУ НЕ ПІДНЯЛИ...

Доповідь Юрія Гнаткевича на конференції, присвяченій 100-річчю Київської "Просвіти"

Історія Київської "Просвіти", як і всього товариства "Просвіта", тісно пов'язана з національно-демократичним рухом. На жаль, цей рух не виконав завдань, які ставив перед собою після проголошення Незалежності. Не виконала своїх планів і "Просвіта". Аби коректно поставити перед собою завдання, що виникають у нових умовах, слід проаналізувати природу й причини наших невдач.

влади Л. Кучму. Відтоді, як почалася епоха "кучмізму", тобто епоха масової приватизації державної власності з грубим порушенням законодавства і моралі, українські націонал-патріоти побачили, що в Україні стартував процес нагромадження і концентрації капіталу. Але вони до нього активно не долучалися. Тоді, коли їхні політичні антиподи почали енергійно накручувати капітал, купувати та створювати засоби масової інформації, українські націонал-патріоти взяли за створення партій і громадських організацій та стали активно з'ясовувати, хто з них більший патріот. Якщо якийсь "націоналіст" починав власний бізнес, він обов'язково піддавався обструкції і зневазі серед своїх однодумців. Зрештою, оскільки українські націонал-патріоти складалися переважно з інтелігентів — письменників, педагогів, учених, лікарів, офіцерів тощо — вони не мали реальної змоги стати учасниками "розтягування" державної власності. Адже для цього треба бути поблизу місць, де її роздавали, тобто при владі чи біля неї. Як наслідок, націонал-патріоти опинилися при партіях, але без грошей. При грошах, заводах і фабриках, при телеканалах і тиражних газетах опинилися ті, для кого ні українська культура, ні українська мова, ні сама перспектива українського етносу жодної цінності не становили. У цьому сенсі українська нація найсуттєвіше відрізняється від переважної більшості націй, що визволилися від імперій, у яких вони перебували впродовж тривалого часу. Всюди у таких країнах національно-визвольні революції очолювала національна буржуазія, яка після перемоги революції брала чіткий курс на національне відродження, бо розуміла, що лише міцна, згуртована, здорова нація з єдиною мовою, єдиною церквою й авторитетними національними лідерами може бути запорукою безпеки держави і нації.

Для української буржуазії курс на українське відродження був не лише не прийнятним. Він був для неї ворожим. Українська буржуазія об'єктивно українською буржуазією не була. Вона була і продовжує бути зденационалізованою космополітичною напівкримінальною силою, яка взяла курс на продов-

Президент і кобзар. Фото з сайту Президента України

сів було проти українця Ющенка, а там, де української мови майже немає, практично всі голосували за сина білоруса й росіянина Януковича. Орієнтація під час голосування не на соціальні чи класові, а на національні критерії збереглася і на останніх парламентських виборах. За Партію регіонів голосували так, наче вболівали за "Шахтёр", за який переживають і донецькі бомжі, і тамтешні олігархи, і ті, хто кидав своїх конкурентів у колодязі, і родичі тих, кого в ті колодязі кидали. Там виборчих програм ніхто читати й не збирався. Там голосували за принципом: "Плохие, потому что чужие".

З огляду на висловлені аргументи стає зрозуміло, чому націонал-патріоти не змогли взяти владу й опанувати ситуацію після проголошення Незалежності. По-перше, з'ясувалося, що значна частина українства, яка жила на територіях, що незмінно більше трьох століть перебували у складі Росії, відійшла від своїх національних витоків, традицій і мови предків такою мірою, що стала перетворюватися на інший етнос. У цьому немає нічого дивного, оскільки, за твердженням етнопсихологів, нації, як і люди, проходять кілька етапів свого становлення: зачаття, виношування плоду і пологи. Образно кажучи, внаслідок згальтування України російською імперією відбулося зачаття нового етносу. У часи тоталітарного режиму його плід успішно виношувався. У часи Кучми він народився, хоча міг і не народитися,

якби російського президента Людмила Путіна публічно заявила в Санкт-Петербурзі, що "границы русского мира проходят по границам русского языка". Тож варто, аби ми для себе поцікавилися: а де ж проходять кордони нашого українського світу, і чи належать до нього Луганськ, Донецьк, Київ? Зрештою, важливо, чи належать до нього українці, що відмовилися від спілкування російською.

Незважаючи на те, що в столиці майже всі школи сьогодні українськомовні, київські батьки й діди у переважній більшості відмовилися спілкуватися з дітьми та внуками своєю національною мовою. Отже, не бачать потреби в її відродженні. Вони посилають нині дітей до українських класів, бо інших обмаль. Отакі дідуся й бабусі, що колись повтікали з села до Києва, за комуністів були готові до виродження української нації, готові вони до цього й зараз.

До розукраїнення України готові не лише бабусі. Цього прагнуть насамперед політики. В. Янукович оприлюднив у Москві перед початком минулої парламентської виборчої кампанії одне зі своїх головних гасел: "Два языка — один народ". В. Янукович навряд чи знає, що нічого подібного в природі не буває, бо якщо народ, тобто нація, має дві мови, то це вже не народ, а два народи. Але ті, хто підказали йому це гасло, мають певну мету — зробити ту, в Україні, з одного народу два народи. Так потрібно Москві й комуністам. Остан-

ЗАХИСТІМО НАШ НАЙБІЛЬШИЙ СКАРБ!

Ми, члени Новокаховського осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, через газету «Слово Просвіти» звертаємося до всіх українців, у кого не згасла ще іскра любові до України, до всіх національно-патріотичних організацій і партій, до керівників центральних і місцевих органів влади. З благальним проханням і водночас із рішучою вимогою ми звертаємося до Президента Віктора Ющенка, до всіх лідерів національно-патріотичних сил України: над українською державністю нависла смертельна загроза, захистити наші українські святині, на фундаменті яких будується Українська держава. Досить стримувати атаку за атакою на нашу культуру, традиції й мову. Час переходити в рішучий контрнаступ на антиукраїнські сили, які хочуть стерти з лиця землі нас як націю, знищивши наш найдорожчий скарб — мову. Вони знають, що, умертвивши нашу мову, легко перетворять нас на колоніальних рабів без застосування гармат, літа-

ків і танків. Війська можуть використати в ролі «миротворців». Вони це розуміють, час усвідомити й нам. Надання російській мові статусу державної чи навіть регіональної якраз і переслідує цю мету. Додаючи до своїх рішень чи пропозицій фразу «поряд з українською», вони лицемірно маскують свої справжні наміри — зробити російську мовою державного користування, поступово витіснюючи українську мову з усіх сфер життя, а там — і знищивши. Знищення ж мови загрожує існуванню держави.

Тому ми й закликаємо всіх почати рішучий наступ на зухвалі спроби розхищення основ нашої державності. Ми щиро вдячні голові нашого товариства Павлові Мовчану, іншим його членам за ініціативу в цій справі, віддаємо належне Президенту України Вікторові Ющенку, який у складній для нього ситуації подає голос на захист нашої мови, дав розпорядження НРБО розглянути питання законності надання російській мові статусу регіональної деякими ра-

дами. Ми віримо: він використає всю свою мужність, щоб зломити нахабство тих, хто піднімає меч на наші святині. Та зробити йому це буде легше, коли з ним у наступ на ворогів нашої держави підуть усі патріоти України.

Незважаючи на те, що закликати до єдності здається марною справою, бо не дав нам Бог волі до об'єднання перед виборами, ми все-таки закликаємо всіх українців об'єднатися перед загрозою знищення нашої мови й нашого поневолення. До цього спонукає нас клич духу наших предків словами великого Шевченка «обніміть, брати мої», «борітеся — поборете». Для цього є всі юридичні підстави. Адже жодна місцева чи обласна рада не має права порушувати Конституцію України, не має права ставати на «захист» мови, яка не тільки не потребує захисту, а й є мовою агресії, від якої потребують захисту інші мови, в тому числі українська. Є всі підстави вимагати перегляду ратифікації Європейської Хартії про мови національних меншин, бо ратифіко-

БУДЬМО РАЗОМ!

вана була ця хартія поспіхом, під тиском антиукраїнських сил. Уведення до числа пригноблених і загрожуваних мов російської є абсурдом, бо їй ніщо в Україні не загрожує, а саме вона загрожує існуванню інших.

Іти єдиними лавами в контрнаступ на українофобів треба негайно, бо вони все більше нахабніють. Новообрана Новокаховська міська рада в своїй більшості, крім її голови, ігнорує українську мову, а в Херсонській обласній раді не вважає за потрібне послугуватися українською мовою й новообраний її голова. Із п'яти газет Нової Каховки нема жодної української, а деякі з них за своїм змістом явно антиукраїнські. Комісія з мовних питань при міськвиконкомі не працює, наші вимоги ігноруються. Тож пора нам показати, що український народ ще не вмер.

- **Валентина ЛИТВИНОВА**, голова Новокаховського осередку ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка; **Пнат БІЖИК**, член правління

дання російській мові статусу так званої регіональної, вважаючи цей крок проявом сепаратизму з боку проросійських, антиукраїнських сил. Одещина завжди була органічною частиною України й залишиться нею назавжди. Депутати Одеської обласної ради повинні вирішувати справжні проблеми області, а не займатися політичними спекуляціями, що розпалюють міжнаціональну ворожнечу і працюють на інтереси іншої держави. Ми закликаємо всі українські патріотичні сили й особливі депутатів Одеської обласної ради від патріотичних партій вдатися до рішучих дій задля запобігання тенденціям, що загрожують фізичному існуванню українців на півдні України і дезінтеграції Української держави!

- **Члени Правління Одеського обласного об'єднання ВУТ «ПРОСВІТА» ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА: Г. Дольчик (голова правління), О. Музичко, А. Мисечко, Т. Мейзерська, Т. Ананченко, М. Перегінчук, Г. Рудик, П. Агромаков та інші**

рїї держави. МИ ХОЧЕМО ЦЕ ЧУТИ ВІД ВАС!

Двомовність в Україні — це завжди російська одномовність і зневага до української мови, це завжди упосліджене становище української мови там, де буде впроваджена двомовність. Державна двомовність, яку намагаються запровадити в Україні захисники «російськомовного населення», суперечить принципам національної єдності українського народу, протидіє розвитку української державності, культури і науки. Якщо в часи УНР двомовність загрожувала розколом української нації в соціальному плані, то нині вона загрожує в територіальному — федералізацією України з подальшими небезпечними наслідками.

Просвіт'яни звертаються до Вас, Пане Президенте, як до сина української нації, гаранта Конституції України, з проханням виконати свій громадянський обов'язок перед українським народом — припинити агресивний наступ російських шовіністів і сучасних яничар на найбільшу святиню українського народу — мову.

- **С. ГОРЕЧИЙ**, голова Ради об'єднання Галицького району м. Львова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

НЕ ГАЙТЕ ЧАСУ. ВИРІШУЄ СТОЛИЦЯ

Вельмишановна п. Люба! Звертається до Вас колишній Ваш викладач історії в університеті і багатолітній передплатник Вашого українського видання. Ставлю і свій підпис під Вашою статтею про «підлих і темних». Дві хвилини тому по обласному радіо передали, що хлопця, який прикував себе до дверей міськради на знак протесту проти прийняття рішення міськими депутатами про регіональну мову, госпіталізовано.

Стан українців у своїй-несвоїй державі подібний до стану негрів у південних штатах минулого століття. А тому, за моїм глибоким переконанням, необхідно:

- 1) Прийняти закон про статус корінної нації;
- 2) Створити національну правичу;
- 3) Створити надзвичайний громадсько-політичний орган із обов'язковим включенням у нього Ю. Луценка з його структурою. Цей орган має діяти на повну силу у випадку повного паралічу нинішньої Верховної Ради;
- 4) Створити Надзвичайний Трибунал для боротьби проти антидержавних дій, спрямованих на зруйнування конституційного ладу, корумпованості у вищих ешелонах влади і т. ін. Кадри, випробувані часом, є: С. Головатий, В. Онопенко, Ю. Костенко, І. Заєць, О. Тягнибок, І. Фаріон та інші.

Народ маорі (Нова Зеландія) був з'їдений англійськими покидьками за сто років.

Нам, українцям, втрачати нічого. Стоїмо над безоднею.

- **Ігор КОПОТІЄНКО**, історик, м. Дніпропетровськ

ПРОТИСТОЯННЯ

Постійному Представнику Президента України в Автономній Республіці Крим пану Москалю Г. Г.

Звернення

Шановний пане Г. Г. Москаль! Можна не звертати уваги на чергову рекламну акцію жириновців у Державній Думі Російської Федерації щодо повернення Криму до складу Росії. Пригадується, що більше десяти років тому законодавчий орган Росії вже денонсував ухвали щодо передачі Криму до складу України. Ну то й що: собака гавкає — вітер носить.

Але ми не можемо пройти повз антидержавну діяльність окремих засобів масової інформації на теренах Криму. Так, 30 травня газета «Кримська правда» (№ 96 (23595)) на першій сторінці під заголовком «**К сведению**» подає твердження: «**Украине Крым был передан 19 февраля 1954 года по незаконному решению президиума Верховного Совета СССР**». Ми розцінюємо це як свідому дезінформацію читачів, як провокацію, як прояв україноненавистництва, як зазіхання на територіальну цілісність України. Оскільки твердження подається без підпису і без посилання на джерело, то, на нашу думку, воно є твердженням редакції газети, яку очолює депутат Верховної Ради, секретар комісії з етики, гласності Верховної Ради АРК К. М. Бахарев.

Ми просимо Вас перевірити цей факт і вжити всіх заходів, щоб збити у подальшому неможливі такі провокаційні, антидержавні дії.

31 травня 2006 року

Леонід ПИЛУНСЬКИЙ, голова Кримської крайової організації народного Руху, депутат Верховної Ради АРК; **Олег ФОМУШКІН**, голова Кримської організації Української народної партії; **Сергій САВЧЕНКО**, голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка

АНТИСЕПАРАТИЗМ

Українська громадськість Одеси й Одещини з надією зустріла Помаранчеву революцію і взяла в ній активну участь. Місцеві українці прагнули до збереження єдності нашої держави, поглиблення реформ, спрямованих на дерусифікацію України, повернення етнічних українців до цінностей власної культури, виховання лояльності до української культури й державності в інших народів, що проживають на території України та, зокрема, її півдні. Головна ознака українського етносу, консолідуюча сила у створенні політичної нації — українська мова. Тому проведення послідовної державної політики, спрямованої на виведення української мови з приниженого становища, зумовленого багатолітньою колоніальною залежністю України від Росії, могло б стати індикатором позитивних змін у суспільно-культурному житті українців регіону.

На жаль, протягом 2005—першого півріччя 2006 року суспільно-політична та мовна ситуація в Одесі й Одеській області не змінилася на

ПРОТЕСТНА ЗАЯВА ОДЕСЬКОГО ОБЛАСНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

краще. Російська мова залишається пануючою в усіх сферах громадського життя регіону. Як і раніше, переважна більшість засобів масової інформації російськомовні. Більшість із них провадять відверто антиукраїнську пропаганду, спрямовану на приниження української мови, історії, паплюження україноцентричних сил та організацій. Насаджується думка, що Одеса — споконвічна частина російської цивілізації. Нагнітання проросійської та відповідно антиукраїнської істерії повинно сприяти розгортання гасла, що не раз підіймалося проросійськими силами у регіоні, — «Російська мова у небезпеці!». Задля так званого захисту прав російськомовних, яким насправді ніщо не загрожує, проросійські сили в Одеській обласній раді розпочали підготовку до надання російській мові статусу

так званої регіональної в Одеській області. Цей крок суперечить усім нормам українського та міжнародного законодавства. Отже, по суті, йдеться про спробу антидержавного заклоту, спрямованого на розкол України, пригнічення прав українськомовних мешканців Одеси й Одещини. Надання російській мові статусу так званої регіональної призведе не до двомовності, а до російської одномовності, на цей раз не тільки у побуті, а й у діловодстві, у всіх сферах громадського життя. Насправді мова, що існує на Одещині на грані виживання, є українська, яка потребує всебічної підтримки з боку держави (фінансування українських організацій, освітніх закладів, видавничих і мистецьких проєктів).

Українці Одеси й Одеської області рішуче протестують проти на-

ЗВЕРНЕННЯ ДО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЮЩЕНКА ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ РІШЕНЬ ДЕЯКИХ ОБЛАСНИХ ТА МІСЬКИХ РАД ПРО НАДАННЯ РОСІЙСЬКІЙ МОВІ СТАТУСУ РЕГІОНАЛЬНОЇ

нах СНД і розробляє заходи «захисту російськомовного населення в СНД». Хоча варто б дати «російськомовному населенню СНД» можливість визначитися й згадати, якого вони роду, вернутися до своєї рідної мови й культури (наше демократичне законодавство забезпечує їм усі умови культурного розвитку), від яких їх свого часу відірвала компартія Союзу під гаслом творення «радянського народу» з однією «общепонятною» мовою, заради чого мови решти національностей повинні були стати гноєм, на якому б пишню розцвітала «общепонятна».

Українська мова державна тільки в Україні. Це єдина держава в світі, в якій мали б бути створені всі умови для утвердження української мови в суспільному житті країни. Натомість Україна залита повинню російськомовних видань

ЗУПИНІТЬ ШОВІНІСТІВ!

Високошанований Пане Президенте!

Антиукраїнські сили вели відкрити українофобську, антидержавну політику під час парламентських виборів, а державна влада не виявляла жодного осудження і спротиву. Українська Церква Московського патріархату устами своїх священнослужителів оголосила українську мову «небогоудольною», а українську державу — тимчасовим явищем, відкрито проводить колоніальну політику Москви. Українська демократія стала синонімом беззаконня і всюдозволеності.

Надії на те, що після парламентських виборів ушухнуть антидержавні пристрасті, не справдилися. Доказ цього — недавнє рішення Луганської обласної, Харківської і Севастопольської рад про регіональний статус російської мови в Україні, посилюючись на ратифіковану Верховною Радою України Хартію загрозених мов. Європейська Хартія бере під захист мови, яким загрожує зникнення. Російська мова — державна в Російській Федерації, крім того, визнана однією з офіційних мов ООН. Російська держава виділяє величезні кошти на підтримку і розвиток російської мови в краї-

АКЦІЯ ПІКЕТИ БІЛЯ МІСЬКРАДИ

Перед вами — світлина просвітян і їхніх симпатиків. Але ми хочемо, щоб ви почули наше слово.

У Миколаєві лише в останні роки по-справжньому оживає українська мова, і незрілі потуги окремих політиканів надати в області російській мові рівного статусу з українською начисто руйнують наші намагання довести, що Миколаївщина — значуща частина України.

Проти введення російської мови як регіональної виступили інженери, лікарі, освітяни, студенти, політичні партії «Наша Україна», «Народний рух України», «Собор».

До учасників пікетування вийшов мер м. Миколаєва Володимир Дмитрович Чайка. Він підтримав вимоги мітингуючих, а потім заспівав українську пісню, яку одразу ж підхопили присутні просвітяни.

Сьогоднішнє пікетування міської ради не остудить наших почуттів. Ми ідемо до кінця, до перемоги.

Правління Миколаївського об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНЦІВ КИЄВА І ВСІЄ СОБОРНОЇ УКРАЇНИ

Враховуючи, що ворожі українству сили роблять усе, аби відсути українську мову, культуру в Україні на другий план і нав'язати українському суспільству мову й культуру сусідньої держави (про це свідчать зокрема й останні неконституційні рішення Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради про проголошення російської мови фактично офіційною), і що загроза існуванню української мови й культури, а отже, й української держави існує реально, закликаємо всіх українців:

— скрізь послугуватися тільки українською мовою незалежно від того, якою мовою звертається співрозмовник чи якою мовою розмовляють інші, ніде й ніколи в Україні не переходити на чужу мову (виняток робити лише для іноземних громадян);

— від усіх державних службовців, зокрема й від працівників Міністерства внутрішніх справ, вимагати звертань і відповідей лише державною мовою; розпорядження й накази, видані чи оголошені недержавною мовою, ігнорувати як незрозумілі;

— відмовитися від придбання чи передплати газет, журналів, книг

ШАНУЙМОСЯ!

недержавною мовою без крайньої на це потреби.

Не ми повинні пристосовуватися до зайд, а вони до нас. Наслідуймо в цьому великого Шевченка. Коли землячок у поемі «Сон (У всякого своя доля)» зверхньо здивувався, що той не вміє говорити «по-здешньому», герой поеми відповів: «Ба ні, — кажу, — говорить умію. Та не хочу». І це не національна обмеженість, а вимушений самозахист перед обскурантизмом колоніального провінційного мислення.

Повчимося шанувати себе й у західноєвропейських політиків, як це зробив президент Франції Жак Ширак, який вийшов із залу в Брюсселі (Бельгія), коли почув, що його земляк почав виступ англійською мовою. «Франція дуже поважає свою мову, — пояснив свої дії Ширак. — Ми довго боролися за її становлення. Я був прикро вражений, коли почув англійську з уст французів».

Шануймо себе й нашу мову та культуру. Ми варті цього.

Прийнято на науково-практичній конференції «Київська «Просвіта» — минуле, сучасне, майбутнє, присвяченій 100-річчю Київської «Просвіти».

26 травня 2006 р., Київ

Підготував
Іван ЮЩУК

НАСТУПАЛЬНІСТЬ

Українською істерією, яку роздувають антиукраїнські сили — Партія регіонів, партія Вітренко, Медведчука-Суркіса й комуністи.

Дії та рішення очолюваних ними обласних і міських рад Харківської, Донецької, Луганської, Одеської, Миколаївської, Дніпропетровської областей про надання російській мові статусу регіональної незаконні, антиконституційні, такі, що заперечують державний статус української мови.

Нас також обурює нахабно роздута антиукраїнська, антидержавна істерія в Криму, приводом до якої стало прибуття американського цивільного судна з будівельним обладнанням для підготовки спільних військових навчань «Сі-бриз-2006».

Ми розуміємо: за цим стоять спецслужби східного сусіда, що, вочевидь, підтверджує недавнє доручення Держдуми Росії своєму Кабміну з прискорення дій для повернення Криму Росії.

Пане Президенте!

Вимагаємо від вас, як Гаранта нашої Конституції, вжити всіх не-

ШАНОВНИЙ ПАНЕ ПРЕЗИДЕНТЕ!

обхідних заходів для скасування незаконних рішень рад з надання російській мові статусу регіональної, яким повністю витісняється з ужитку мова нашої держави, мова титульної нації, яка створила державу. Державні інституції дуже мало уваги приділяють розвитку української мови, підвищенню її престижу серед громадян, особливо в східних і південних областях. Там і досі немає масових українських газет і журналів, української книги, українських теле- і радіопрограм. Уже впродовж п'ятнадцяти років інформаційний простір України віддано на поталу антиукраїнським силам. Тож маємо гіркий, але закономірний результат, небезпечний для України, що обернувся політичним і мовним сепаратизмом.

Упевнені, якби влада мала чітку програму піднесення національної свідомості нашого народу й постійно втілювала її в життя, ми не мали б такої загрози розколу держави, як нині. Антиукраїнські сили були б мало-

численні, слабкі й не впливали б так загрозово на долю України.

Пане Президенте!

Проявіть принциповість, рішучість, наступальність! Уже не можна робити вигляд, ніби в нас усе гаразд. Закличте за допомогою сили закону до порядку мовних і політичних сепаратистів, які чинять сваволю у державі. Нікому не дозволено нехтувати її законами. Ми, просвітяни, проводили 1 червня 2006 року пікетування в Житомирі перед приміщенням облради і держадміністрації. Нашими гаслами були: «Ні — мовному і політичному сепаратизмові в Україні!», «Ні — повзучій русифікації України!», «Президенте, захисти українську мову і державу від руйнівників!», «Росіє! Не розігруй сепаратистської карти в Україні!».

За час пікетування ми спілкувалися з житомир'янами, і практично всі вони були солідарні з нашими гаслами та нашою місією.

«Давно час діяти рішуче, чому влада така полохлива, інертна й непослідовна? В Україні потребує захисту і підтримки насамперед укра-

їнська мова і культура», — такі думки висловлювали мешканці обласного центру. Не поступки і потурання провокаторам і руйнівникам, а рішуча відсіч їм буде на користь нашої держави, нашої українській справі.

Висловлюємо впевненість, що так і буде. А ми тут, у себе, робитимемо все, що від нас залежить, аби нести нашим громадянам зерна правди і

віри в нашу святу українську справу, підносити авторитет держави.

Слава Україні!

● За дорученням активістів-пікетувальників **Святослав ВАСИЛЬЧУК**, голова обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

ІНІЦІАТИВИ

Цьогорічне відзначення у Кіровограді дня перепоховання Т. Г. Шевченка, що завжди було для «Просвіти» своєрідним лакмусовим папірцем її організаційного стану, показало, що це громадське об'єднання сьогодні отримує нову перспективу. Власне, в нашому краї в новітні часи ніколи й не було якогось масового спротиву поширенню національної ідеї, утвердженню української мови, історичних знань, народних звичаїв і традицій. Але практично завжди був дефіцит організаційної роботи, коли люди, що поділяють ці погляди, були б об'єднані єдиною структурою, могли б отримувати певну інформацію, брати участь у спільних акціях.

Сьогодні можна говорити бодай про початок такої роботи. Поступово, з труднощами, налагоджуються зв'язки з районами, особливо це стосується тих, де «Просвіта» останніх років діяла практично не діяла. Але й там, де вона існувала (Долинська, Новомиргород, Мала Виска, Знам'янка), робота з розбудови осередків майже не проводилася, районні конференції не відбувалися. Цьогорічна весна стала початком проведення таких конференцій у районах. Поки що їх відбулося три — в Новоукраїнці, Знам'янці й Кіровоград-

КІРОВОГРАДСЬКА «ПРОСВІТА»: НАПЕРЕДОДНІ НОВОЇ ЯКОСТІ

ському районі. Попри нинішню нечисленність і слабкість структур, вони показали, що до «Просвіти», крім її давніх членів, приєднуються й нові люди, які розуміють роль і значення цієї національно-патріотичної організації в сучасних умовах, готові працювати для її розбудови і зміцнення. Крім того, у кожному з районів прослідковується можливість створення хоча б кількох сільських осередків, що для громадської організації, яка практично не фінансується, можна назвати певним успіхом. Більше того, чітко вимальовується сфера діяльності саме сільських «Просвіт»: збереження і зміцнення культурної інфраструктури на селі, відстоювання перед владою її матеріальної та кадрової підтримки, збирання матеріалів і написання історії населеного пункту, захист територіальної громади під час адміністративної реформи, врешті, відстоювання її економічних інтересів. Прикладом саме такої роботи може бути діяльність учителя Василя Доценка з села Гаївки Кіровоградського району, про досвід якого роз-

повідала газета «Слово Просвіти» (число 15 за 2006 р.)

Опорою і підтримкою для членів сільського осередку можуть стати районні організації, здатні винести гостру тему на обговорення «круглого столу» з участю відповідних представників влади, організувати публічну дискусію у місцевих ЗМІ, громадські слухання.

Початок організаційного відродження обласної організації «Просвіта» співпало з певною зміною ставлення влади до цієї організації. Якщо раніше влада ідентифікувала її як опозиційну і мало не ворожу, то сьогодні, у тому числі і завдяки уведенню пропорційної системи виборів, депутатами багатьох рад стали члени «Просвіти». Тільки в обласній раді їх семеро. Уперше за роки незалежності секретарем Кіровоградської міської ради стала просвітянка Людмила Калкіна. Головою міста Знам'янка став просвітянин Віктор Крюков. До речі, те, що члени «Просвіти», до яких би партій вони не належали, чудово знаходять між собою спільну мову, ще раз свідчить про потенційну об'єднувальну роль цієї орга-

нізації. Набагато легше було б створювати демократичні коаліції, аби більшість політиків мали за душою певний світогляд, пройшли відповідний гарт у громадських структурах, і працювали б не на грошових мішків, а ставили гроші на службу загальній ідеї.

Наш, хай поки що невеликий, досвід свідчить про те, що «Просвіти» легше знаходити спільну мову з органами місцевого самоврядування, ніж із органами державної влади. На згаданому вже традиційному відзначенні перепоховання Шевченка вперше за 17 років були присутні представники влади. Уперше обласне управління культури допомогло нам із озвученням (позаторік, напередодні президентських виборів, нам просто заборонили надавати озвучення, яке ми готові були оплатити зібраними громадою коштами), запросило художній колектив — народний самодіяльний хор Сезонівського будинку культури (керівник Григорій Палій). Усі учасники заходу вдячні цьому колективу за ту емоційну наснагу, яку він дарував. Оче-

видно, наступними роками саме художню складову травневого відзначення слід розширити.

Така співпраця з владою налаштовує оптимістично. Не зрозуміло тільки, чому першого заступника голови облдержадміністрації Анатолія Ревенка треба було запрошувати цього дня до пам'ятника Шевченку письмово? Хіба це не природно для будь-якого українця, тим більше лідера, провідника? Не відразу зорієнтувалися і в управлінні культури: коли я напередодні в однієї працівниці запитала у телефонній розмові про те, що планує управління на 22 травня, вона довго не могла второпати, чому питаю саме про цей день, намагаючись якось пов'язати його зі звичним для неї моїм амплуа журналіста. Дуже довго вибираюся ми із зашореності, надзвичайно повільно відкриваємо свої справжні національні цінності.

Щоб процес був ефективніший, місту потрібен Український дім. За минулих влад про це не йшлося: потрібні були великі кошти, яких націонал-патріотичні громадські організації ніколи не мали. Хочеться вірити, що нова міська та обласна влади розуміють необхідність такого осередку українства й сприятимуть його появі.

● **Світлана ОРЕЛ**, м. Кіровоград

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Закінчення. Початок на с. 5

Людина має в середньому п'ятиразовий резерв потужності. Навіть коли клітина “захворіє” (недуга первинно проявляється саме в клітинах), якщо створити їй нормальні умови, за певний час вона оновить свої структури й одужає. Детренованість — найважливіша причина патології клітини.

Тепер більшість людей прямує до здоров'я від хвороби. Причиною хворобливого стану багато людей вважає погоду. Але вона впливає тільки на незагартованих людей. Я погодних перепадів до 80 років не відчував. Найшкідливішим для людини є переїдання, брак сиров'язі. А ще детренованість серця, легенів, суглобів. Причиною діабету й ожиріння (порушення обміну речовин) є передусім неправильне схуднення і детренованість. “Увінчують” перелік різних захворювань — інфаркт, інсульт і найстрашніше — серцево-легенева недостатність (від неї і вмирають). Для лікування цих хвороб треба жити надгодов і споживати сирі овочі й фрукти, не закутуватися, багато й швидко рухатися, спати, скільки хочеться (але не менш як сім годин). Природні захисні сили організму великі.

Голодування. Як лікувальний метод, воно має сенс тільки тоді, коли подальше харчування людини буде стриманим. А найпростіший спосіб схуднути — несмачно готувати. На жаль, сіль — один із способів зробити погану їжу смачною. Навіть сирі овочі, якщо посолити, можна їсти й без олії. Та краще споживати їх без солі. Сіль спричинює розвиток гіпертонії та склероз. Добра потреба солі 2—4 грами, а люди вживають по 10—20.

Вітаміни. Одержують їх, споживаючи свіжі фрукти й овочі. Наймінімальніша доза фруктів та овочів — 300 грамів щодня. Гадаю, потрібно — 500. Ще краще — кілограм. Прашури з'їдали два-три кілограми. Заміна сирих овочів і фруктів вареними — нерівнозначна. Краще вживати квашену і свіжу капусту, моркву, цибулю, салат.

Жири. Вони не так шкідливі, як підступні. Мають надто багато калорій — дев'ять на один грам. Твердження, що жири вкрай потрібні, — міф. Можна не вживати ані масла, ані сала, і навіть тоді в організм потрапить мінімальна кількість жирів. Вони є в молоці, м'ясі, навіть у хлібі, і цього досить. Рослинні жири нібито не сприяють розвитку атеросклерозу, але й ними не варто захоплюватися.

Щодо білків. Їх теж не треба надуживати. Людям малорухливим і похилого віку молока й трохи м'яса (грамів 50—70) — цілком достатньо.

Вуглеводи. Тут порада проста: їсти менше солодкого, інакше нормальному вагу зберегти важко. Доведеться стримуватись, адже один грам цукру дорівнює чотирьом калоріям.

Про воду. Пити треба багато.

КОРОТКО ПРО МОЄ ХАРЧУВАННЯ

Напружене життя починається зранку, тому й сніданок великий, грубий і некалорійний: 300—500 грамів свіжих овочів або капусти (свіжої чи квашеної), двійко яєць чи дві картоплини і кави з молоком.

Обід нерегулярний. Першу й другу страви — без хліба, без жирів, мінімум м'яса. Кефір, чай або сік — це на третє. Вечеря — чай з медом або з цукром уприкуску, сир, трохи ковбаси. Фрукти — за сезоном. За день за об'ємом набирається багато, а за калоріями — у межах витрат. Знайте, що маса тіла зростає в період великих нервових перенапружень.

Щодо сну. Якщо людина без снодійного добре спить, — з її нервами все гаразд. Перша порада. На сні не треба заощаджувати час — у середньому бажано спати по вісім годин. Друга порада. Не лякайтеся безсоння. Великої шкоди від однієї безсонної ночі

не буде. Надвечір накопичиться дводенна втома і вас здолає сон, але вечір треба звільнити для відпочинку. Якщо “погані” ночі йдуть одна за одною, вдайтеся до снодійного, однак контролюйте, щоб це не стало звичкою. А тим часом знайте: це серйозне застереження щодо розпорядку життя. Необхідно “випасти” з нього на кілька днів, щоб облишити снодійне. А розрахунок тут такий: не врегулюєш свого життя — втрапиш усе. Один із контрольних пунктів здоров'я — це сон.

СЬОГОДЕННЯ І ГЛОБАЛІСТИКА

Чи можна передбачити майбутнє людства? І так, і ні. Головне питання: як виникла складність світу? Від Бога? Мій матеріалізм довгий час цього не міг прийняти. У диво не вірив. Та років п'ять тому познайомився з ідеями самоорганізації Нобелівського лауреата Іллі Пригожина й багато питань з'ясував.

Я кажу: Бога немає, але він існує. І виступаю за релігію, тому що без неї не буде моралі. А без моралі не може бути капіталізму. Без моралі міг бути тільки соціалізм. Тому що там була інша ідея — колективу, колективної відповідальності, колективного контролю. У вільному ж суспільстві цією керівною силою може бути тільки мораль. А мораль без заповідей неможлива, адже відчуття свободи обов'язково кидає людину в різні боки, часто — до шкідливих потреб. Тож потрібна віра в те, що Бог є, що Він усе бачить, що може покарати чи довести, що Він незалежний і вищий суддя.

А тепер розглянемо динаміку окремих показників останнього століття. Кількість населення на Землі зросла в 3,7 раза. Показники економіки — у 40 разів. “Зелена революція” підняла врожайність утричі. Усі колонії отримали незалежність. Демократія майже всюди. Є гіркий, але корисний досвід історії: дві світові війни, фашизм, соціалізм, ГУЛАГ і Освенцим.

Збільшується населення. Та є втішні ознаки. У зв'язку з визріванням цивілізації темпи зростання людності загальмувалися порівняно з 60-ми роками (минулого століття. — *Ред.*) майже вдвічі. З'явилася впевненість, що років через 50—70 кількість населення планети стабілізується на рівні 9—11 мільярдів. Це багато, але ще посилено для природи. На швидку зміну життя у планетарному масштабі сподіватися не доводиться — люди не ангели. Але визрівання триватиме: бідні країни перейдуть у середні, а середні підтягнуться до багатих.

Ядерної війни, здається, не буде. Загальні ж принципи взаємин між людьми закладено великими релігіями. А це — компріміси.

Ви запитуєте, чи можу я намалювати сценарій майбутнього людства? Якщо коротко, він, на мій погляд, може бути таким. Буде продовжуватись зростання економіки високорозвинених країн, але без істотного збільшення матеріальних і енергетичних затрат. Ідеологія в цих країнах не зазнає великих змін. Тут уже пробували і “праве”, й “ліве” і збалансували міру соціальної допомоги слабким і безпорадним так, щоб і на совість суспільства не тиснути, і трудящих не детренувати. Ці розвинені країни доведуть своє природне середовище до хорошого рівня. Але чекати від них великої допомоги слабкорозвинутим країнам не слід — не дозволить вроджений егоїзм, біологія.

Усі інші країни будуть іти за лідерами. Однак швидкий прогрес неможливий. Культура й демократія дозрівають від покоління до покоління довго — десятиліттями. Усе залежить від економіки. Саме вона робить ставку на освіченість. А та впливає на інтелект, духовність.

•

Підготувала
Таїса МОСТОВА

ДОБРА ПОРАДА

Найсприятливіша пора “схопити” хронічну втому — осінь. А страждають на неї зазвичай люди віком від двадцяти восьми до сорока п'яти років. Ті, хто постійно “горить” на роботі. На Заході цю хворобу також називають “синдромом менеджерів”, які в гонитві за кар'єрним зростанням і грошима не беруть свого організму і працюють щодня по 16 годин і більше. Тоді й з'являється підвищена втома, яка потім стає хронічною. Завідувач кафедри клінічної імунології та алергології Національного медичного університету Георгій Дранник називає те, що передусім синдрому хронічної втоми, “третім станом” — ні здоров'я, ні хвороба. Тоді й з'являється втрата сну, втома через недосягання, зниження працездатності, загальмованість у діях, немотивована тривога, швидка зміна настрою та часті депресії.

Професор каже, що в людей навіть підвищується температура. Це зона ризику, коли в людини ослаблений імунітет і на неї чатують інфекційні захворювання, передусім РВЗ та грип.

Найчастіше синдром спостерігається у компаніях із жорсткими вимогами до підлеглих, якщо керівник — диктатор. Передують хронічній втомі й інфекційні захворювання або нервові виснаження. Те, що немало українців страждають на неї, на думку медиків, не дивно. Адже не всі можуть пристосуватися до соціальної та економічної нестабільності. Дасться взнаки й погана екологія. 1989 року

група вчених із Центру клінічної імунології обстежила близько тисячі киян, які протягом трьох років не виїжджали з міста після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і півроку не були на лікарняному. Коли почали аналізувати дані, виявилось, що 70 % цих практично здорових людей мали дуже схожі скарги. Після додаткового обстеження виявилось, що в більшості пацієнтів була порушена імун-

СЛУХАЙТЕ ЧАЙКОВСЬКОГО І ЗАБУДЬТЕ ПРО ВТОМУ

Перенавантаження і суворий поряток на роботі безслідно не минають. Нині, за даними Американського національного інституту проблем здоров'я і професійної безпеки, понад сорок мільйонів людей в усьому світі хворіють на клінічну форму синдрому хронічної втоми. Цей синдром іще називають “чумою ХХІ століття”.

на функція. Тоді вчені називали це підвищеною втомою, яка згодом стає хронічною.

В Україні службу клінічної імунології, яка опікується також і синдромом хронічної втоми, створено лише сім років тому, а відповідного інституту й досі немає. Тоді як у Сполучених Штатах він існує вже понад півстоліття. У нас, правда, вже є обласні центри з амбулаторіями, а інколи й зі стаціонаром. Проте пересічні люди поки що не знають про цю хворобу і йдуть до тих спеціалістів, які, як їм здається, можуть їх вилікувати: терапевта, інфекціоніста, дерматолога чи невропатолога. Насправді в усьому світі цей

синдром лікують клінічні імунологи.

Краще не хворіти, щоб потім не лікуватися. Тож найпростіший спосіб не загубитися в гонитві за виживання — не напружуватися. Фахівці радять частіше прислуховуватися до свого організму. Треба вміти вчасно сказати собі “стоп”, вважає Георгій Дранник, узяти тайм-аут на кілька днів і вести нормальний здоровий спосіб життя. Професор також каже, що в кожній людини обов'язково повинна бути культурна програма. Адже це позитивні емоції, які знімають стрес. А найкращим антидепресантом він вважає кохання.

Кохання — це чудово, проте не завадити правильно спланувати свій час. Спати не менше восьми годин з відкритою квартиркою, перед сном випити склянку молока з медом чи м'ятного чаю. А годинна прогулянка на свіжому повітрі — природне

шеплення від стресу. Лікарі також радять приймати ввечері теплі ванни з морською сіллю чи ромашкою, а зранку — контрастний душ. Не дасть впасти в депресію спілкування з домашньою тваринкою. Не завадить і арт-терапія. Причому бай-дуже, про хороше чи про погане життя складати вірші. Якщо і це не допомагає зняти напруження, уявіть себе оперним співаком або послушайте Чайковського. До речі, сюїта “Пер Гюнт” Гріга нормалізує сон, а “Весільний марш” Мендельсона покращує серцеву діяльність.

•

Вікторія ПАДАЛКО

МЕЦЕНАТИ

Ніби й далеко ми відійшли в часі від старовинної Спарти з жорстоким її законом — убивати немовлят, які народилися не зовсім здоровими. Але й до справжнього гуманізму нам іще далеко. Статистичне управління не дуже охоче видає дані — скільки дітей відстають у ментальному розвитку, а тому змушені жити в закритих інтернатах, де умови далеко не завжди відповідають європейським нормам.

Але не так давно вітер благодатних змін торкнувся і дитбудинку селища міського типу Чинадієве на Закарпатті: молоді здорові українці приїхали з подарунками — іграшками і, головне, — спортивним причандаллям, щоб фізкультура і спорт внесли радість у життя маленьких вихованців. А днями в столичному дитсадку № 801 ті самі молоді люди, об'єднані у Всеукраїнський благодійний фонд прогресивного спорту на підтримку здорового способу життя, влаштували спортивне свято з призами й подарунками. Близько ста київських дітей, яких лікарі називають ментально відсталими, жваво й радісно брали участь у конкурсах, виявляючи спортивну кмітливість.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Отже, молодий фонд, який очолив чемпіон України з бодібіндингу Сергій Бобчук, почасті перебирає на себе ті проблеми, яким не може дати ладу держава. У той час, як столиця стогне від непосильного тягаря реклами тютюнових виробів і алкогольних напоїв, а з телеекранів суцільним потоком летить кривава каламуть детективів і бойовиків, спортсмени конкретними справами пропагують здоровий спосіб життя.

Той, хто пізнав радість від занять на стадіоні чи у спортзалі, хто знає, яке це щастя — дихати на повні груди свіжим повітрям і бути володарем кожного свого поруху, прагне відновлювати і реконструювати, а де можна — будувати нові спортивно-оздоровчі комплекси. І дедалі більше молодих людей долучаються до заходів благодійного фонду, щоб сприяти престижу здорового меценатства і зрештою повернути славу українському спорту. На нашій пам'яті, як у дитячих спортивних школах тренери відшукували таланти для олімпійського резерву, радіючи, що виростає молоде здорове покоління.

Нині ж студенти Національного університету культу-

ри і мистецтв складають спортивний крос по кучугурах над високовольтним кабелем, прокладеним у бік бульвару Лесі Українки. А зовсім поряд, просто на колишньому стадіоні, з'явилося багатоповерхове кам'яне гето...

Тому так серйозно сприяють починання спортсменів-меценатів, які прагнуть відкрити змагання “Веселі старты”, “Мама, тато і я — спортивна сім'я”. Молоді люди думають про пільгові абонементи для малозабезпечених верств населення в ті спортивні зали, котрі зуміли захистити свої підвальчики від зазіхань торговців алкогольними напоями.

“Здоров'я — скарб кожного громадянина, стратегічний ресурс держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому”, — записано в статуті молодого благодійного фонду.

Віриться, що ці добрі починання пустять глибоке розгалужене коріння, а кроною того дерева стане вже нинішня малеча.

•

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління
Українського фонду
культури

БІОКІБЕРНЕТИКА ПІДКАЗУЄ

“Майбутнє століття очевидно, стане періодом широкого використання психології і як науки, і як практичної служби — на зразок медичної. Чому? Тому що повністю “пустити” психіку людини напризволяще, мабуть, не можна. Я це говорю не тільки як медик, а й як кібернетик. Психологи будуть керувати вихованням дітей і дорослих, добирати робочі колективи, визначати міру праці, впливати на рівень душевного комфорту громадян. І ще: навряд чи можна розраховувати на те, щоб зробити всіх людей хорошими. Та соціальні психологи мають запропонувати й змінити систему освіти й виховання дітей і дорослих.

Або ось таке твердження. Учені свідчать, а практика доводить: існує біологічна потреба у приватній власності. Особистій, звичайно. А як же бути з колективною? Вона не біологічна. На ній базуються надії тільки соціалістів. До того ж, ні багатство нації, ні духовність ніколи не виростили на ґрунті колективного жебрацтва — така істина. Бідні люди ніколи не бувають щасливими.

А далі роздуми ще сумніші. Тоді й гадаєш: може, треба спершу злякатися, щоб почати діяти?

Запитуєте, яким буде середовище в найближчі десятиліття? Кінцевої моделі не бачу, але навіть приблизне передбачення оптимізму не додає. Людство живе сьогоднішнім днем, не має розуму в поведінці. Загине воно, не встигне переселитися на чисті ще планети. І загине внаслідок своєї біологічної згубності. Потреби людські перевищують можливості планети оновлювати ресурси.

Звичайно, наука, враховуючи біологічні якості етносів, може, скажімо, урівноважити жадібність до речей страхом екологічної катастрофи. Та ж наука може змінювати й координати щастя. Громадяни стають освіченішими, далекогляднішими, їхні потреби рухаються від матеріальної сфери до інтелектуальної, якщо не до духовної. Змінюватися починає первісна природа людини. Але наскільки? І як дозувати ідеологію, щоб не зірватися, — як недавно ми зірвалися на соціалізмі й комунізмі.

Питання про людську природу на часі, як ніколи. Біологія в людині постійно чинить спротив. Біологічного більше, ніж соціального. Надію на тренування характеру можна плекати. Але, думаю, можливості перебільшені. Скажімо, такі якості особистості, як заздрощі, престиж, жадібність, за моїми даними як біокібернетика, обігнали навіть свободу і страх. Десь там ідуть переконання, інтереси. Заздрощі обганяють багато чого, залишивши далеко позаду колективізм. На альтеруїзм також не слід покладати великих надій.

І якою ж тоді має бути критична маса вихованих серед популяції, якщо не можна (а це так!) радикально, саме радикально, перерихувати?

НОВЕ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПІДРЕМОНТУЮТЬ. ЙОГО СТВОРЮЮТЬ ЗАНОВО

Про що думається на дев’ятому десятиріччі життя? Про все. Про життя і смерть, головне й другорядне, значуще для тебе й для суспільства, у якому живеш. Так і виникла моя “Ідеологія для України”, тому що зовсім небайдуже мені, як розвиватиметься, куди йтиме моя країна, яке майбутнє чекає на неї, а отже, на дітей і внуків наших.

Чому я, росіянин, який ще й досі розмовляє по-вологодському, сприйняв незалежність України? Тому що зрозумів: це — збереження українського народу. Народу, який має свою мову, свою самобутність. Саме тому він має право на незалежність. І саме тоді я зрозумів, що українці, живучи в складі Радянського Союзу, де домінували російська нація і російська мова, підсвідомо відчували свою другорядність. Нині ж триває становлення нової держави. Становлен-

ня нового народу України як єдиного народу. Вважаю, що Україні вигідна інтеграція із Західною Європою. Проте лишається й побоювання: не стати б ще меншим братом.

В Україні починалася моя серцева хірургія — справа мого життя. Тут я здобув авторитет і пошану. Тут мої корені. Мої пацієнти. І... мої могили. Адже не всіх хворих вдалося врятувати...

Що потрібно нам сьогодні? Будувати нове суспільство. Глибоко переконаний, що “підремонтувати” його не можна, його можна тільки заново створити. Нам тепер особливо потрібне сильне керівництво з пріоритетом виконавчої влади. А повернення до соціалізму вже неможливе. Чому? Займаючись комп’ютерним моделюванням

хоплення. Надзвичайно зацікавив штучний інтелект, тоді з’явилися книжки “Алгоритм розуму”, “Моделювання мислення”, “Природа людини”. Для мене людський організм — це диво-апарат, який має чудові резерви й системи дублювання. І прикро, що ставимося ми до цього апарата так, ніби змагаємося, хто швидше помре.

У ЛЮДИНІ БАГАТО БІОЛОГІЧНОГО

Світ — то вічна боротьба егоїстів із альтруїстами. Мої дослідження засвідчили: 56 % із 4 тисяч опитаних визнали, що основою етики (тобто нашої поведінки) є біологія,

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Слова, винесені в епіграф, узято зі щоденника, у якому робив записи в останні роки життя відомий хірург Микола Амосов. Катерина Амосова, дочка видатного академіка, в інтерв’ю одній із київських газет сказала: “Батько, звичайно, усвідомлював, що життя закінчується. Закінчується реально, адже йому було вже далеко за 80”.

Це спонукало мене звернутися до своїх записів, диктофонних касет, на яких кілька років тому записала в педагогічному університеті імені М. Драгоманова та в Національній спілці письменників цикл лекцій акад. Миколи Амосова для аспірантів. Коли розшифрувала все, була вражена: це ж про нинішній день, і сказано — ніби сьогодні. Великий лікар-гуманіст, філософ, психолог, соціолог усе ж устиг сказати найважливіше нащадкам, а від чогось і застерегти.

Заслуг Миколи Амосова не перелічити. Він створив Інститут серцево-судинної хірургії. Довгі роки був його незмінним директором. Врятував життя тисячам хворих. На собі поставив унікальний експеримент: як боротися зі старістю (інакше, певно, не прожив би 89 творчих років). Написав величезну кількість наукових робіт, десятки книжок.

суспільства, я зрозумів, що соціалізм — мало біологічний, а людство живе за біологічними законами. У природі нашої закладена передусім ініціатива. Щодо ідей соціалізму, то їх вдавалося втримати лише через диктатуру. Шкода, але я також якийсь час вірив у соціалізм “із людським обличчям”. Вірив, поки не переконався, що і комунізм, і соціалізм можуть триматися тільки в країнах із тоталітарними режимами. А там, де є терор, — дуже багато бідних.

У чому ще переконаний? Праця назавжди залишиться в житті людини, і її обсяги зовсім не мають бути мінімальними. І ще: суспільство не забезпечить людині щастя, якщо ця людина слабка й не здатна на зусилля.

ПРО СЕБЕ

Мене завжди цікавили різні сфери знання. Тим-то я не став таким собі ортодоксальним лікарем, який більше нічого не знає, крім медицини. Тому на певному етапі я повернувся до устремлінь молодості — до

Я, здається, зрозумів, як влаштований світ, якими законами живе суспільство. Шкода лише, що немає ні часу, ні можливості, ні штату співробітників донести все це до людей.
М. Амосов

техніки, захопився кібернетикою, потім — психологією, соціологією. І писати почав тому, що то була природна потреба самовираження. А настирно радив мені зайнятися цим видом творчості письменник Юрій Дольд-Михайлик. Я його лікував. Старше покоління пам’ятає його прекрасну книжку “І один у полі воїн”.

Отже, потрібно було виговоритися, а також залишити на папері те, що пережив, що може знадобитися іншим. Відчуття того, що я можу допомагати людям, — дивовижне відчуття. Але якщо хірургію можна назвати моєю любов’ю (53 роки оперував, із них 35 — на серці), то кібернетика — моє велике за-

що кількість егоїстів у 10 разів переважає альтруїстів (безкорисливих людей, здатних заради блага інших зректися власних інтересів), що 80 % егоїстів властолюбці... Нашому суспільству потрібна ідеологія, здатна захопити людей, пом’якшити їхній егоїзм і зменшити потреби, неадекватні можливостям Землі. Кожного, хто приходить у цей світ, слід виховувати. Коли суспільство високорозвинене (економічно, технологічно, культурно), тоді процес виховання відбувається автоматично. Склалися така організація суспільства, що кожен новий громадянин потрапляє у виховне середовище. А коли суспільство перебуває в занепаді (от, наприклад, як ми тепер), тоді він опиняється в дуже складному становищі. Ми ще тільки на початку капіталістичного шляху, але розшарування в суспільстві досягло страхітливих масштабів. Контраст між прибутками багатих і бідних досягнув різниці у 25—30 разів. У високорозвинених країнах цей показник — 5—6. Отже, бідне суспільство стимулює активізацію негативних природних рис людського характеру: заздрощів, зла, агресивності, пощадливості.

У людині так багато біологічного, вродженого, тому далеко не до кожного треба було застосовувати радянське правило: не вмієш — навчимо, не хочеш — змусимо. Кожен вид тварин, продовжуючи свій рід, дає популяцію, де 25 % новонароджених ніколи в майбутньому не будуть здатні самостійно вижити.

Так відбувається у звірів, птахів. А як у людей? Біологічні закони ті самі. Тільки людей таких народжується не 25 %. А приблизно 20 % — людей слабких, нікчемних, у яких ніколи не виникає бажання працювати, щось творити. Кожна країна опікується такими на свій розсуд, пам’ятаючи про гуманність. І ніякі індивідуальні бесіди, трудові колективи, товариські суди не примусять їх працювати. Саме такі й поповнюють лави бомжів.

ЛІДЕР І ЗАГАЛ

Мої досліді у відділі біологічної кібернетики переконали: у наших вчинках голов-

ну роль відіграють почуття. Вони вирішальні, а інтелект лише скеровує дії. Так, людина піддається вихованню, але обмежено, лише наполовину. “Викреслити” інстинкти, агресивність, заздрощі, лінощі, пощадливість неможливо. А притлумити можна. Найкраща пора для виховання — раннє дитинство. Найінтенсивніше розвивається мозок у дітей дошкільного віку. Якби ж дорослі пам’ятали про це!

Кілька слів про характер. Він — провідний у людині. Найважливіша складова особистості — саме характер, за яким поділяю людей на **сильних, середніх і слабких**. Таким чином, співвідношення — 1:7:2. Відповідно працездатність сильних порівняно зі слабкими наші експерти оцінили як 3:1. Ось така арифметика. Для суспільства важливі сильні лідери. Вони, а не маси (колектив), визначають прогрес. Владні лідери — найчастіше амбітні, жадібні здирники. Бувають і сильні творці. Більшість лідерів егоїстичні. І все ж зрідка трапляються герої і подвижники. Влада для людини — це втілення лідерства. А слухняність перед владою — від страху й залежності. То яка ж вона — людина? Вирішуйте самі.

У світі скрізь так: усталена група (колектив) складається з лідера і підлеглих. Усередині групи лідери керують підлеглими деспотично. Або демократично. Прогрес формування людських угруповань (самоорганізація!) був не однаковим. Із тисяч племен перетворилися на цивілізації всього близько двадцяти — решта щезли.

А висновок такий: треба, щоб у суспільстві визрівала достатня кількість індивідуальностей, готових до самостійного мислення, до самостійних не тільки рішень, а й дій.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ’Я

Можливо, я надто вимогливий, однак, мені здається, потрібен ширший погляд на проблему здоров’я.

Старіти почав, коли виповнилося 79. Саме тоді я перестав оперувати хворих, тільки консультував. Як відчув старість? Хитає, коли йду, слабкість, погіршується пам’ять. Але книжки пишу й видаю.

1. У більшості хвороб “винна” не природа, не суспільство, а тільки сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й пощадливість. А часом і через нерозумність.

2. Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою. Навіть більше: бійтеся потрапити в полон до лікарів. Вони схильні перебільшувати людські слабкості й могутність своєї науки, “створюючи” в людей уявні хвороби.

3. Людина, на щастя, така довершена, що майже завжди їй можна повернути здоров’я. От тільки для цього потрібні зусилля.

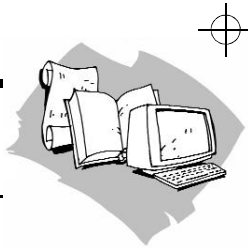
4. Для здоров’я потрібні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати.

5. Природа милосердна: вистачить 20—30 хвилин фізкультури щодня, але такої, щоб спітніти і щоб пульс удвічі почастишав. Якщо цей час подвоїти, то взагалі буде чудово.

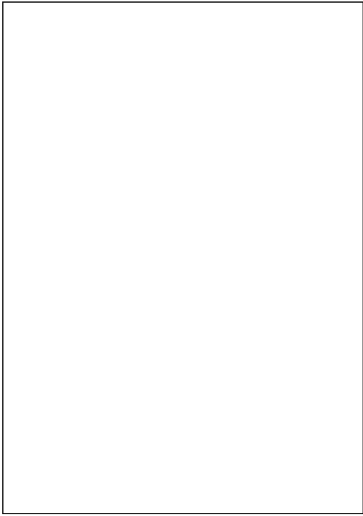
6. Здоров’я — це обмеження себе в харчуванні. Корисне те, що несмачне.

Від далеких предків ми успадкували не лише тіло, яке потребує тренування, а й психіку, точніше, біологічні відчуття, здатні перетворюватися на вади, чи делікатніше — на недоліки. Перший — лінощі, їх не треба й тренувати. Другий недолік — жадібність до їжі. Задоволення від неї — одне з найголовніших. Воно виробляється, якщо вживати смачну їжу — смажену, добре підсолену, із соусами. За задоволення розкішно й смачно попоїсти й почати відпочивати раніше, ніж втомилася, людина платить хворобами. Не можна сподіватися, що для збереження здоров’я всі дотримуватимуться суворого розпорядку, та можна спробувати бути поміркованими.

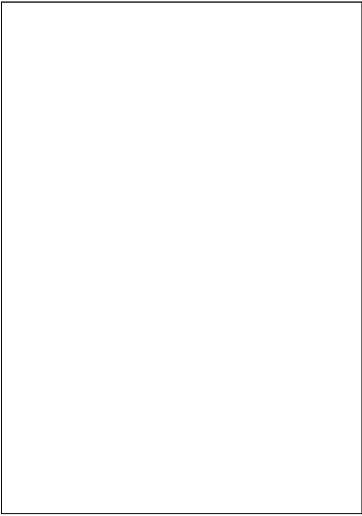
Закінчення на с. 6

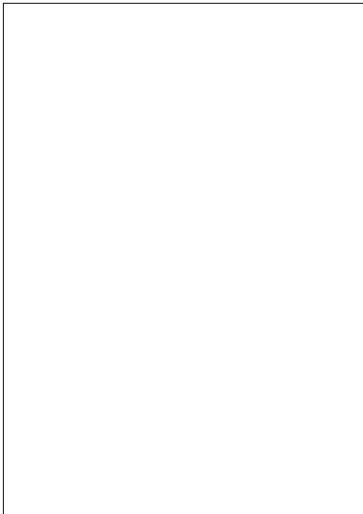
ДО 100-РІЧЧЯ
КИЇВСЬКОЇ “ПРОСВІТИ”

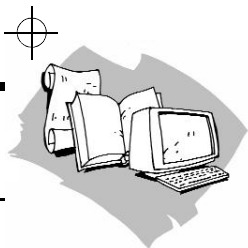
Борис Грінченко

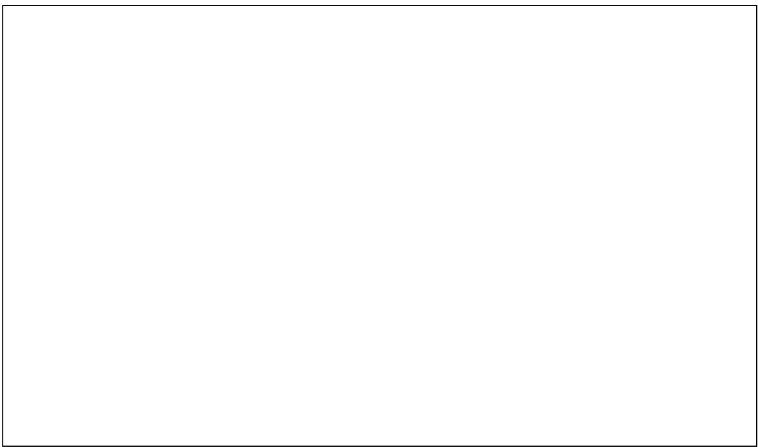
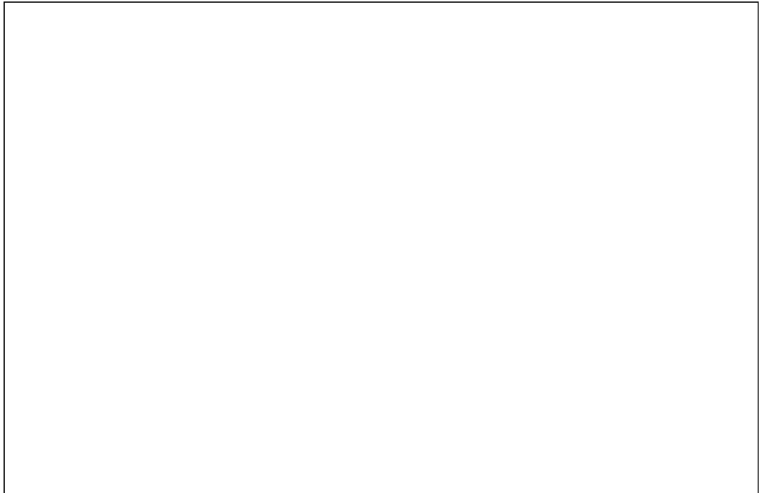
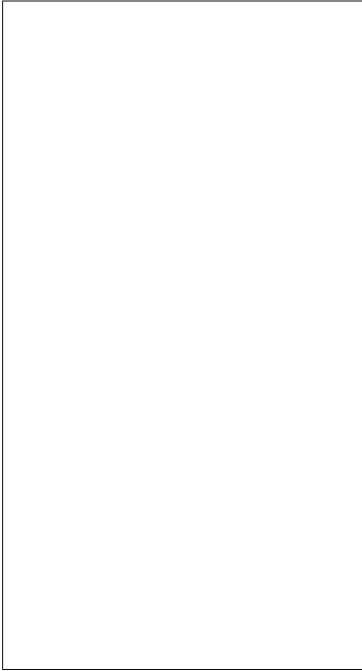
Микола Лисенко

Леся Українка

СВЯТВЕЧІР

Блащак Л. О., м. Тернопіль	50,00
Болсуновський Ю. В., м. Тернопіль	10,00
Гусаченко Л. Т., м. Київ	50,00
Данилюк В. О., с. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	10,00
Жванська середня школа	
Мурованокуриловецького р-ну	
Вінницької обл.	50,00

Співробітники Київського міського пологового будинку № 2 (ч/з Кирпенко О. М.)	
Керівний склад	
Пехньо Т. В., головний лікар	50,00
Крижанівська А. М., головний бухгалтер	20,00
Брусенцева Т. Б., заст. головного лікаря	20,00
Тригуб В. Я., економіст	20,00
Сальников С. М., лікар	20,00
Гогисанидзе Д. З., лікар	20,00
Незговоров, лікар	20,00
Ткаченко В. А., старший фельдшер	20,00
Шостак О. В., програміст	5,00
Ярмола О. М., лікар	25,00
Власенко Н. В., лікар	25,00
Кулаєва А. В., лікар	20,00
Кисель А. Т., лікар	20,00
Петрова Л. Я., заввідділу	20,00
Савіцька І. В., заввідділу	50,00
Писаренко І. Ш., начальник мед. сл.	30,00
Нерода Г. Ф., заввідділу	50,00
Кошова Г. О., заввідділу	50,00
Кривенко С. В., старша акушерка	10,00
Закордонце О. П., лікар	25,00
Кондратенко В. Я., заввід. обсерв.	50,00
Службовий персонал (від. обсервації)	100,00
Ігнатенко Є. В., лікар	25,00
Козиренко Л. М., заввідділу	25,00
ВСЬОГО:	690,00

Лабораторія, харчоблок, медгази		
Грохотова О. Є., зав. лабораторії	20,00	
Левченко С. В., лікар-лаборант	20,00	
Максименко Г. Л., медсестра	5,00	
Митанова Г. Г., лаборант	10,00	
Савенок Н. П., лікар-лаборант	10,00	
Бездільна І. В., лаборант	10,00	
Заїка Н. В., ст. лаборант	20,00	
Наумова Л. В., медсестра	10,00	
Гречко К. О., лаборант	10,00	
Андрухович О. А., медсестра	5,00	
Бондарь К. П., лаборант	5,00	
Манькова Н. В., лаборант	10,00	
Кириченко Н. В., лаборант	5,00	
Михалевська В. Н., діет-сестра	10,00	
Соловйова В. І., комірник	5,00	
Дехтяр А. Н., повар	5,00	
Почтова О. В., повар	5,00	
Скурська В. І., повар	5,00	
Шелудько О. Н., працівник кухні	5,00	
Шумейко Л. М., працівник кухні	5,00	
Ліхнер Є. П., слюсар медгазів	10,00	
Гура О. А., слюсар медгазів	10,00	
Гуменюк І. М., слюсар медгазів	10,00	
Ткаченко М. І., двірник	10,00	
Всього:	220,00	

Гінекологія № 1, ГОП. ЦСВ та ін.	
Уніченко О. Д., заст. голов. лікаря	20,00
Кирпенко Р. П., оператор котельні	10,00
Кикоть М. П., сантехнік	10,00
Дядечко І. М., завідділу	10,00
Соколовська К. К., ст. медсестра	5,00
Медведчук А. Н., медсестра	5,00

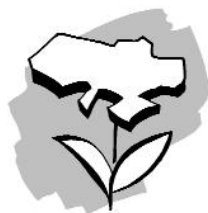
Жос О. І., м. Лисичанськ Луганської обл.	30,00
Клименко Я., м. Дніпропетровськ	10,00
Коваленко Н. Д., м. Кам'янка Черкаської обл.	90,00
Литвинова Л. Л., м. Суми	150,00
Лісіцький О., с. Бурдяківці Борщівського р-ну	
Тернопільської обл.	50,00
Мельник Л. І., м. Київ	50,00
Остюк І. П., м. Львів	300,00
Співробітники Київського міського пологового будинку № 2 (ч/з Кирпенка О. М.)	1190,00
Степанова Л. С., м. Київ	100,00
Усенко Р. Ф., м. Київ	100,00
Фурса А. Н., м. Дніпропетровськ	300,00
Шнуренко Ж. В., м. Київ	400,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00

Бескровна Н., медсестра	5,00
Книш-Книщенко С. В., мол. медсестра	5,00
Дорошенко Т. В., мол. медсестра	5,00
Шульга В. М., мол. медсестра	2,00
Москаленко Л. А., мол. медсестра	5,00
Курко Є. І., буфетниця	5,00
Захурдаєва Л. Д., лікар	10,00
Боднарчук С. В., ст. м/с ЦСВ	5,00
Боднарчук Л. А., мол. м/с ЦСВ	5,00
Астаф'єва О. В., рентген лабор.	10,00
Корнієнко В. В., охорона м. Лубни	5,00
ВСЬОГО:	122,00

Відділ патології вагітних	
Калинчук Ю. О., старша акушерка	4,00
Мельник С. П., сестра-господарка	4,00
Бардашова С. В., акушерка	2,00
Тригуб Т. В., акушерка	2,00
Охрименко О. В., акушерка	2,00
Федюк В. Р., акушерка	2,00
Романченко О. Л., акушерка	2,00
Дудченко О. А., акушерка	2,00
Жолуденко І. М., акушерка	2,00
Лілецька О. А., акушерка	2,00
Іванченко О. М., мол. медсестра	2,00
Шкуренко В. І., мол. медсестра	2,00
Антоненко Г. В., мол. медсестра	2,00
Підлісна Л. М., мол. медсестра	2,00
Ніколаєнко С. М., мол. медсестра	2,00
Машкевич Т. І., мол. медсестра	2,00
Овсієнко О. Г., мол. медсестра	2,00
Клебан Л. М., мол. медсестра	2,00
ВСЬОГО:	40,00

Акушерсько-фізіологічне відділення	
Кононенко А. Г., мол. медсестра	5,00
Кацімон Л. А., акушерка	5,00
Гуровець І. В., акушерка	5,00
Безпала О. А., акушерка	5,00
Маціон В. В., акушерка	5,00
Кухарчук В. О., акушерка	5,00
Гупрієв К. К., акушерка	5,00
Гончаренко Т. М., акушерка	5,00
Моїсєєва В. С., акушерка	5,00
Скрипніченко М. В., акушерка	5,00
Януга Г. С., акушерка	5,00
Кубицька М. П., акушерка	5,00
Спічак С. І., акушерка	5,00
Троцька Т. П., акушерка	5,00
Тельнова Л. А., мол. медсестра	5,00
Соловей Л. М., мол. медсестра	5,00
Стовбун В. С., мол. медсестра	5,00
Коваль Н. Я., мол. медсестра	5,00
Прокоф'єва Л. О., старша акушерка	10,00
Наконечна Г. А., сестра-господарка	5,00
Гераськевич Л. І., мол. медсестра	5,00
Клименко А. Г., акушерка	5,00
Стражник Т. Г., мол. медсестра	5,00
Химич Є. І., лікар	5,00
Закордонць Г. Є., гол. медсестра	5,00
Всього:	130,00

ФЕСТИВАЛЬ

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Не згасає у наших читачів жага до пізнання історії свого краю. Саме завдяки таким-от небайдужим людям, як Василь Лаба, про якого йдеться у листі Ігоря Бідюка, та Володимир Проценку, що надіслав нам своє дослідження з історії корінного населення Криму, ми й починаємо усвідомлювати, хто ми і на якій землі живемо.

Найдавніші сліди людини в Криму з часів елеоліту знайдені в печері Кіик-Коба, де протягом тривалого часу було стійбище людини ашельської доби. Тут знайдено скелети неандертальців. Відкриття пізньопалеолітичних часів у Кизил-Кобі, Сюрені свідчать, що тодішнє населення — кроманьйонці — за фізичним типом наближені до сучасного. На матеріалах стоянок Фатьма-Коби, Мурзак-Коби, Заміль-Коби часів палеоліту й мезоліту основана версія, що гірську частину Криму заселяли люди, що займалися скотарством, а за часів неоліту вони розселилися у Присивашші.

У мідно-бронзовий вік у Криму жили землеробсько-скотарські племена ямної й катакомбної культури. До пізніх часів цього віку в гірській частині знайдені пам'ятники кизил-кобинської культури, пов'язаної з племенем таврів, які переважно займалися землеробством і також скотарством і рибальством. Від них походить колишня назва півострова — Таврика.

Глибини етнотаврійської культури, безперечно, засвідчують зародження її в Оріані (Україні). Один із глибинних фактів, що сягає палеолітичної доби, коли євразійська культура ще не відокремилася від африканської й *Ра* означало *Сонце, Ай-Ан — Небо, Урай — Дух Сонця*. До сьогодні збереглося цілісне поняття — *Вурій* (Світ і Творець), а ще *Урай* чи *Рай*. Назва античних шумерських міст Ур, Урук відзначена літописом Кам'яної Могили. Шумерія існувала на території сучасного Іраку з IV тисячоліття до Р. Х. і окрім вказаних міст, а ще там виникли давні міста Кіш Лагаш, Умма. Подібні назви міст мали й античні кіммерійці, що жили на території Таврії. До грецького вторгнення (VI ст. до Р. Х.) вони назвали свої міста — Кокур, Укрух і Ор (теперішній Перекоп) із кореневою спільністю, що походять від священного *Урая*.

На індоєвропейську основу античних племен вказують однозвучні й притаманні багатьом родовам вітам імена й прізвиська — Палак, Палазга — Параска.

Трагедія корінного народу Криму розпочинається з грецької колонізації. Вона для автохтонного населення була жорстокою. Корінний етнізм на території Криму не сприймає грецького поневолення, адже греки почали таврувати своїх рабів. Корінні мешканці Криму кіммерійці, що пішли від старовинного оріанського племені — айдаїнлян (у перекладі — діти неба і гір), поступо-

ТРАГЕДІЯ КОРИННОГО НАРОДУ КРИМУ

во стають рабами і змінюють свою етнічну назву — таври. Для протистояння рабовласницькій експансії племена оріанської галузі міцніше об'єднуються в Скіфську державу. В VII ст. до Р. Х. частина Криму увійшла до складу Скіфської держави, а політичним центром у III ст. до Р. Х. став Неаполь. В об'єднання вступили скити, поляни, гали, борисфени, саги, роксолани, айдаїнляни та ін., що іменували себе сколотами, тобто об'єднаними (сколотитися до купи).

Сколотська держава, яку Геродот назвав Скіфією, під час поневолення греками кіммерійців розділилася на невеликі царства. Роздроблення далось взнаки. Греки почали зазіхати на міста Скіфії і оволоділи скіфською твердинею Напіт. Завойовник насаджував аборигенам — айдаїнлянням свою мову, культуру, державність. Айдаїнляни (вони ж кіммерійці чи таври) жили до нашого часу в асимільованому вигляді в корінній українській, частково в кримськотатарській та грецькій народностях.

Пізніше, у V ст. до Р. Х. Пантікапей (Керч) об'єднує грецькі колонії-міста Керченського і Таманського півостровів у Боспорське царство, а в III ст. до Р. Х. у Понтійське царство з греко-перським правлінням із посиленням рабовласницької експлуатації. Наприкінці II ст. до Р. Х. у Пантікапей спалахує повстання рабів скіфських племен під проводом легендарного Савмака. Повстання охопило весь Керченський півострів, але було жорстоко придушене каральною експедицією полководця Діофанта.

Це перше повстання наших пращурів. Про це говорить дощечка “Велесової книги” “...бо були кіморії, також отці наші. А ті римлян потрясли і греків розметали, як поросят устрашених”.

Про заселення Криму праукраїнцями розповідає та ж “Велесова книга”:

“Коли наші пращури

Сурож творити почали

греки приходили купцями до торжищ

наших, прибутки шукали

і, землю нашу, розглядаючи, посилали

до нас багато своїх юнаків

і будинки будували,

і гради обміну та торгівлі.

І ось одного разу побачили воїнів їхніх

при мечях озброєних

і скоро нашу землю прибрали до рук своїх.

Отак наша земля, яка чотири віки

була наша, стала грецька”.

Клинописні асирійські джерела згадують державу Скіфію з початку VII ст. до Р. Х., а столицю айдаїнлянів — Телепілу (нині Севастополь) на століття раніше грецького Херсонесу (VIII ст. до Р. Х.). про це пише і Гомер в “Одіссей”. То ж найстарішим є Сурож, створений нашими пращурами на початку X ст. до Р. Х. Місто декілька разів перейменовувалося. Греки називали його Сігазіос, генуезці — Судак, інші етноси Сурдак, Судок, Сордая, Суренграт.

Грецький географ Страбон (63 рік до Р. Х. — 19 рік по Р.) у своїй VII книзі стверджує, що роксоланський князь із Ольвії Скилур заложив у Тавриді три укріплен-

ня: Палакіон (скитська назва *Палаклава*), Хабон (Кемерчак) і Неаполь (поблизу Сімферополя) і використовував їх у визвольній війні проти Митрида-Євпатора і Херсонесу.

Перша назва міста Балаклави — Палаклава пішла від двох слів: *Палак* і *лава*. Цар Скилур побудував фортецю для царювання свого сина Палака, назвавши її його іменем. Давнє українське слово *лава* відоме. Це — місце для сидіння. Отже, Балаклава — тронне місце Палака. До наших часів назва міста дійшла не зміненою за винятком перших співзвучних літер П і Б (Балаклава).

Створення Балаклави сягає в давнину і нараховує не менше 2150 років із дня його заснування. Під час розкопок у Неоліті знайдені мармурові рельєфи із зображеннями Скилура й Палака.

У IV тис. до Р. Х. містом заволоділи античні греки й називають його Палакіон, зберігаючи в назві ім'я молодого скіфського царя Палака. Згодом колонізатори називають місцевих автохтонів дикунами, піратами, аби виправдати розбійницьке й грабівницьке свої одноплеменників.

Із 1357 року місто Палака завоювали генуезці й збудували там фортецю Чембало. В 1457 році фортеця була знищена турецькою навалою. Турки повернули місту дещо змінену назву — Балаклава (рибний став).

Грецькі джерела II—I ст. до Р. Х. згадують кримські народності роксолан і алян (аліани, можливо — айдаїнляни). Назву роксолан виводять, як “рокс-аліани”, себто “білі-аліани, при чому назву “рокс” виводять, як похідну від Рос чи Русь.

У Скіфському Неоліті царя Скилура проведеними розкопками 1946 року виявлено могильник із розписом, що незвичайно нагадує сучасні українські розписи хат, а на стінах типи автохтонних людей — роксолан (айдаїнляни) сцени їхнього життя верхи на коні, полювання з собаками, гра на лірі. Це названі греками таври, одне з колін давнього українського роду.

Роксолани і айдаїнляни (таври) жили у своїх античних містах на півострові до їх падіння під ударами готів, гунів, сарматів.

Із письмових джерел таври відомі в Тмутараканському князівстві до XI століття й князівстві Феодоро до XV століття.

Тмутараканське князівство було засновано Київським князем Святославом після розгрому Хазарського каганату. Причина визволення Таврії — письмове звернення Таврійського топарах (управителя) у січні 963 року, який подав Святославу в Київ, де говорив: “Учасники віча, як увесь народ півострова прагнуть незалежності від кочівників-хазарів, тому що не відрізняємось за звичками й побутом від жителів “північної країни”, де править північний князь Святослав”.

Щоб там хто не говорив, а етнічні корені народу Криму ведуть до Києва. Отже правдавне українське населення Криму — ніхто інший, як роксолани й айдаїнляни півтисячоліття назад.

● **Володимир ПРОЦЕНКО**, голова Севастопольського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

ІМЕНА

Із діда-прадіда ми, українці, не були байдужими до своєї минувшини. Це засвідчують літописи, усна поетична творчість — легенди, перекази, бувальщини, які компенсують брак писемних відомостей, знищених лихоліттям воєн і пожеж. На особливий пошанівок заслуговують історики і краєзнавці, які десятиліттями добровільно позбавивши себе права на відпочинок, дошукуються в архівах і бібліотеках, розпитують у старожилів, звідки походять назви міст, містечок, присілків, хуторів. І роблять це не задля того, аби вдолжити особисту допитливість, а щоб донести до свідомості громади розмаїтий спектр інформації: як жили наші пращури в давнину, як традиції і обряди вшановували, як боронили рідний край.

Ще тоді, коли до здобуття нашої Незалежності залишалося довгих сім років, розпочав свою подвижницьку працю історик і краєзнавець, викладач Львівського автошляхового технікуму Василь Лаба, уродженець села Серники на Перемишлянщині. З року в рік наповнюється його

Історик і краєзнавець
Василь Лаба

творча скарбничка, з року в рік розширюються далекоглядні горизонти його зацікавлень. На порозі п'ятидесятиріччя (народився 22 червня 1956 р.) у його активі близько 150 історичних досліджень про населені пункти Галичини; співучасть у проведенні першої обласної олімпіади з

ЛІТОПИСЕЦЬ ГАЛИЦЬКОГО КРАЮ

історії України для студентів технікумів Львівщини; підготовка навчального курсу “Краєзнавство”; кілька видань календаря українця-патріота; створення Центру краєзнавчих досліджень за місцем роботи. Яка воістину велетенська працездатність, яка щира залюбленість у минувшину рідного краю!

Герої нарисів Василя Лаби — доблесні звияжці Українських Січових Стрільців, вояки і партизани УПА, підпільники ОУН. На зорі нашої Незалежності побачило світ його дослідження “Хорунжа з Вишнівчика”. Невелика за обсягом, інформаційна за жанром ця публікація про хорунжу легіону УСС Олену Степанів була першою ластівкою, яка започаткувала повернення із забуття імені славної українки.

“У піснях — історія народу”, — стверджує Василь Лаба, збираючи і

записуючи мелодії, які линули з уст вояків УПА, що діяли на теренах Перемишлянщини, Миколаївщини. І це щира правда, бо бойовим побратимом українського патріота завжди була пісня. Вона возвеличувала героїв-оборонців, давала людині розраду, коли нею опановував смутком чи печаль, дарувала піднесений настрій, коли хотілося радіти і було чим тішитися.

Простір зацікавлень краєзнавця не має кордонів чи обмежень: це також і розповіді про такі осередки, як “Січ”, “Сокіл”, “Просвіта”, які згуртовували у своїх рядах широкі верстви свідомості громади, передували національно-духовному відродженню українців.

Прикметно, що проголошення нашої Незалежності послужило для нього новим імпульсом, дозволило розширити тематичне й жанрове

розмаїття. Саме тоді, приміром, виходять із-під пера дослідника нариси про Хрести Свободи. Ідеться про те, як вшановували наші земляки ліквідацію кріпацтва в Галичині 1848 року.

Завдяки дослідженням Василя Лаби маємо нагоду дізнатися багато повчального, наприклад: як наші предки намагалися вберегти від хмільного тринку, а отже, — шанували своє здоров'я, здоров'я своєї родини? Цікаво прочитати його матеріали про “створення осередків “Братства тверезості”, заснування у Львові 1909 року українського антиалкогольного товариства “Відродження”.

Останнім часом побачили світ його історико-краєзнавчі нариси про села Жидів, Солонку, місто Моршин; ось-ось увінчається успіхом праця над “Словником топонімів Перемишлянського району”. Літопис рідного краю ще не завершено... Тож хай повняться стиглим колосом обжинки його історичних досліджень!

● **Ігор БІДЮК**, журналіст

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмалцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?”

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових країв у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевілля! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми неприємно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжко-місце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількох годинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учати перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітнянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полочки моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місяця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знушаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастішали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиші та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● Софія, студентка КНУКіМ

ЩЕ РАЗ ПРО ПЕНСІЇ

Лист Олени Русин із міста Мукачєво, вчительки з 39-річним стажем, порушує одну з найболючіших проблем сьогодення — проблему хліба насущного.

“Усі ми знаємо, що таке пенсійне забезпечення людей, які свої молоді роки віддали щоденній праці, щоб на старість про них подбала держава. А прийшла старість, і залишається лише жакнутися, як влада оцінює твою роботу, якої припускається несправедливості при розподілі коштів на пенсійне забезпечення своїх громадян.

Хочу навести лише кілька прикладів отої “турботи” про громадян похилого віку, які щомісяця з нетерпінням очікують на пенсію. Правда, є й такі, яким вона не дуже й потрібна, бо забезпечені вони непогано. Але переважна більшість з нас чекають на неї, кращої, і не можуть дочекатися.

Мій сусід В. відпрацював майже 40 років на господарській і профспілкової роботі, пішов на заслужений відпочинок, як його тепер можна вважати, двадцять років тому із зарплати 230 карбованців. За безперервну роботу одержував персональну пенсію місцевого значення 132 крб. Що це були тоді за гроші? Буханець хліба коштував 14—16 коп., молоко 25 коп., кілограм цукру — 80 коп., кілограм ковбаси 2 карбованці. Навіть газета коштувала 4 копійки.

Та розпався Союз, і ми стали “незалежними”. Відкладені на чорний день заощаджені гроші вкладав в Ощадбанк, і вони згоріли, комунальні послуги зросли в кілька разів. Як учаснику війни до пенсії йому нараховують аж 9 гривень і 95 копійок, а всього він отримує тепер 360 гривень. Хворіє, та ліки нема за що купити.

Зате інша моя сусідка не працювала жодного дня — була домогосподаркою, бо працював чоловік. А перед наближенням пенсійного віку пішла працювати в райвиконком прибиральницею і стала “державним службовцем”, і їй нараховували пенсію 680 гривень та ще 99 гривень доплати як “дитю війни”, бо народилася в 1930 році.

Ось так, учасник війни має доплату 9,95 гривень, а “дитя війни” — 99 гривень — удесятеро більше. Де тут справедливість? Хто видавав такий закон, щоб не рахуватися з учасниками війни, які, хто на фронті, а хто в тилу, для фронту працювали, одержують доплату на цілу десятку.

Я народилася в 1927 році. Вчилася, працювала вчителькою 39 років, пішла на заслужений відпочинок у 1983 році із зарплатою 200 карбованців. Тепер отримую пенсію 349 гривень. За сумлінну роботу одержувала грамоти й медалі, але не маю орденів і звання “заслуженого”, щоб збільшити мені пенсію. Я вчила учнів любити Батьківщину, а вона отак розраховується зі своїми слух-

Фото О. Литвиненко

няними дітьми — чесними працівниками. Тому і сміється моя сусідка з мене.

Дивує ще одне. Чому працівників райкомів партії, профспілок не прирівнюють до працівників райвиконкомів чи міськвиконкомів, до “державних службовців”? Невже працівники райкомів і міськкомів партії менше працювали? Хто видавав таку різницю між працівниками у нашій “демократичній державі”? Невже працівники профспілок, які захищали працюючих, не державні службовці?

Ну що ж, у супереч досвіду будемо сподіватися, що новообрана Верховна Рада зробить кроки назустріч людям, і пенсійна реформа стане втіленням логіки і справедливості”.

НАРЕШТІ Й У ЗАПОРІЖЖІ

Є листи, які надихають і дають усвідомлення того, що наші зусилля не проходять марно.

Ось що пише нам Світлана Мартинова з Запоріжжя: “Щиро зраділа, коли минулого тижня побачила в поштової крамниці Запоріжжя газети “Слово Просвіти”, “Україна молоді”, “Українське слово”. Нарешті сталося, як-то кажуть. Нарешті й запоріжці зможуть читати справді українські газети. Бо, як відомо, в нашому регіоні і українські книжки, і газети — рідкість. Живеш і не розумієш: чи то в Україні, чи десь у російській провінції. Тож дуже вам дякую за те, що ви робите, й за те, що маю можливість тримати в руках цікаву пресу. І не треба більше їхати в Київ (а то й далі), щоб придбати українські часописи і книжки.

Через улюблену газету хочу подякувати волинському письменникові Петру Боярчуку, який пише чудові книжки, присвячені боротьбі українців проти загарбників нашої землі. Це й повість “Бій під стінами храму” — захоплюючий твір про жертвну боротьбу українських повстанців проти німців, і книга “Дорогами болю” — про долі українців, безневинно засуджених за любов до рідної землі й вивезених далеко за її межі. Всі твори засновані на реальних подіях, прочитання й усвідомлення яких іноді просто шокує. Вражає героїзм, мужність, жертвність, безмежна любов до своєї землі, до своєї нації.

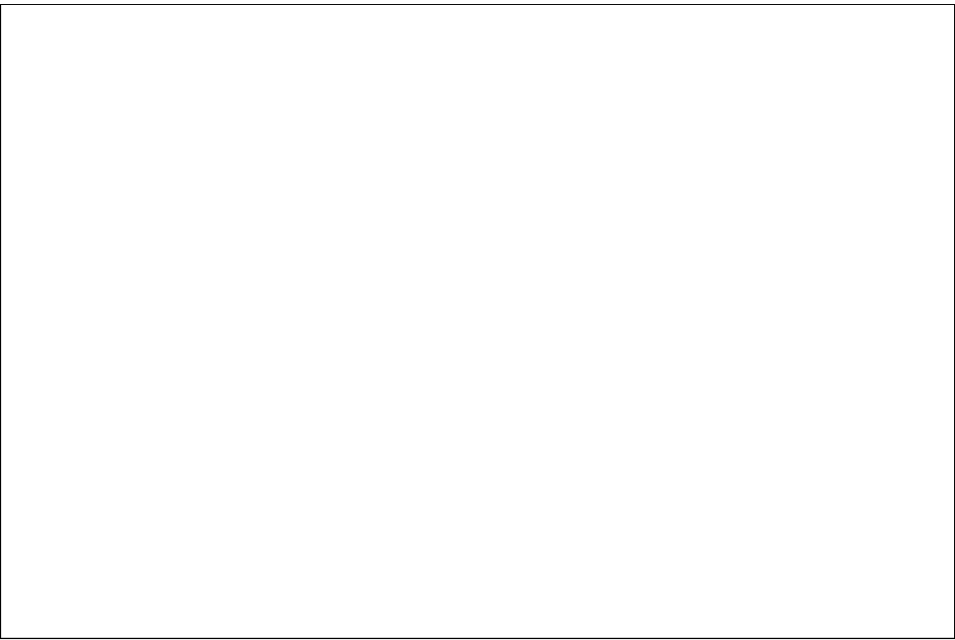
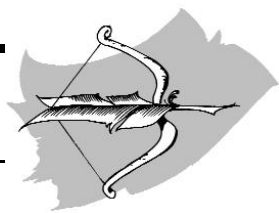
Фото О. Литвиненко

Дуже хочеться, щоб за допомогою “Слова Просвіти” якомога більше людей дізналися про ці книжки, про нашу історію, про трагедії України, свідки й жертви яких ще є серед нас. А це — не далекі пращури, а наші батьки й діди, наші рідні.

Вважаю, така література конче потрібна нашому суспільству, оскільки висвітлює правдиві сторінки історії України, спонукає замислитися над тим, ким ми є, до якого народу, до якої нації належимо, на якій землі живемо.

Раджу всім читачам улюбленої газети придбати та обов'язково прочитати “Бій під стінами храму”, а також інші твори П. Боярчука. Можна звертатися безпосередньо до автора творів за адресою: 45700 Волинська обл., м. Горіхів, вул. Б. Хмельницького, 20, кв. 18, Петру Боярчуку.

Ще раз велика подяка колективу редакції за те, що ви є”.

НЕБЕЗПЕЧНА ТА ЗАГАДКОВА

Улітку 1998 року на Кременчуцькому нафтопереробному заводі пролунав вибух велетенської сили. Вибухнув “десятитисячник” — великий резервуар для зберігання нафтопродуктів, який вміщає до 10000 кубічних метрів бензину чи інших продуктів нафтопереробки. Він був майже повністю зруйнований, оскільки в нього влучила кульова блискавка, яка проплавилася його товсту металеву поверхню. Не допомогла сучасна система захисту від блискавок, встановлена на заводі. Пожежу вдалося локалізувати й ніхто не загинув лише тому, що “десятитисячник” був недозаповнений бензином. У ЗМІ повідомлялося також про загибель військовослужбовців унаслідок вибуху на складі боеприпасів та про пошкодження літака-богатиря “Руслан”, що ледве не призвело до катастрофи. Обидва випадки були спричинені влучанням кульової блискавки. І вони — не поодинокі, кульова блискавка доволі часто руйнує важливі об’єкти, які вважаються надійно захищеними від блискавок громовідводами. Не кажучи вже про побутові “зустрічі” людини та вогняної кулі. Зовсім недавно, у листопаді 2005 року вона знищила цілу будівлю в селі Ялтушків Барського району Вінницької області, позбавивши помешкання родини 12 співробітників науково-дослідницької станції, розташованої неподалік. У Новосілки-Опарські, що на Миколаївщині, вогняна гостя завітала двічі. У хаті родині Мельників налякала дітей, бо з шипінням проповзла по стіні, повибивала внутрішні шибки, спалила і поворивала “з м’ясом” усю електропроводку, розетки, вимикачі, вивела з ладу новенький телевизор, “підсмажила” килим. Справжній гармидер непрошена гостя вчинила на горіщі — вирвала балку, до якої кріпився “стілець”, навіть повитягала цвяхи з дерева. Дах кілька секунд ходив ходором, немов під час землетрусу. І лише тоді, коли небесна bestія зсередини протаранила покрівлю і вирвалася на волю, “Армагеддон” припинився.

Під час тих “візитів” довкола довго й голосно вили собаки, а перелякані коні падали на землю... Таких історій багато відбувається по всьому світу. Інколи людям здається, що кульова блискавка з’явилася їх покарати. Так, одного разу вона “наздогнала” грабіжників і змусила їх кинути крадене.

Опитування в “Інтернеті” виявило цікаві результати: на нього відгукнулося чимало людей. Скажімо, з подивом помітили кульову блискавку... у фотоателє, отримуючи надруковані фотографії: знімали на плівку звичайні блискавки, а на фото зафіксувалася кульова, що існувала якусь мить, тож для людського ока лишилася непомітною. А от дівчинці Наталі, можна сказати, пощастило — вона бачила кульові блискавки 3 рази, і жодного разу не постраждала. За її словами, вони просто собі летіли десь на відстані 50 метрів від землі.

У Харківському районі Києва, на проспекті Бажана, кульова блискавка з’явилася в підземному переході, перелетіла крізь нього і вилетіла з іншого боку.

А от у Тайланді, на березі ріки Нага, щороку відбувається яскравий, наче салют, парад кульових блискавок. Вони з’являються у той день десятками — жовті, помаранчеві, малинові, і нікого не чапаючи, здіймаються в повітря. На це загадкове явище приїждить подивитися чимало цікавих з усього світу.

Але все ж таки, більшість зустрічей кульової блискавки і людини небезпечні. Приблизно 9 % випадків зустрічі людей із вогняною кулею закінчуються трагічно: контузіїми, каліцтвами, інколи смертю (1,3 %). Тому важливо виконувати поради фахівців: якщо побачите кульову блискавку — поверніться до неї обличчям і заміріть. Опустіть руки і киньте все, що ви тримаєте. Якщо їдете транспортом, то зупиніть його і приберіть руки з керма — це підвищує шанси вижити.

ПРИМХЛИВА ТА МІНЛИВА. ЯКА ВОНА БУВАЄ?

Відомо, що фізична природа звичайної, так званої лінійної блискавки майже встановлена близько 250 років тому, коли В. Франклін в Америці та М. Ломоносов у Росії виконували свої відомі дослідження з атмосферною електрикою. Вони встановили, що блискавка має ту саму природу, що й електрична іскра, яку тоді вже навчилися одержувати в наукових лабораторіях.

Але виявилося, що кульова блискавка має зовсім інші властивості, ніж звичайна блискавка. Найвразливіші люди, фантазери й фантасти схиляються до того, що кульова блискавка створена іншопланетянами або нечистою силою.

Кульова блискавка як явище природи, пов’язане з грозою, згадується ще в роботах давньогрецького філософа Арістотеля (IV століття до нашої ери). Вважають, що першим ученим, який безпосередньо зустрівся з кульовою блискавкою і загинув від неї, був Г. В. Ріхман, який спільно з російським ученим М. В. Ломоносовим у 1753 р. досліджував атмосферну електрику.

Перша збірка спостережень кульової блискавки (близько 30 випадків) міститься у книзі французького астронома та фізика Ф. Араго “Грім і блискавка” (1838 р.). Але перший систематичний опис властивостей цього явища з’явився лише у XX сторіччі, коли В. Бранд у книзі “Кульова блискавка” (Гамбург, 1923 р.) проаналізував 215 свідчень із відомих йому 600 випадків спостережень вогняної кулі (ос-

Кульова блискавка
(малюнок невідомого художника XIX ст.)

7 % — складну внутрішню структуру (хаотичний рух усередині кулі яскравих крапок або ниток та ін.).

Колір кульової блискавки може бути помаранчевим (24,8 %), жовтим (19,9 %), білим (18,2 %), червоним або рожевим (17,1 %),

блакитним або фіолетовим (12,4 %), зеленим (1,4 %) або це може бути суміш кольорів (6,2 %).

Яскравість кульової блискавки порівнюють із яскравістю електричної лампочки, потужність якої може бути і меншою за 10 Вт, і більшою за 500 Вт, але в середньому вона наближається до 100 Вт.

Про відчуття тепла повідомляє лише незначна частина свідків, біля яких проходила кульова блискавка. Разом із тим, інколи повідомляється про опіки від кульової блискавки (навіть під одягом), подібні до дії ультрафіолетового або м’якого рентгенівського випромінювання.

Інколи свідки відчують різкі запахи (сірки, озону, окислів азоту) та слабкі звуки (шипіння, потріскування, свист).

Кульова блискавка може плавити й випаровувати метал, розщеплювати колоди, нагрівати воду і т. ін., але може й не залишити слідів. Енергію кульової блискавки оцінюють у середньому значенням 30 кДж, але іноді вона сягає до 5 МДж і більше.

Імовірність появи кульової блискавки визначити чи не найважче, бо значна її частина лишається непоміченою. Останнім часом цю імовірність оцінюють значеннями 2—200 випадків на 1 кв. км поверхні Землі за рік. Для деяких районів це може перевищувати ймовірність удару лінійної блискавки у Землю.

НАУКА: ГІПОТЕЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Звідки вона з’являється й куди зникає? Чому може вбити на відстані, а може доторкнутися й не завдати жодної шкоди? Чому здатна рухатися проти вітру й проникати крізь скло, не пошкоджуючи його? Чому іноді зникає непомітно, а іноді — з потужним вибухом? І звідки вона бере свою енергію?

Лише у другій половині XX століття почалося наукове дослідження цього природного феномену.

Було запропоновано близько 300 гіпотез щодо фізичної природи кульової блискавки, але жодна з них не могла навіть наближено пояснити її властивості. У монографії Дж. Баррі (1980 р.), де проаналізовано низку гіпотез, список літератури з проблеми кульової блискавки містить близько 2000 найменувань.

Із усіх гіпотез можна виокремити лише дві невеликі групи, які підкріплені експериментами й дозволяють пояснити певну частину властивостей цього явища. Перша група розглядає кульову блискавку як електричний розряд, а друга — як хімічний процес (наприклад, горіння).

Найбільш досліджена гіпотеза лауреата Нобелівської премії, академіка Капіци (1955), який спочатку вважав, що джерелом енергії кульової блискавки є електромагнітні хвилі дециметрового діапазону, що виникають при електричних розрядах у хмарах, відбиваються та фокусуються поверхнею Землі. При цьому утворюються стоячі хвилі, у пучковостях яких унаслідок високої напруженості електричного поля існує плазмова куля. Незважаючи на те, що споряджена ним у гори Кавказу спеці-

альна наукова експедиція (1967 р.) не зафіксувала дециметрових хвиль, тривалість та інтенсивність яких були б достатніми для підтримки кульової блискавки, Капіца не відмовився від своєї гіпотези. Але в Нобелівській лекції (1978 р.) він сформулював гіпотезу ширше: кульова блискавка — явище, що створюється високочастотними коливаннями, які виникають у грозових хмарах після звичайної блискавки.

Суттєве заперечення проти всіх гіпотез, що розглядають кульову блискавку як електричний розряд, висловив І. П. Стаханов (1985 р.): аналіз властивостей кульової блискавки дозволяє зробити висновок, що вона рухається як автономне тіло, не пов’язане із будь-якими струмонесучими чи хвильоведучими каналами.

Тому значний розвиток одержали гіпотези, що розглядають внутрішнє хімічне джерело енергії, переважно — процеси горіння. У лабораторіях вдавалося одержувати вогняні кульки, що вільно рухались. У цьому напрямку найбільш відомі роботи Дж. Баррі (1980 р.), І. П. Стаханова (1985), Отсуки та Офуртун (1988), Б. М. Смірнова (1988, 1990). Але в межах цих гіпотез не вдається пояснити процес виникнення у вільному повітрі значних концентрацій речовин, які необхідні для горіння, а також пояснити багато із вказаних вище властивостей кульової блискавки (проходження крізь скло, рух проти вітру, виникнення “з нічого”, пошкодження електроапаратури та ін.).

Таким чином, незважаючи на певні експериментальні докази, жодна з вказаних двох груп гіпотез не могла бути покладеною в основу теорії кульової блискавки. Тривалий час ці групи гіпотез вважали альтернативними, що заперечують одна одну. Але нещодавно з’ясувалося, що ці дві групи гіпотез не суперечать, а доповнюють одна одну, і обидві частково можуть бути використані при побудові теорії кульової блискавки.

Разом із тим, головне питання у проблемі кульової блискавки — про джерело її енергії у природних умовах — лишалось нез’ясованим.

ШЛЯХ ДО РОЗГДКИ

Міжнародні симпозіуми, присвячені дослідженням кульової блискавки, проводяться з 1988 року по всьому світі. Були там вже представлені і доповіді українських учених. У Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут” проведено дослідження, що розкривають сутність кульової блискавки. За розробками кандидата технічних наук Олега Степановича Ільєнка вона є замкненою електромагнітною хвилею — “електросолітоном”. Така хвиля здатна існувати тривалий час і може містити в собі необмежений запас енергії та інформації, поки що недосяжної для розуміння. Річ у тім, що численні невдачі побудови теорії, яка б не суперечила тій чи іншій частині фактів, описаних очевидцями, привела до тенденції відмови від спроб пояснити явище кульової блискавки загальною. Автори гіпотез почали свідомо моделювати лише окремі нюанси цього явища і аналізувати його окремі властивості. Але при цьому фактично ігноруються значна частина фактів, які не вписуються в дану гіпотезу.

І лише використання нового поняття про “електросолітон” дозволяє знайти шлях побудови теорії, яка вільна від протиріч зі свідченнями очевидців і не ігнорує жодну частину цих свідчень.

На жаль, наукові розробки вченого завершили на стадії вдало проведеного комп’ютерного експерименту і припинилися через відсутність фінансування. Ініціатива співробітників кафедри Техніки високих напруг НТУУ “КПІ”, де й працює Ільєнок, зі створення сучасного центру дослідження блискавок була згорнута з тих самих причин.

Поміж тим, неважко здогадатися, які практичні перспективи і вигоди криються за розвитком цих досліджень. По-перше, надійний захист від круглої шибениці. По-друге, розробку нового, альтернативного джерела енергії, що в часи енергетичної кризи може практично озолотити нашу країну. По-третє, використання руйнівної енергії феномену у оборонній галузі. Хоча наші мирно налаштовані вчені й не хотіли б іти цим шляхом. До того ж, на той час, коли у держави знайдуться кошти на фінансування науки, всі війни у світі, напевно, давно скінчатися...

● За науковими роботами
О. С. Ільєнка підготувала його донька

Кульова блискавка вражає Ріхмана
(малюнок свідка випадку)

танні свідчення Бранд вважав нереальними, ненадійними).

Сучасні уявлення про властивості кульової блискавки ґрунтуються на свідченнях кількох тисяч очевидців із різних країн. Кількість очевидців безперервно збільшується, що дозволяє підвищувати точність кількісного визначення параметрів кульової блискавки. Але це вже мало змінює сучасні уявлення про загальні властивості кульової блискавки, головні з яких такі.

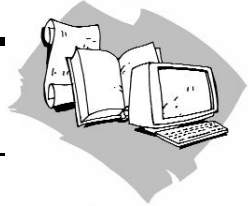
Діаметр кульової блискавки може бути як меншим за 1 см, так і більшим за

1 м, але в більшості випадків він лежить у межах 10—30 см. За час існування кульової блискавки її діаметр, як правило, майже не змінюється.

Тривалість існування кульової блискавки може бути і меншою за 1 секунду, і більшою за хвилину, але переважно вона лежить у межах 5—15 с.

У більшості випадків (близько 91 %) форма кульової блискавки нагадує сферу, але може бути й еліпсоїд (3,7 %), стрічка (1,8 %), груша (0,9 %), диск (0,6 %), кільце (0,4 %), циліндр (0,2 %) або й узагалі форма може бути невиразною (1,5 %). Іноді (6,5 %) кульова блискавка змінює форму, наприклад, куля перетворюється в стрічку або стрічка — у кулю, або куля деформується при підстрибуванні біля землі чи витягується в напрямку до провідника.

Кульова блискавка переважно сприймається як однорідне утворення, але близько 11 % кульових блискавок мають напівпрозору оболонку, близько 6 % — хвіст, близько

ЕКСПОЗИЦІЯ

Ми мали можливість бачити портрети двох великих християнських сподвижників нашої землі, її Патріарха — Йосипа Сліпого і Володимира Романюка. Вони були знайомі, підтримували добрі стосунки. Обидва Патріархи родом із Галичини, Патріарх Йосип — із Тереховлянщини, а Патріарх Володимир — уродженець Косівщини. Обое зазнали комуністичного переслідування і багаторічного заслання до Сибіру. В обох надзвичайно подібні долі, адже в їхньому житті були ув'язнення, судилища, допити та знущання. Катування і голод. Але вони були сподвижниками ідеї братської любові Українських Церков. Наш тернопільський владика Кир Василій Семенюк розповідав, що Патріарх Йосип надсилав допомогу Патріархові Володимиру, коли той бідував в Україні після заслання.

Патріарх-кардинал Йосип Сліпий і ректор Духовної семінарії та Богословської академії, засновник Українського Католицького університету в Римі, запалив не тільки вогнища науки. За його сприяння та з Божої Волі постав Собор Святої Софії та монастир Студитів, місця молитов і східно-християнського благочестя. Як і патріарх Володимир, Патріарх Йосип змагав за те, щоб піднести Києво-Галицьку Митрополію і всієї України до патріархальної гідності, «об'єднавши всіх на твердій основі Патріархату Київського і всієї Руси». Патріарх Йосип заповідав: «...в підземельній гробниці оновленого Собору Святої Софії Київської спокійно спочив би я, коли буду

ЗУСТРІЧ ПАТРІАРХІВ

Це стало новою назвою літературно-мистецького проекту, експозиція якого була представлена в Тернопільській вітальні Співки художників 19 лютого 2006 року. Поважне товариство духовних і світських людей змогло не тільки побачити експозицію картин київського митця Леоніда Гопанчука «Явлення» і нашого земляка Степана Нечая «Йосип Сліпий», а й почути літературне слово. Автори проекту з Києва — кандидат філологічних наук Ірина Олійник і художник Леонід Гопанчук.

плоттю померлий!» Перша частина його заповіту втілена — Патріарх Йосип спочиває на рідній землі, у храмі Святого Юра у Львові.

Могила ж Патріарха Володимира, який мріяв служити Великодню літургію в Софії Київській, сьогодні біля її воріт, бо, як відомо, кучмівська влада силою і побоями зупинила волю Церкви і мирян поховати Патріарха на території Собору. Тому виконання волі Патріархів, їхнього заповіту означати-ме ще один крок до єднання. Вони не просто великі люди нашої України. Вони її Патріархи.

Слово авторам проекту літературно-мистецької презентації.

Ірина Олійник: «Проект «Історія одного портрета» ми презентували в Тернополі як «Зустріч двох Патріархів». Фактично він вилився в зустріч трьох Патріархів української душі, бо портрети Йосипа Сліпого, Володимира Романюка у цій залі органічно вписались у виставкову Шевченкіану. Як і духовні віртуальні паралелі об'єднують цих людей, що зазнали заслання і переслідувань? Віра в Бога і Україну!

Мене вразив вислів Патріарха Володимира: «Будьте обережні зі

Леонід Гопанчук, Ірина Олійник, Ігор Дорош, Павло Федик

словами, не руйнуйте людських душ». Так складається в людському житті, що найбільше ми потерпаємо не від дій, а від слів людей, які руйнують наші душі. Часто-густо ми страждаємо й через власні слова, кинуті зопалу, необережно чи спересердя.

На портреті «Явлення» ми бачимо добре впізнаний інтер'єр

Софії Київської. На передньому плані Патріарх Володимир, його рука піднята з жестом благословення. Зосереджений погляд печальних і мудрих очей. Як багато він пережив, як багато знає про людську природу, таку незбагненну... Він хотів передати людям своє вище знання, хотів засстеретти, допомогти. Незважаючи

на те, що Володимир не заспокою-то він міг ще

Леонід Гопанчук: «Розпочав я писати портрет «Явлення» ще за життя Патріарха Володимира, а завершив через півтора місяці після його похорону «чорного віторка». Патріархи думали про весь український народ. Вони прекрасно розуміли, що релігійний міжконфесійний розбрат і роз'єднання завдають величезної шкоди нашій нації.

Патріарх Володимир планував зустріч із Володимиром (Сабоданом) і хотів сказати йому: «Нам уже не двадцять, і скоро ми постанемо перед Небесним Суддею, який нас запитає: «Що ви зробили з Україною і українським народом?» І нам доведеться дати відповідь». Тому він намагався якщо не об'єднати, то хоча б порозумітися з усіма християнськими конфесіями, щоб це було на користь нації і всього українського народу. Під час Майдану, коли на душі було дуже неспокійно й тривожно, я виставив портрет у майстерні, і він стояв там увесь час. Тому я впевнений, що він має силу, і Патріарх Володимир із нами, — такі люди не помирають.

Безперечно, діяння наших Патріархів рано чи пізно проростуть. Я певен, що постаті цих справжніх героїв України і надалі матимуть вплив і на політику, і на релігійне життя, і взагалі на український дух. Такі речі не минають, бо зерно посіяне, і воно обов'язково благодатно проросте.

● Павло ФЕДИК

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

**На моїй могилі посадить молоду яворину
І не плаче за мною —
за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та
найду́же любив Україну,
В цьому, мабуть,
найбільша провина моя.**

Йому б ще жити й жити, але за ті 74 роки, відведені Божим Провидінням, залишив по собі добрий слід, ким би не працював. Блаженної пам'яті пан Дмитро Федик народився 21 травня 1931 року в селянській родині Павла Федика і його дружини Розалії. Змалку пізнав тяжку селянську працю, ціну хліба й вартість добрих слів і вчинків.

Здобув дві вищі освіти, три роки служив в армії. Навіть в умовах комуністичного режиму відстоював свою національну гідність, патріотичні погляди, носив значок із зображенням Т. Шевченка, вишиванку, що було в ті часи ознакою явного українського націоналізму. Керівні особи називали його націоналістом номер один у Козівському районі. Був звільнений із посади директора школи за дотримання релігійних обрядів під час похорону тещі.

Ніколи не замислювався над тим, які негативні наслідки можуть мати його слова і вчинки на захист рідної мови, інтересів України, мав власну оцінку політичних подій. Був винятково безкомпромісним і рішучим, коли справа стосувалася рідної землі. Не шукав кар'єри і звань, так і пішов на пенсію без урядових нагород, учителем.

З усією відданістю працював інспектором відділу освіти, у тяжкі повоєнні роки залучав дітей до школи, для чого пішки пройшов район уздовж і впоперек десятки разів. Ось такий красномовний приклад для його характеристики.

У часи більшовицького терору начальником РВ МДБ був сумнозвісний Дм. Ковальов. Одного разу на засіданні райвиконкому Д. Федик подав на затвердження список сиріт і напівсиріт, яким була потрібна матеріальна допомога. У цьому списку були прізвища дітей загиблих воїнів УПА та репресованих. Присутні були вражені, настала мертва тишина, бо всі боялися грізного Ковальова. Та пан Дмитро пояснив, що діти ні в чому не винні, що сам Дзержинський, який за лєнінських часів очолював ВЧК, дбав про сиріт і безпритульних, незважаючи на те, чиї вони діти. Начальник МДБ підняв руку — за, усі члени виконкому наслідували його приклад.

ДО ВІНКА ПАМ'ЯТІ ПАТРІОТА

5 лютого 1989 року пан Дмитро організував районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка, що стало першою ластівкою національного відродження Козівщини. Був головою районного об'єднання 12 років, організував осередки в усіх селах, у більшості підприємств та установ, а в школах — «Молоду Просвіту». Завдяки його зусиллям Товариство в 1990 р. домоглося 17 депутатських місць усіх рівнів, у тому числі одне до Верховної Ради (К. Завадська). Такої перемоги на той час не домоглося жодне національно-патріотичне об'єднання в Україні. Партократи району та області називали цю організацію «кублом націоналізму». Він був ініціатором створення пам'ятника Кобзареві в Козіві, безпосередньо керував його спорудженням і відкриттям 23 травня 1993 року.

Покійний пан Федик був винятково скромним. Висунутий крайовою конференцією Товариства ук-

раїнської мови в депутати обласної ради (1989р.), він відмовився балотуватися на користь К. Завадської, щоб вона, як голова районного Руху, мала депутатський захист. Удруге, в 1990 р., Рух висунув його, тоді заступника голови районної організації НРУ, кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Передвиборний марафон він використав для пропаганди ідеї незалежності України й перед самими виборами відмовився балотуватися на користь Г. Петрука — Попика, поета, одного з організаторів Руху на Тернопільщині.

Він був одним із 13-ти представників району, які 24 серпня 1991 року в Києві вимагали проголошення Верховною Радою дер-

жавної самостійності України. Ще за радянського режиму під час святкування 550-річчя Козової (1990) виступив у районному будинку культури з доповіддю про злочини комуністичної системи, про боротьбу ОУН—УПА на Козівщині. Люди пам'ятають його яскраві, полум'яні виступи на мітингах, на урочистих академіях у багатьох містах України і районах, зокрема в Донецьку, коли в складі агітаційно-пропагандистської групи агітував за референдум 1991 р.

У 1990 р. створив районну організацію ДемПУ, був її головою. Та коли кучмівським силам при допомозі недалекоглядних політиків і зрадників удалося захопити керівництво партії і головою Національної ради обрати Г. Антоньєву, керівника ВО «Артеміда» в Кіровограді, пан Федик із дружиною і ще трьома однодумцями вийшли з цієї партії і стали членами Українського народного руху (пізніша назва — Українська народна партія).

У 1992 р. був призначений першим заступником представника Президента в районі. Вклав немало праці для функціонування гімназії ім. В. Герети, шкіл, лікарень, організував один із перших в області геріатричний центр у с. Денисові. За його ініціативи й при безпосередньому керівництві було урочисто відзначено перше в області свято — 50-річчя УПА.

Блаженної пам'яті пан Дмитро, навіть будучи тяжко хворим, вислав численні статті до газет, звернення і заяви до найвищих посадових осіб України, де відстоював різні, важливі для народу проблеми: державність, функціонування української мови, політичні події.

Дізнавшись про смерть Дмитра Федика, 28 серпня 2005 року, його друзі й колишні учні висловлювали свою повагу до нього й щирий жаль за ним. Видатний громадський і політичний діяч, письменник і вчений, академік Анатолій Григорович Погрібний, який знав померлого особисто,

написав: «Господи! І так України в нас мало, а тут не стало ще й таких непохитних її патріотів, як світлої пам'яті пан Дмитро. Він із тих, кого повинна тримати в серці вся Україна, не тільки ті, хто його знав, без нього — в черговий раз — України поменшало. Та вірно, що ще втішиться його патріотична душа — втішиться саме тим, що ще і в Україні буде свято».

Ми, колеги і друзі блаженної пам'яті пана Д. Федика, вклоняємося його світлій пам'яті! Нам не вистачає його порад, його мудрості. Будемо пам'ятати його як добру Людину і Патріота України.

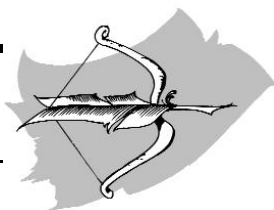
● Друзі:

**Юлія ПРОХАНОВСЬКА,
Мирон ПРОХАНОВСЬКИЙ,
Стефанія СОЛТИС,
Омельян СОЛТИС,
родина ПІВСЕТКІВ**

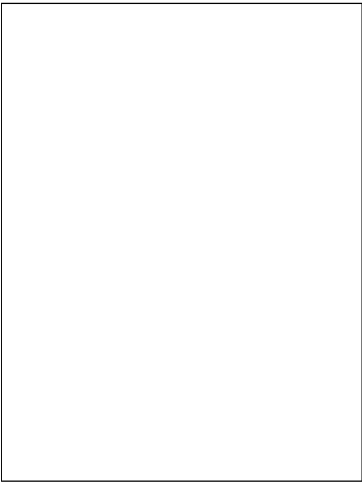
Ми рідні письменниці, б. п. Іванни Блажкевич із с. Денисовка, знаємо й не забудемо ніколи добродія б. п. Дмитра Федика як однокласника і щирого приятеля старенької галицької письменниці й громадської діячки, котру покійний пан Дмитро Федик у час більшовицької окупації звеличав і морально підтримував, незважаючи на утиски тодішньої влади.

Із великим признанням за внесок у відродження нашої держави України й ідейно-націоналістичне виховання молоді з вдячністю схиляємо свої голови як данину пам'яті достойного вчителя-патріота, ревного борця за добру долю нашої України — пана добродія б. п. Дмитра Федика. Сумуємо:

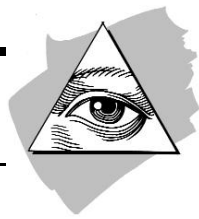
**Дарія БЛАЖКЕВИЧ-П'ЯТКІВСЬКА
Марія П'ЯТКІВСЬКА-ДЕРЖИЛО
Ярема П'ЯТКІВСЬКИЙ
Іван П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ірина ДЕРЖИЛО-РУТИЛО**

МОВНА ВІЙНА ТРИВАЄ

КРИМ

— **Чому зараз так мало знімається українських фільмів?**

— Переважна більшість екранної продукції (і телевізійної, і прокатної) — це позичені ідеї, імпортоване кіно найчастіше сумнівної якості. Телебачення спотворило нормальні рефлексії глядача, — коли глядач хоче бачити не тільки про “них”, а й про “себе”. Таких фільмів у нас немає, і про такі фільми кажуть, що їх нібито глядач дивитися не буде.

“Ми, про себе, сьогодні” — це проста формула, на якій працює 90 % кіно. А нам кажуть: “Ні, у нас така дійсність, куди її ще на екран”. Та вона унікальна. Тут є місце і для комедії, і для трагедії, для всіх жанрів, аби тільки відбувався рух у кіно. Як тільки випадає можливість подивитися кіно за такою формулою, люди йдуть на покази.

Виходить, що ми маємо знімати копії голлівудської чи російської продукції. Російську ми і так знімаємо, бо багато режисерів зараз змушені заради заробітку знімати російські серіали. А в нас роботи немає, хтось працює на зовсім інших посадах. Наші дуже перспективні студенти, які можуть знімати якісне кіно (мають призи на міжнародних фестивалях), змушені працювати на іноземну рекламу. А іноземна реклама на 90 %, якщо не більше, знімається голлівудськими чи європейськими кінорежисерами, а наші, які не гірші за них, — хлопають хлопцями. Як на мене, це катастрофа. І їй сприяє відсутність належних законів.

— **Що потрібно змінити в нинішньому законодавстві, аби воно сприяло нашому кіновиробництву?**

— Іноземні виробники розглядають Україну як велике корито. На жаль, біля корита не завжди збираються найкращі представники тваринного світу. І ми як глядачі що худобу обслуговуємо. Що треба зробити? Практично всі цивілізовані країни вже давно практикують ефективні закони, їх не треба заново вигадувати. А основне — має бути захист національного виробника. Уже відомі ефективні закони потрібно адаптувати до наших умов. Але тоді всі ті, хто зібрався навколо корита, яке має назву “Україна”, не захочуть втрачати свої прибутки. Складається враження, що ці прибутки частково йдуть на лобіювання певних інтересів і, можливо, хабарі, інші тіньові форми. Але чому наш уряд не змінює законів на цивілізовані? Невже моє припущення справедливе? Очевидно, що власного виробника треба захищати, а не знищувати. Можна зробити висновок: комусь вигідно продати наш ринок разом із нами. А наслідки дуже сумні.

Насамперед повинна бути міцна законодавча основа. Якщо працюватимуть закони, будуть і прибутки від кіно державі. У цивілізованому світі за кожний показ носіям авторського права обов’язково платять гроші. Коли показують наше кіно, то за показ авторам творів не платять. Наступний крок цієї проблеми, — якщо мені як режисеру не платять грошей, то я не можу заплатити державі податок. Коли підраховували, скільки за ці роки в Україні не заплатили податків державі, вишло, що податків від використання нашого кіно на кабельному, ефірному телебаченні та в кіномережі має надходити, але не надходить щорічно на 200 млн. грн. (бюджет державного фінансування кіновиробництва 2005 року — 26,5 млн. грн.). Питання — на кого працює наше кіно і чому жebraє? Очевидно, вигідніше не платити ні авторам, ні державі, а класти у власну кишеню.

— **Як Ви вважаєте, потрібно, щоб держава повністю фінансувала зйомки фільму чи залучати спонсорів, меценатів?**

— Це практика багатьох країн, коли відбувається спільне фінансування кіновиробництва. Для цього

потрібно змінити закони, щоб інвестору було вигідно вкладати в нього кошти. Тоді почнуть з’являтися гроші для зйомок. У нас таких законів немає, і поки не видно, щоб вони розроблялися. Інша річ, що держава повинна мати можливість знімати свої фільми і без інвесторів, і без меценатів. Виходячи з тези: “Мені (державі) потрібен цей фільм. Я за нього плачу гроші. Я — продюсер фільму. За допомогою Міністерства культури або іншого органу я виділяю ці гроші, бо мені цей фільм потрібен”. Така форма фінансування — держзамовлення — теж має бути. Теоретично форм фінансування дуже багато. У нас протягом останніх років існує форма поступового знищення кінематографа. На жаль, це відбувається послідовно, змін у напрямку покращання не помітно (незважаючи на парламент-

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”. А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

ськи слухання, присвячені українському кінематографу). Верховна Рада проголосувала за прийняття тез цих слухань. Але, на жаль, усе, що відбувається, перекреслює рішення Верховної Ради.

— **Як тільки заходить мова про національне кіно, його відразу починають лаяти...**

— Нас дуже довго привчали до термінів “шароварщина”, “кіно другого сорту” — це частина цілеспрямованого чи спонтанного плану із зачистки нашої території для іноземного виробника. В іноземного виробника мета — поселити у свідомості влади й суспільства думку, що українське кіно — другого сорту, що його взагалі не існує, тоді легше завоювати наш ринок. Це робилося раніше й робиться зараз, і за цим стоять дуже великі гроші. І я не кажу про насаджування чужої системи цінностей. Ганьба — дивитися рекламу громадянської війни у Чечні, яку нам пропонують у телевізійному ефірі. Усе це дуже дивно, якщо Україна має свою точку зору на світові проблеми (мир, війна, взаємини між державами). Це не тільки комерція, це також ідеологія.

— **Як виник задум Вашої книги “Кіно. Шпори для абітурієнтів”?**

— Я постійно працюю зі студентами, але свої роздуми щодо навчального процесу, стану нашого кіно спочатку записував фрагментарно. Потім почали з’являтися статті про проблеми кіно. Поштовхом до створення книги стало ось що. Мій однокурсник, із яким я учився в Москві у ВДІКу, запросив мене прочитати лекції для студентів театральної школи в Афінах. Я йому тоді сказав: “Фотос, ти щось переплутав, ти, мабуть, не читав Чехова, у нього написано, що “ездить з женою в Париж, все равно что в Тулу с собственным самоваром”. Так само їхати в Афіни читати лекції студентам театральної школи — це зухвальство”. Він посміявся, але сказав, щоб я приїхав. Я поїхав. Лекції читав російською мовою, бо Фотос добре знає російську, і якби не було його перекладу, то не було б і лек-

цій. Він на ці заняття носив диктофон, і записані лекції зафіксували дуже цікаве спілкування зі студентами. Потім я розшифрував плівки, — а записаного вийшло дуже багато, і зрозумів, що нелогічно весь цей матеріал просто так кинути. Потім до цього лекційного матеріалу додалися якісь спогади, публіцистика, яку я вже якось друкував. Скажу відверто, я не думав, що книжка завершиться сценарієм “Толока”. Але в книзі сконцентровано багато роздумів про наші кінопроблеми, тому сценарій “Толока” логічно вписався в книгу, оскільки для мене він — концентрація всіх проблем (бо я ніяк не можу його реалізувати). Уже потім я дописав останній розділ книги, який самотужки надрукував, де пишу, що і книжка, і цей розділ — своєрідна підготовка до фільму. От художник-

знімати серію в день. У нас студентам ніхто не каже — знімай за такими стандартами, як оте “мило” на “миловарнях”. Той самий Ігор Стрембіцький довго знімав свій фільм “Подорожні”, який переміг на кінофестивалі в Каннах.

— **Чи не боїться молодь за таких екстремальних умов іти на кінофакультети?**

— Хтось іде свідомо, бо розуміє, що іншої можливості зняти кіно в нього може й не бути. Якщо є прагнення опанувати саме кінотехнології і знімати своє кіно, то найближчий варіант — наш кінофакультет. Про це, до речі, я пишу і в книжці. Її мотивація дуже проста. Абітурієнти приходять із такими стереотипами, що не знаєш, з якого боку до них підійти. Більшість із них вважає, що режисер — це така істота, яка сидить на стільці, на якому написане його

МИХАЙЛО ІЛЛЕНКО: «НЕ ВОЮВАТИ З ІНШОЮ КУЛЬТУРОЮ, А ЗАХИЩАТИ СВОЮ»

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”.

А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

ім’я, в одній руці банка пива, в іншій — сигарета, а навколо нього крутяться дівчата з хлопцями. Два або три роки витрачається на те, аби перекопати його, що це не так. Тому я і написав таку книжку, щоб скоротити цей процес.

Коли я вчився у ВДІКу в Михайла Ромма, була своєрідна мода: всі студенти лягли інститут. Було дуже ефектно, коли на запитання: “А де ти вчишся?” відповідаєш: “Та, у ВДІКу, нічого там хорошого немає, і взагалі...” Тут тебе так починають поважати... Згодом, коли я зрозумів, що нам давав інститут, та ще й безкоштовно, та ще й примушував щось робити, то я б зараз із радістю ще раз пішов би в інститут. Бо дуже багато часу я там змарнував через те, що ходив коридорами та обговорював зі своїми однокурсниками тезу, що це не інститут, а якесь знущання.

— **Чи відбудеться цього року фестиваль “Відкрита ніч”?**

— Сподіваюся, що цього року він відбудеться. Це буде вже X фестиваль. Я зараз зібрав інформації на цілу книжку про те, що було за ці 10 років. Вона складається з двох розділів: перший інформаційний — хто був у журі, переможці, регламент, призи тощо, а другий — полемічний, бо я назбирав серйозну колекцію аналітичних матеріалів. Я взяв із цих матеріалів фрагменти, які найрельсніше відбивають перебіг подій і аналізують наше кіно, і склав із них своєрідний дайджест. Там є різні думки — і позитивні, і негативні щодо фестивалю. Більша частина книги — це полеміка авторів аналітичних матеріалів. Вона дуже цікава.

— **Чи є можливість видати фільми фестивалю “Відкрита ніч” на якомусь носії, щоб можна було з ними ознайомитися?**

— Тут виникає проблема з авторськими правами. У нас дуже недосконале законодавство щодо авторських прав. У мене велика колекція фільмів із “Відкритої ночі” — але видавати її на комерційній основі я не маю права. А якщо хтось надумає їх

видати, потрібні авторські відрахування режисерам. Доки немає нормального стабільного закону, видати їх важко. До мене часто звертаються з проханням надати цю колекцію для некомерційних показів українського кіно або для відбіркових показів на фестивалях. Фестиваль робить корисну справу, але, на жаль, у нього обмежені можливості.

— **Ви завжди знімали художнє кіно, і раптом з’явився анімаційний фільм “Одноразова вічність”...**

— Якби від мене повністю залежали навчальні програми, перший фільм я робив би анімаційним. Саме в анімації кінематограф сильно проявляє свої можливості, і якщо цей генотип буде всередині будь-якого кінематографічного явища, кіно від цього тільки виграє. “Радіопередачі”, які нині знімають під виглядом телесеріалів, — це ганьба.

Порівняти смішний, мудрий, анімаційний фільм із цими екранізаціями пліток, які можна навіть не дивитися, а просто слухати, займаючись іншими справами, як можна назвати це кіно? Анімацію ніколи не можна дивитися спиною до екрана, бо в ній фантастично поєднуються картинка, звук, рух, думка. Здається, що анімація має не три виміри, а набагато більше. За це я її і люблю. А бажання зняти анімаційний фільм виникло дуже давно, так що це не випадково. Хотілося б зняти ще один, є і сценарій.

— **У Вас цікава родина: три брати — й усі кінематографісти. Як сталося, що всі обрали собі таку екстремальну професію?**

— Спочатку пішов у кінематограф старший брат Вадим, який як оператор зняв дуже багато фільмів (а його помітили після фільму “За двома зайцями”). Потім у кіно пішов Юрій — своїми шляхами, де були й відкриття, і призи, і конфлікти. Азарт спрацьовує — я бував на зйомках, а цей процес затягує. Так що тут усе логічно, хоча батьки до кіно не мали стосунку. Якщо разом зібрати всі фільми, які ми втрюх назнімали, то їх точно буде понад 50. Попрацювали непогано, але хочеться знімати ще. І “Толоку” на решті зняти. Хоча з різних причин від задуму до реалізації проходить багато часу. Та є фестиваль “Відкрита ніч”, який поки організуєш і проведеш, то здається, що на напруженням він дорівнює зйомкам одного фільму.

— **І Ви, і Ваші брати вчилися в Москві, там жили, але Ваші фільми мають виразний національний характер...**

— Я до школи жив у Черкасах, не можу сказати, що постійно, але часи тоді були важкі, а там було своє господарство. Моя мама та її батьки родом звідти. Черкаси тоді були, по суті, селом, зате там росли справжні джунглі, які називалися садом. Пам’ятаю той сад, город, баштан. Увечері навкруги дунали українські пісні. Коли я приїхав до школи в Москву, з мене сміялися, бо я не знав російської мови. Потім школа, інститут, і без постійної практики почав забувати українську. Але ці найдорожчі спогади дитинства не зникають. Хоча я радий, що доля склалася так заплутано: що навчався в Москві, що непогано знаю російську культуру й літературу. І головне, я побачив, як російська культура себе захищає. Я з великою повагою ставлюся саме до цього. Якби і ми так захищали свою культуру, не мали б стільки проблем. А зараз ми змушені доводити, що ми не люди другого сорту. Самоповага дає свої плоди й саме за неї поважають інші. Нічого дивного в цьому немає. Я поважаю російську культуру, особисто мені вона дуже багато дала, але в Україні є своя культура і її потрібно захищати.

● Спілкувалася Катерина ТАРЧЕВСЬКА

АРБАТ, 9

Культурний центр України в Москві — унікальна й поки що єдина державна установа, яка пропагує за кордоном українську мову, культуру, духовність, сприяє збереженню ментальності українців, соборності держави.

Наш колектив цілком поділяє слова Михайла Грушевського: **«Ми повинні пам'ятати, що представляємо великий народ і зобов'язані представляти його з достоїнством»**, бо вони повною мірою стосуються роботи Культурного центру в царині пропаганди української книги за кордоном. У роботі, що має **системний характер**, можна виокремити кілька складників.

У Центрі працює Інформаційно-довідкова бібліотека, ми передплачуємо для неї понад 60 періодичних видань з України. Упродовж п'яти років нового століття бібліотека організувала близько 200 тематичних і спеціальних ювілейних експозицій, на яких було виставлено кілька тисяч книг, є постійно діюча виставка «Нові книги України».

Культурний центр свого часу починався з магазину «Українська книга», який працював у будинку № 9 на Старому Арбаті з 1940 року. Проте коли на початку 2001 року я став генеральним директором Культурного центру України в Москві, в ньому працював лише книжковий закуток у півтора десятка квадратних метрів. Спочатку ми збільшили приміщення книгарні до 27 м², а в серпні 2005 року своїми силами відкрили **повномасштабний магазин «Українська книга»** в новому великому приміщенні (близько 100 м²), який є гордістю Культурного центру.

Це єдина книгарня на весь багаторесторанний Старий Арбат. Зараз ми отримуємо книги з 70 українських видавництв, серед них: «Вища школа», «Знання», «Генеза», «ЕММА», «Києво-Могилянська академія», «Просвіта», «Фоліо», «Балтія-друк» та інші. Два видавництва — «Мистецтво» й «Наукова думка» мають у нас постійні стенди.

Зуважимо, що вся ця робота ведеться без будь-якого державного фінансування, фактично на ентузіазмі працівників Центру.

У цьому контексті назву **концептуальні питання, які треба було б розв'язати за допомогою держави**.

Перше. Організація централізованих поставок українських книжкових і періодичних видань до Російської Федерації за рахунок державного бюджету.

Друге. Створення в Росії мережі українських книгарень. Організація продажу та розповсюдження на території Російської Федерації українських книг, інших друкованих видань, періодики, аудіо-, відеопродукції.

Третє. Створення єдиної системи науково-методичного забезпечення освіти української діаспори в Росії з чітко визначеним етнокомпонентом, що вимагає підготовки, методичних посібників і підручників спеціально для викладання предметів українознавчого циклу в умовах Росії.

Якщо держава допоможе все це зробити, то їй повернеться сторицею. Бо через освітню політику і популяризацію української книги в Росії ми здатні **пропагувати й стверджувати ідеологію незалежної України**. Тим самим присутність багатомільйонної української діаспори буде ще вагомніше відчуватися в історіотворчому й культуротворчому потенціалі нашого народу.

Та повернемося до конкретної роботи, яку ми провадимо в Москві в умовах самофінансування.

За п'ять років у Культурному центрі було **презентовано понад 70 українських видань**, які представ-

ляють широкий спектр книговидавничої діяльності в Україні. Усі презентації відбуваються за участю автора книги чи представника авторського колективу. Основні масштабні проекти, здійснювані Центром, такі, як «Тарас Шевченко» і «Михайло Грушевський», передбачають презентації знакових книг. Скажімо, у рамках проекту «Тарас Шевченко» у нас раніше, ніж в Україні, були представлені громадськості перші томи академічного видання творів Шевченка (за участю заступника голови редакційної колегії Сергія Гальчен-

Основна частина української книжкової продукції **представляється в рамках великого проекту «Презентація»**, який має чітку структуру й національно-патріотичну спрямованість. Упродовж кількох років ми знайомимо московських читачів із багатотомним виданням Інституту історії України НАНУ «Україна крізь віки», удостоєного Державної премії України. Чільне місце займають фундаментальні наукові монографії: «Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в трьох томах» (за редакцією академіка В. А. Смо-

гами видавництва «Веселка» його директор Ярема Гоян і головний художник Микола Пшінка, а також заступники директора видавництва «Либідь» Марія Кургак і головний редактор Валентина Куценко. Запорізьке видавництво навчальної літератури «Прем'єр» подарувало підручники Об'єднанню українців Росії, а львівське видавництво «Світло й тінь» виставило в нас фотороботи Василя Пилип'юка. 23 травня у Центрі відбулася презентація видань київського видавництва «Оранта», випущених спільно з Музеєм Івана Гончара.

Щороку Культурний центр допомагає вітчизняним видавництвам в організації їхньої участі в Міжнародних виставках-ярмарках у Москві. На останніх міжнародних книжкових ярмарках Культурний центр мав окремий стенд, адже він **самостійно веде велику видавничу роботу**.

За останні три роки Центр видав 6 монографій загальним обсягом близько 150 друк. аркушів. Це книги: «Україна на Арбаті, 9», «Прапор України на Арбаті», «Михайло Грушевський: «Я оснувався в Москві, Арбат, 55», «Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті», «Слово про Культурний центр», «Арбат очима українця».

Усі ці книги видані в Москві, у провідному російському видавництві «ОЛІМА—ПРЕСС» українською мовою.

До 190-ої річниці з дня народження Тараса Шевченка Культурний центр підготував збірку вибраних поетичних творів Кобзаря українською і російськими мовами, покликану популяризувати творчість національного генія серед української діаспори в Росії. Передмову до збірки написав академік Микола Жулинський. Книгу було видано Державним видавництвом «Либідь» у Києві. Ми розіслали її в організації української діаспори в Росії та в обласні російські бібліотеки.

21 березня цього року ми започаткували нову й дуже важливу справу — **презентацію у Культурному центрі в Москві провідних українських бібліотек**. Першою, звичайно, була Національна парламентська бібліотека України. До нас приїхали генеральний директор бібліотеки Тамара Вилегжанина, заступник генерального директора Зоя Савіна, завідувачки відділів Світлана Бакан і Світлана Басенко, які розповіли про історію бібліотеки, її сучасну діяльність і перспективи розвитку. В презентації взяли участь директор Російської державної бібліотеки («Ленінки») Віктор Федоров, керівники й працівники бібліотеки Державної Думи Російської Федерації, Бібліотеки історії російської філософії і культури «Дом А. Ф. Лосева», міської бібліотеки ім. М. Добролюбова, Центру міжнародного бібліотекознавства, журналу «Вестник библиотек Москвы», Московського бібліотечного коледжу та ін. Уперше за останні роки українські бібліотекарі потрапили в Москві до широкого кола ширших однодумців, в атмосферу поваги й професійного розуміння. Домовлено, що такі зустрічі стануть регулярними (наступна відбудеться восени).

Ця подія була **приурочена до 140-річчя Національної парламентської бібліотеки**. Тож ювілей дорогої нам бібліотеки був піднятий на міжнародний рівень ще до нинішньої Міжнародної наукової конференції «Бібліотека і книга в контексті часу», що відбулася 11 травня в Києві.

• **Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО**, генеральний директор Культурного центру України в Москві

НОВЕ ВИДАННЯ

ЛЮБИ І ЗНАЙ — СМІШИТЬ ЧЕРКАСЬКИЙ КРАЙ!

Помаленьку Україна оговтується від перебудови, звикає до глобалізації — рідної сестри колишніх колективізацій та індустріалізації, тільки тепер у світовому масштабі; повертається до традицій поліграфізації. У нас уже кожна нова книжка не просто свято, а книжковий форум видавців у Львові чи книжковий ярмарок у Києві.

І навіть у цьому, щораз помітнішому книжковому українському потічку, де зближують навіть фоліанти поезії, енциклопедій, що стають книжками року, попри прозові шедеври раптом сянула дивина. Черкаські гумористи зібралися на спеціальну відкрито-закриту раду і разом із видавцем із «Брами України» настаралися на солідну антологію гумору «Перепустка в безсмертя».

Звичайно, на першість України в гумористичній сфері завжди претендували полтавці. Але нинішня Черкащина в історичному минулому — це частина ще історичнішої Полтавщини, Трипільщини, Київської Русі. Тож загляньте у зміст книги, погортайте сторінки, урочисто й голосно вимовте імена черкаських сміхотворців: Тараса Шевченка, П. Гулака-Артемівського, І. Неуча-Левицького, М. Старицького, С. Воскресенка, К. Дяченка, А. Коцюбинського, П. Красюка, В. Лагоди, В. Лагози, М. Негоди, С. Савченка, В. Симоненка, П. Шабатина... Усього тут 57 авторів із 532 творами, що їх прискіпиливо відібрав упорядник, ентузіаст, гуморист Анатолій Горбівненко. І всі ці автори народилися на благословенній Черкащині. Хто живе в ній і творить донині, хто вічно спочиває, хто подався в інші, не завжди кращі, краї — всі, за словами автора передмови професора В. Поліщука, «попри всю нашу менталітетну «соборність комічного» у своїх творах показали «його регіональні особливості».

Розпочинає антологію розділ «Весела корчма». А завершує цікава знахідка — «Веселі гості» з творів Г. Сковороди, І. Котляревського, Є. Гребінки та І. Крилова. Це нібито для того, аби читач на цих творах перевірів якість усього, що вмістилося від палітурки з козаком із ноутбуком у руках і на коні, до палітурки з ковалем, котрий доклепує підкову на щастя.

А його ж там назбирано... Гуморески, фантески, байки, бувальщини, анекдоти, комедії, пародії, смішні балади й коліскові, жарту, іронії і... навіть інтерв'ю з колорадським жуком. Усе треба читати так обережно, щоб від сміху пуп не розв'язався.

Антологія гумору Черкащини — дзеркало, в якому відбилася безсмертна душа всього нашого народу, його характер, норов, смак до життя. Жодні «перестройки», реформи, НАТО, колоради нам не страшні, доки ми вміємо так сміятися — над тупим начальником, над недолугим сусідом, над проклятою тещею, над хитрою жінкою, над козою, а іноді — навіть над собою.

Словом, говорити можна довго, але краще взяти антологію до рук і прочитати. Якщо підуть сліди черкашан патріоти в інших областях, то ми матимемо своєрідний гумористичний атлас — антологію сміху всієї Соборної, Суверенної, Незалежної України!

• **Микола БОСАК**, м. Київ

«В СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ Й ПРАВДА, І СИЛА, І ВОЛЯ»

Культурний центр України в Москві і популяризація української книги

лія); «Голод 1932—1933 років в Україні: причини та наслідки» (відповідальний редактор В. М. Литвин). Акцентується увага на конкретних виданнях, як, скажімо, «Великий тлумачний словник сучасної української мови» («Перун», 2003). Були представлені книги Олега Гусева «Преображення на Помаранчевому майдані» (К., 2004) та «Імперативний майдан» (К., 2005).

Окремий важливий сегмент проекту «Презентація» — **праці, видані українськими діаспорними організаціями Росії і земляцтвами Москви**. Останнім часом у Центрі йшла розмова про книгу голови Карельської республіканської громадської організації «Товариство української культури «Калина» Лариси Скрипникової «Убієнним синам України. Сандармох» і колективну збірку «Херсонщина нас єднає».

У Центрі були представлені: збірка поетичних перекладів сучасних українських поетів «Ми умрем не в Парижі», твори Володимира Яворівського, Василя Скуратівського, Івана Шишова, Степана Гавриша, Ярослава Ваграменка, Миколи Жигла, Марії Галіної та інших авторів.

Презентація кожної книги має свої особливості. Скажімо, представлення фундаментальної праці «Нариси з історії дипломатії України» за участю керівника авторського колективу Станіслава Кульчицького ми приурочили до 10-ої річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною і Росією. Уже через півгодини після цього Надзвичайний і Повноважний Посол України в РФ вручав її заступнику міністра закордонних справ Росії, який прибув до Культурного центру на урочистий концерт і офіційне прийняття. Презентація альбому-каталогу «Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен» Зої Чегусової пройшла в контексті чарівної виставки gobelenів Людмили Жоголь. До речі, фундаментальна праця Чегусової, як і монографія Барабаша, презентовані в Центрі задовго до того, як їхні автори стали лауреатами Національної премії імені Тараса Шевченка.

Ми **пропонуємо бібліотекам співпрацю в рамках проекту «Презентація»**.

У Центрі ведеться **серйозна робота з презентації цілих видавництв**. Найперше було Державне спеціалізоване видавництво «Мистецтво», яке представила його директор Ніна Прибега. У нас побували з кни-

ка). У Центрі відбулася презентація монографій Юрія Барабаша: «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» («Акта», Харків, 2003) і «Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма» (Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004). Пройшла також презентація інтернет-порталу «Тарас Шевченко», створеного за підтримки ТОВ «Кобзар» (Україна).

Здійснюючи проект «Михайло Грушевський», ми представили в Центрі його «Історію українського народу», видану в Москві 2002 року, та роман Юрія Хорунжого «Вірую» про життя і діяльність великого українця.

У Центрі була підготовлена і звідси пішла в світ монографія «Михайло Грушевський: «Я оснувався в Москві, Арбат, 55». У ній опубліковано листи Грушевського до Горького. Презентація цих архівних документів відбулася за участю провідних науковців Інституту світової літератури ім. О. М. Горького Російської академії наук і працівників Архіву О. М. Горького.

До речі, ми **привертаємо увагу до книг російських авторів на українські теми**. Наприклад, працю завідувачки відділу Інституту слов'янознавства РАН Людмили Софронової «Три мира Григорія Сковороди», книгу доктора історичних наук цього інституту Ірини Мухіної «Украинский вопрос в России (конец XIX — начало XX века)», монографію Тамари Гузенкової «Политические партии и лидеры в Верховной Раде Украины (1998—2000 гг.)».

ЮВІЛЕЙНИЙ КОНЦЕРТ

Клавдія Іванівна Шульженко проспівала 500 фронтових сольних концертів. У зимові місяці стояла перед бійцями в легкій концертній сукні — такою вони хотіли бачити “Королеву Синьої Хустинки”. У довоєнні й повоєнні роки дала життя 300 пісням. Більшість із них стали зразками ліричної пісні вищого гатунку. Справжня улюблениця слухачів “від краю і до краю, від моря і до моря”. Цього року — її сторічний ювілей. Підготовка до нього в Києві почалася восени минулого року. “Слово Просвіти” одразу сповістило про це (нарис “Він акомпанував самій Шульженко”).

Київський Колонний зал ім. М. В. Лисенка шанують слухачі з численних іноземних посольств. Цікаві концерти відбуваються на їхнє замовлення. Того осіннього дня завітав перший секретар посольства Російської Федерації пан А. С. Гасюк. Була ідея: великий сольний концерт із репертуару Шульженко. Але хто співатиме? Вибір зупинили на Любові Скоромній, яка володіє голосом екстра-класу з чудовим теплим забарвленням. Солістка Національної філармонії, заслужена артистка України. Цикли старовинного романсу в її виконанні збирають постійну аудиторію влячних слухачів. Яка була перша реакція пані Скоромної на отриману пропозицію? Адже за чудовими ліричними піснями концерту стояв штамп — манера виконання самої Шульженко. Відповідь була відверта.

— Я мала свій шлях до подібних пісень. Якщо почуття та виконання не фальшиві, в залі народжується чудова енергетика: єдність, довіра, надія. Кажуть, що таке було і на концертах Шульженко. Але телеекран демонструє лише колишню успішну зірку на безхмарному естрадному небосхилі. Отже, я повинна була дізнатися, ким вона була насправді. Тому пішла на книжковий ринок, де є сучасна література про Шульженко, відшуквала колекціонерів. І з’ясувала, що її зірка не раптово засяяла в Ленінграді, а згодом у Москві. Усе необхідне мистецьке підґрунтя Клавдія Іванівна отримала в рідному українському Харкові.

Отже, Харків був для неї щасливим трампліном із самого народження. На будинку № 45 по вул. Володимирській можна по-

в наш час. Клавдія Іванівна була на гастрольях в Єревані, коли 22 червня почула: війна. Можна було залишитися в тилу, евакуюватися. Вона згодом розповідала: “Решение было принято тут же — считать себя мобилизованными, перейти полностью в распоряжение военного командования. Телеграмма об этом ушла в Ленинград”. Дорогою забрала з Харкова маленького сина. Як важко він потерпав потім від дистрофії у голодному блокадному місті, а вона з чоловіком постійно виїжджали з концертами до бойових частин. Із численних нагород найбільше шанувала срібний знак “Дорога життя” захисників Ленінграда, бо там була і її дорога. Далі — повоєнні роки з

победной действительности — это убогость и прибеднение...” Іронічний і незалежний менталітет Клавдії Іванівни дався взнаки навіть у цьому офіційному документі: “Как же быть? Не выступать же всем в засаленной блузе, годами не стиранной, как это делает сам Смирнов-Сокольский”. Особисто вона була неймовірно охайною.

Чимало говорить підготовка до її прижиттєвого топ-ювілею: 70 років життя та 50 — творчої діяльності. Усе, що з ним пов’язано, увійшло в історію світової естради. Шульженко “вибила” для сольного концерту гідний події Колонний зал — спротив чинників було зламане. Туди збиралися прийти найкращі артисти Москви, щоб її вшанувати. Раптом напередодні концерту — заборона. Бориса Брунова, органі-

присвячений нарис “Він акомпанував самій Шульженко”.

— На нас із Альфредом В’ячеславовичем чекала чудова, але нереальна робота в умовах страшного цейтноту. Шульженко могла працювати над одним шлягером упродовж року чи навіть двох. Ми мали 3 місяці на 20 шлягерів, і тільки один з місяців — реальна творча відпустка. Ми діставали ноти, купували аудіо- та відеозаписи концертів через другі чи треті руки, якусь літературу. За кожною піснею Шульженко стояло щось її особисте, якісь взаємини з авторами її пісень — поетами, композиторами. Вони всі також були талановитими особистостями. Імпульси цих людей я мусила емоційно оживити, щоб вони дали забарвлення голосу, пластику рухам. Врешті ми з Альфредом В’ячеславовичем вибудували музичний спектакль, що мав би енергетичний зв’язок із славним ювілейним концертом Клавдії Іванівни. Наш концерт “Пісня, любов моя” — на її честь.

Перший “обкат” концерту в повному об’ємі відбувся у Будинку вчених. Аудиторія вибаглива та інтелігентна, “переважно з віку пісень Шульженко”. Успіх такий, що на нього Скоромна з Кухаревим не сподівалися. Вдячні слухачі казали, що їм повернули молодість, були в захваті від звучання пісень.

Ще була участь у збірних концертах на честь ювілею Шульженко. Тут уже наші виконавці приймали поздоровлення від корифеїв естради на чолі з Юлією Пашковською. Був концерт у посольстві Російської Федерації. З дипломатичною лаконічністю пан Гасюк підвів ризик: “Знову інтуїція мене не підвела”.

Нарешті, головний ювілейний концерт. Колонний зал переповнений, океан квітів, постійні “браво”. Радість і сльози, спричинені спогадами. Здивованість молодих слухачів, яких бабусі й дідуся “притягли” чималими зусиллями. Вони й гадки не мали, що можна так делікатно і красиво висловлювати особисті почуття. Для юних Л. Скоромна підписувала автографи з надією, що справжня лірична пісня буде і в них.

...Плануються гастролі Україною та Росією.

● Людмила ДЕХТЯРЬОВА

НЕЗАБУТНІЙ КЛАВДІЇ

бачити меморіальну дошку з написом: “Тут народилась і жила з 1906 по 1930 рік велика співачка та актриса Клавдія Іванівна Шульженко”. У двір із саморобною сценою збиралися глядачі — сусіди з прилеглих будинків. Виступав “дитячий театр” із яскравою лідеркою Клавою. У свої неповні 17 вона пішла потайки від родини “погостити в актриси” до авторитетного Харківського драматичного театру. Долаючи хвилювання, проспівала батькову улюблену “Розпрягайте, хлопці, коней”. Чуйний вихователю акторів, Синельников, розгледів потенціал артистичної дівчини. До трупи прийняв, та зобов’язав віддати вільний час навчанню.

Уже досить скоро окреслився її сценічний напрямок: пісня-міні-спектакль. Клава почала шукати власний репертуар. У Харкові першу пісню особисто для неї написав Юлій Мейтус.

Необхідність працювати разом із чоловіком привела Шульженко до Ленінграда. І вже в 30-ті роки почула з вуст В. Мєрхольда цікавий комплімент — “Вертинський в юбке”. Олександр Вертинський, гордість Києва. Вважається фундатором ліричної пісні ХХ століття у світовому масштабі. “Вертинський у спідниці”, гордість Харкова, випрацювала для пісні еталон вищої проби, що діє і

відбудовою розореної Батьківщини. І знову ніяких пафосних пісень, лише чиста щира лірика.

— Вона була мужня й чесна не тільки на війні, — розповідає Любов Скоромна. — Під її творчий марафон не стелилася килимова дорожка (разом 2 тисячі концертів і 300 пісень, яким Шульженко дала життя). Скільки разів наражалася на злу та лицемірну радянську цензуру, на слабодухість тих, хто оспівував “любих вождів народу”. Не підписала жодного листа з наклепами, ні про кого не казала погано, а якщо треба — відкрито відстоювала гідність свою та інших. Справжня козачка. Зауважимо, що закиди проти неї можуть у наш час сприйматися навіть як компліменти з долею чорного гумору. А якщо це 1947 р., коли йшло чергове сталінське “полювання на відьом”, пасквіль Н. П. Смирнова-Сокольського був реальною загрозою її життю та творчості. Шульженко з обуренням відповіла відкритим листом до Парткому: “Смирнов-Сокольський клеветает на советскую эстраду, говоря о том, что некоторые работники, и среди них я, элегантно наряжаются в туалеты, тем самым подражая западноевропейской моде... В песнях много лирики и любви... Я полагаю, что в условиях нашей радостной

затора, было викликано в Управління культури, де він почув: “Чтобы человека похоронили (?) или чествовали в Колонном зале, нужно решение Центрального комитета партии. Такого решения нет. Сообщите Клавдии Ивановне, что эта часть юбилея отменяется”. Далась-таки взнаки колишня “душевна розмова” з Фурцевою — міністром культури, яка намагалася принизити співачку. У відповідь пані міністр почула, що є лише ткалею з фабрики і такою залишиться. А хто така Шульженко, вона як міністр мусить знати.

Попри все вона блискуче провела свій ювілейний концерт. Справжня Королева Колонного залу співала так, що слухачі вставали, і овації тривали по 10 хвилин. Преса була одностайна: неймовірним чином голос 70-річної співачки линує яскравіше, ніж у повні сил молоді роки. Загалом репертуар Шульженко складає унікальну енциклопедію почуттів наших батьків, подекуди й нас, майже за все ХХ століття з його жорстокими випробуваннями, святами й буднями.

Даючи згоду на виконання небувалого сольного концерту, Л. Скоромна насамперед подумала про свого концертмейстера, народного артиста України А. В. Кухарева. Саме йому був

МУЗИКА, ЩО ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ

ЗГАДУЮЧИ ІМЕНА

У Київській дитячій музичній школі № 26 відбувся вечір, присвячений видатному українському композитору, народному артисту України Ігорю Наумовичу Шамо. Його підготувала викладач-методист теоретичних дисциплін Зоя Барська, яка запросила на вечір дружину поета-пісняра Дмитра Луценка Тамиру Іванівну. З. Барська, досконало ознайомившись із життєвим та творчим шляхом І. Шамо, розповіла дітям про його любов до української народної пісні (він зробив 31 обробку народних пісень), про дружбу з поетом Дмитром Луценком. Разом вони часто подорожували в різні куточки України і написали багато пісень.

Ігор Шамо виявив своє обдаровання в різних музичних жанрах. Це і симфонічні, й вокально-симфонічні твори (ораторії, кантати), камерно-інструментальні, зокрема фортепіанні сюїти — “Українська”, “Класична”, “Гуцульські акварелі”, “Тарасові думи”; квартети, прелюдії для фортепіано, 10 концертних п’єс для бандури. Він писав хори на вірші І. Франка, романси на слова Лесі Українки, А. Ма-

лишка, П. Воронька, Р. Бернса. Особливо композитор любив поезію Т. Шевченка, і написав 10 романсів на його вірші, в “Баладі про братерство” використав мелодію пісні “Реве та стогне Дніпр широкий”. У фортепіанній сюїті “Тарасові думи” звучать мелодії “Думи мої” та “Заповіт”. І. Шамо написав хорову оперу “Ятранські ігри”, в основі якої образне дійство справжнього купальського обряду. Композитор створив музику до 40 кінофільмів і театральних вистав.

Тамира Іванівна Луценко розповіла про багатолітню і міцну дружбу композитора і поета, що почалась у 1946 році.

Із великою увагою слухали учні історію створення пісні “Києве мій”. А популярна пісня “Осіньне золото” була написана для вистави “Пора жовтого листа” в Театрі імені І. Франка. Вона дала назву щорічному фестивалю в Березовій Рудці та в Києві, де з 2001 р. вручають літературно-мистецьку премію імені Д. Луценка. За спільний творчий здобуток у 1976 р. І. Шамо та Д. Луценко були удостоєні Державної премії України імені Т. Шевченка.

На вечорі звучали вірші Дмитра Луценка, Оксана Зоряка та Аліна Ібраїмова виконали ві-

ночок українських пісень та пісні на вірші Т. Шевченка.

У цій школі традиційними вже стали творчі зустрічі з видатними діячами культури та викладачами вищих мистецьких закладів. У рамках музич-

ного лекторію пройшли лекції-концерти, присвячені ювілейним датам В. А. Моцарта, Д. Шостаковича, О. Холодної, вечір обрядових пісень.

● Дмитро ЧЕРВІНСЬКИЙ

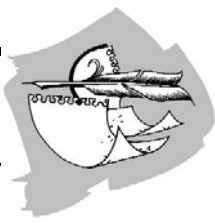

ЗАСЬ МОЛИТИСЯ
УКРАЇНСЬКОЮ

ДО 130-РІЧЧЯ
ЕМСЬКОГО УКАЗУ

ЧУЖИНЕЦЬКА ОСВІТА

НЕЗАЛЕЖНА ДУМКА

ПОЛЬСЬКИЙ РЕПОРТАЖ

Король Казимір Великий

Чергове й останнє перед літніми канікулами заняття нашої школи журналістики в Польщі було присвячене темі історії та культури. А де його ще можна провести краще, аніж у духовному центрі Польщі — Кракові. Місто, якому понад тисячу років. Місто, яке кілька віків було столицею Польщі. І навіть після офіційного перенесення столиці до Варшави протягом наступних століть поляки резонно вважали, що це друга столиця їхньої держави. Саме тут проходила коронація всіх королів, тут їх і ховали в майже тисячолітньому королівському замку Вавель, — історичному серці Польщі.

Звичайно, організатори програми нашої школи, а це Південно-Східний інститут наукових досліджень у Перемишлі, Генеральне консульство США в Кракові, Фундація для освіти (Варшава) і медіа-програма “Партнерство для демократії”, прагнучи показати зміни в Польщі після вступу до ЄС, тему занять сформулювали так: “Модерне управління культурою”. Але йшлося про всю духовну сферу. Тим паче, що Краків сотні років перебував на перехресті східної і західної, північної і південної культур. А ще — завжди був осередком інтелектуальної свободи. Не випадково тут жили і живуть найвидатніші вчені, літератори, митці, духовна еліта Польщі. Наприклад, обидва сучасні лауреати Нобелівської премії з літератури поети Чеслав Мілош і Вєслава Шимборська — краків’яни. Один із найвидатніших кінорежисерів Польщі й світу Анджей Вайда теж мешкає в Кракові, щойно відзначив 80-річчя. Адам Міцкевич. Юзеф Пільсудський. Папа Римський Іван Павло II. Усе це — в історії Кракова.

Про це йшлося на відкритті нашої програми в Міжнародному центрі культури, річний бюджет якого — 5 мільйонів злотих, з яких 70 % надходить із державного бюджету. Решту центр заробляє сам. 15 років існування. 100 виставок, які відвідали 330 тисяч осіб, 76 міжнародних наукових конференцій і семінарів — така коротка статистика. Численні друковані видання. Багатовіска бібліотека, в тому числі з українським відділенням. Щоправда, близько 90 % цих українських видань присвячені одній-єдиній області — Львівській. І так практично в усьому: решта 24 регіони України для Польщі — ніби біла пляма. Хто винен? Поляки чи ми самі?

ТЕАТР У ЗАВОДСЬКОМУ ЦЕХУ

Історія і сучасність, традиції і модерн. Досить оригінальне поєднання цього ми побачили в наступному пункті програми. Для цього поїхали в Нову Гуту. Я запитав у організаторів, чому в програмі Нова Гута названа “прокляттям Кракова”. І тут ціла історія. Нова Гута — це промисловий район Кракова, збудований кілька десятиліть тому, в найглухіші часи соціал-комуністичного режиму в Польщі. Власне, збудований був величезний металургійний комбінат ім. Леніна, а задля цього заводу — і сам район міста. Чи, скоріше, місто при місті, як щось неорганічне для Кракова. Смісл був не економічний, а політичний. Краків як центр духовної свободи залишився вогнищем вільнодумства, інтелектуальної опозиції і в часи соціалізму. Ось і виник задум “розбавити” інтелектуальний, духовний, урешті, релігійний Краків соціалістично-пролетарською масою. Так виріс комбінат і Нова Гута, куди приїжджали з усієї Польщі новітні пролетарі з учорашніх селян. Усе на кшталт радянської індустріалізації в СРСР, на

КРАКІВ. У СЕРЦІ ІСТОРІЇ

Щомісяця у складі групи з 15-ти журналістів України я їжджу до Польщі на так звані “Варшати дзеннікажські”, цебто школу журналістики. Мета цієї програми під назвою “Партнерство для демократії” — показати, що змінилося в Польщі за останні роки зі вступом країни до Євросоюзу.

Краків. Старе Місто

кшталт індустріальних конгломератів Донбасу. Типові московські “Черьомушки” з сірими 4—5-поверхівками. Типовий уклад життя від заводського гудка до гудка. У “соціалізації” Нової Гути, а відтак Кракова, дійшло до того, що в цьому пролетарському місті у місті було заборонено будувати костьоли. І це у всуціль релігійній католицькій країні.

Усе це вже позаду. Металургійний комбінат, як і подібні монстри в СРСР, дихає на ладан. Але життя триває. У Новій Гуті, тепер одному з районів Кракова, досить просторому, зеленому, число мешканців уже перевищило 200 тисяч (загалом у Кракові 800 тисяч). Саме тут виник дивний театр “Лазня Нова”. Точніше, театр переселився сюди торік із Казиміжу — центральної історичної частини міста. Цей професійний і приватний театр існує 7 років. Із нами зустрівся його керівник Бартош Шидловський. Молодий режисер, директор і водночас шеф театрального товариства “Лазня”. А товариство — це не лише театр, а й цілий спектр культури. Виставки, свята, навіть започатковується власна кіностудія.

Бартош Шидловський з натхненням розповідав про мистецький задум, явно протилежний металургійно-соціалістичному. Зруйнувати імідж Нової Гути як району п’яниць, бандитів, району бездуховності. У сміливості експериментаторам не відмовиш. Бартош і його молоді колеги, такі ж ентузіасти, якщо не сказати фанати Нової Гути, розмістили театр... у заводських цехах. Точніше, у виробни-

чо-навчальній базі колишнього профтехучилища при комбінаті. Цех переобладнується під зал для вистави. Під однією зі стін — імпровізована сцена. У залі розставляють стільці для глядачів. Калейдоскоп декорацій, гра світла, музичне оформлення. Грають цілком професійні актори із солідних краківських театрів — за ангажементам. Але до гри залучаються і мешканці Нової Гути. Є навіть спектакль без професійних акторів. Ще цікавіше — пропозиція до мешканців приносити в театр свої сюжети з життя. Так народився хіт минулого сезону — спектакль “Едіп”. Так, отой самий, за класичною давньогрецькою трагедією. Але дійство химерно переплітається з долею реального польського підлітка, який проходить непростий шлях від тюремної камери до нормального життя. Сюжет із життя, цей хлопець і зараз мешкає в Гуті. На цей спектакль у залі виставляється рівно 270 місць, і щоразу — аншлаги.

ТУРИСТИЧНА ПОДОРОЖ У СОЦІАЛІЗМ

Ми ще трохи затримаємося в Новій Гуті, щоб побачити, як у країні, що першою із соціалістичного блоку рішуче порвала з соціалізмом, можна робити бізнес на соціалістичній історії. Випускник юрфаку Краківського Ягеллонського університету Міхал Островський створив своєрідну туристичну фірму, побудовану на одному проекті: “Тур у соціалізм”. Почалося з того, що Міхал кілька років тому

Королева Ядвіґа

на прохання свого знайомого з Англії зробив йому маленьку екскурсію по Новій Гуті, дещо показав і розповів, як жило покоління його батьків при соціалізмі. І тут народилася ідея: створити такий туристичний маршрут. Саме по Новій Гуті. Міхал орендував звичайну квартиру в звичайному сірому будинку, понашому “хрущовці”. Тут тепер його офіс і тут один із головних “експонатів” туру — сама квартира. Звичайна, двокімнатна. Але не зовсім звичайна. Усе — в стилі 70-х років: меблі, картинки на стінах, навіть посуд, навіть керамічні сувеніри з Болгарії — єдиної країни, куди тоді могли їздити польські туристи, окрім СРСР.

Міхал продає і сувеніри. Наприклад, червоні бюсти Леніна, які йдуть по 40 злотих (60 гривень). Або шапка, в якій ходили польські робітники у Новій Гуті. Коштувала на теперішні гроші півзлотого (75 копійок), тепер охоче розкуповується за 50 злотих.

По Новій Гуті розроблено 2-годинний і 4-годинний маршрути. Туристів возять “драбантами”, примітивними, але популярними в 70—80-ті роки легковими авто з НДР (Німецької Демократичної Республіки, хто вже забув). Маршрут передбачає відвідини ресторану “в стилі Герека”, це був керівник польської компартії. Туристів розважає музичний гурт “із сільського весілля”. Словом, від іноземців немає відбою. Переважно туристи з Англії, Німеччини. Трапився якось із Росії. З України Міхал не пам’ятає.

Я розповів Міхалові, що для нас, українців, це ще не історія. В Україні мільйони людей жили і живуть у таких самих квартирах і ще не так далеко відскочили від отого самого соціалізму, який для людей з інших країн, як і для самих поляків, стає екзотикою.

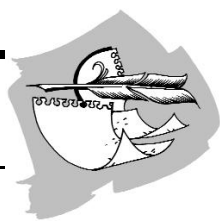
НА ПЕРЕХРЕСТЯХ КУЛЬТУР

Знову ми в старовинній центральній частині Кракова. Наступний блок програми присвячений синтезові культур світу, яким завжди було відоме місто. Журналіст і фотограф з Англії Кріс Шваж своїм коштом і зусиллями створив “Музей Галіції”. Провідна тема музею, а тим паче недавно відкритої тут виставки “Сліди пам’яті” — єврейська культура Галіції. Зауважу, що цей географічний термін тут трактується досить розширено, до Галіції зараховують і західноукраїнські землі, і східні та південно-східні польські.

Кріс Шваж пройшов із фотоапаратом слідами проживання євреїв у Східній і Південній Польщі. А саме в цій країні була найбільша за численністю єврейська громада в Європі. Була до Другої світової війни, яка, власне, й почалася нападом Німеччини на Польшу 1 вересня 1939 року. За роки окупації було знищено не лише мільйони поляків, а майже повністю — єврейську громаду в країні. Сумнозвісний Освенцім — теж на краківській землі. А ще були тисячі освенцімів у містах, містечках і селах. Залишилися руїни. Руїни осель, синагог, кладовищ. Усе це — на виставці. А ще — розповідь про тисячі поляків, українців, людей інших національностей, які, ризикуючи власним життям, врятували від знищення життя тисяч євреїв. Тепер вони відзначені званням “Праведники світу”.

Потім була цікава екскурсія старовинним районом Кракова — Казиміж. Назва на честь короля Польщі Казимира Великого. Цей

ТА КУЛЬТУРИ

Старе Місто. Сценки вуличного життя

один із найвидатніших монархів держави (правив у 1333—1370 рр.) зміцнив державу після десятиліть міжусобних війн, пишався тим, що, подібно до римського імператора Августа, прийняв столицю, Краків, дерев'яною, а залишив її мурованою, створив розвинене правосуддя. Між іншим, закони великого короля захищали насамперед простих людей, за що він був прозваний “королем холопів”. А ще Казимір на руїнах створив могутню економіку держави. Він першим призначив міністром фінансів єврея, котрий вірою і правдою служив Польщі і багато зробив для її економіки. А король спорудив поряд із Краковом спеціальне місто — Казиміж. За однією версією — для євреїв, яким він усіляко сприяв, за іншою — як те, що нині звуть “вільною економічною зоною”. Тепер це старовинний район Кракова.

Вілла “Деціюш” на околиці Кракова — старовинний 400-річний палац, типова садиба багатого й знатного польського роду. Таких дворянських обійсть у Польщі — сотні. Збережені, відреставровані, перетворені в дитячі будинки, туристичні об’єкти чи центри культури. Цей палац у власності комерційної структури “Товариство Вілла Деці-

юш”. Директор Данута Гльондіс із гордістю повідомила, що кілька років тому в палаці Віктор Ющенко, тоді прем’єр-міністр, зустрічався з польським керівництвом. Такі візити тут не рідкість. Але головне, звісно, інше. Це Літня академія мистецтва, численні семінари, конференції, фестивалі, в тому числі Дні української культури в Польщі. Щодо “модернового управління культурою”, цебто функціонуванні “Деціюша”, то тут усе на комерційній основі.

Нарешті, ще одне перехрестя культур — відвідини Центру японського мистецтва й техніки. Модерновий палац на березі Вісли, якраз навпроти Вавелю. Дітище Анджея Вайди. Історія така. Свого часу Вайда отримав кінопремію в Японії. Грошовий еквівалент — 360 тисяч доларів. Із симпатії до Японії, до мистецтва Сходу, Вайда вклав кошти у створення центру. Уряд Японії також допомагав фінансувати проект. І ось виріс центр. Виявляється, ще понад 100 років тому в Кракові були фанати японського мистецтва, які зібрали чималу його колекцію. Частина її експонується тут. А головне — центр став осердям польсько-японських контактів, насамперед у царині культури. Кожен артист чи колектив з

Японії обов’язково виступає в центрі. Виставки, наукові контакти, видавнича справа — все це також робота центру.

**НІЧ МУЗЕЇВ
У КРАКОВІ**

А що ж власне польська культура, особливо історія? Для цього в нас з вами попереду ціла ніч. Це свято так було й назване — “Ніч музеїв у Кракові”. Щорічне велелюдне свято проводилося втретє. З сьомої вечора до другої ночі десятки музеїв міста — і державні, і приватні — відчинені, і вхід туди безкоштовний. Коли нам вручили програму “Ночі...”, то заохотилося побігти одразу в десятки боків одночасно. Але почали з офіційного відкриття в самісінькому центрі, на Ринку Гловнім, у Музеї історії Кракова. Президент міста відкрив свято, повідомивши, що кількість відвідувачів музеїв цієї ночі може досягти 80 тисяч осіб, цебто по кілька тисяч на музей.

У цьому я пересвідчився дуже швидко. Посеред центральної площі, в палаці “Сукенніца” (очевидно, колись виробляли або продавали сукно) розміщений ще один музей — польського мистецтва XIX століття. Але до картин Яна Матейки та інших майстрів стояла вже така черга, що на моє запитання “чи на дугу та колейка”, мені пояснили: на годину. Стояти в “колейце” не хотілося, і я побрів вечірнім Краковом, переповненим людьми. Усе-таки встиг побувати в кількох музеях. Окремо скажу про Музей кардинала Краківського Кароля Войтили. Ви, звісно, знаєте, що цей кардинал відомий світові як Папа Римський Іван Павло II. Саме з краківської кафедри він пішов на Ватиканський престол, де правив 27 років. Народившись неподалік, у містечку Вадовіце, саме в Кракові Кароль Войтила жив, навчався в знаменитому Ягеллонському університеті, почав і продовжив свій шлях служіння Богові і людям. У Музеї — все життя видатної людини планети, від народження до упокоєння рік тому.

Побачив я і знаменитий Ягеллонський університет. Заснувала його королева Ядвіга за сприяння її чоловіка — короля Владислава Ягайла, засновника династії Ягеллонів. Це кінець XIV століття, понад 600 років тому. Важко повірити, але в Музеї університету повністю збережені студентські аудиторії більш як півтисячолітньої давнини, навчальне приладдя. Наприклад, те, яким користувався студент університету, ще один знаменитий поляк — астроном Миколай Коперник.

**ВАВЕЛЬ —
У СЕРЦІ ПОЛЯКІВ**

Не знаю, з чим порівняти Вавель. Королівський замок, що на височезному пагорбі, домінує над містом. Щось схоже на Московський Кремль? Але менш помпезне й еклектичне. Принаймні компартійний Палац з’їздів тут збудувати нікому б не спало на думку. Червоні кам’яні стіни в багатьох місцях вищі від кремлівських. Башти з бійницями, редути — справжня фортеця, якою і був Вавель мало не тисячу літ.

Домінує над замком, над містом Вавельська катедр — головний костіол замку, а відтак і королівства. До дому Господа примикають королівські пала-

Центральна площа Кракова — Ринок Гловний. Величний Маріїнський костел

ци. Тут мешкали владики Речі Посполитої, однієї з наймогутніших держав середньовічної Європи. Тут вони й поховані. Десятки королівських усипальниць у підземеллях Вавельського замку.

Вавель як головна святиня Польщі — раз головний музей країни. Він структурований на кілька музеїв: окремо усипальниця монархів, окремо їхній палац, музей катедри, скарби корони польської — всі регалії, найцінніші державні реліквії, коштовності, окремо — королівські сади. За день усе докладно оглянути неможливо.

Мене вже не дивує, як усе це можна було зберегти протягом періодів лихоліть, які пережила Польща в самісінькому центрі Європи. Збережено, бо це — найцінніше, найголовніше, це душа і серце народу.

І знову сумна аналогія з нашою історією. Немає могили Богдана Хмельницького. На чужині, невідомо де, похований Іван Мазепа. Немає пантеону наших видатних князів і гетьманів. Немає княжих і гетьманських палаців. Єдиний в Україні гетьманський палац у Батурині “реставрується” чи то 20, чи то 200 років. А самого господаря палацу, нашого останнього гетьмана Кирила Розумовського ще в 20-ті роки тут же, в Батурині, було викинуто з могили. Ось де наша “історична пам’ять”.

Найвидатніший поет Польщі Адам Міцкевич помер і був похований 1855 року в Парижі, та в 1890 році Польща перепоховала свого великого сина тут, на Вавелі, в підземеллі кафедрального храму. Там, де упокоїлися Казимір Великий, його батько, збирач польських земель Владислав Локетек, юна 25-річна королева Ядвіга і її чоловік, син Великого князя Литовського і король Польщі Владислав Ягайло. Їхні серця там, де зараз серце кожного поляка.

...Я стояв біля високих стін Вавеля. Вийшов із замку, в який уже поспішали натовпи туристів із Польщі й усього світу. Таблички на стовпчику сповіщали, що звідси до Парижа, Буенос-Айреса чи Токіо стільки-то кілометрів і що 750 кілометрів до Києва. До столиці нашої держави, нашої землі, яка така ж красива, як і польська земля, і народ якої вартий нормального життя, якщо, звісно, цей народ не забуватиме, хто він і яке коріння пов’язує його з цією чудовою землею.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Вавель — історичне серце Польщі

Якщо скористатися мовою літописця, то слава про Сергія Архипчука пройшла по всій Україні. Його творчий діапазон вражає. Він досвідчений діяч фестивального руху в Україні, керівник та ідеолог колективу поетичного театру “Мушля”, викладач Університету культури й мистецтва. Він уміє ставити оперні й драматичні вистави, фестивалі дійства, концерти, ювілейні свята і церемонії. І це, певно, не від всеїдності, а від творчого азарту й широкого кола уподобань.

У Сергія гарний родовід (він народився 1960 року на хуторі Ганнівка на Рівненщині в сім’ї сільських трударів) і чудова освіта — Дніпропетровське державне театральне училище (актор драматичного театру) і Московський державний інститут театрального мистецтва ім. А. Луначарського (режисер музичного театру).

Сергій Архипчук — лауреат Міжнародного конкурсу режисерів естради (Москва, 1989 р.); “Режисер року” (фестиваль “Нові зірки старого року”, 1994 р.); Вагнерівський стипендіат (Байройт (ФРН), 1997 р.).

Серед розмаїття його постановок “Юланта” П. Чайковського і “Набукко”, “Отелло” Верді (Донецьк), “Мачуха Саманішвілі” Г. Канчелі, (Дніпропетровськ, краща вистава 1987 року), “Пан Коцький” М. Лисенка (Коломия, 1991 р., лауреат I Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка), “Аїда” Верді (Львів), “Пігмаліон” Б. Шоу (Ніжин), шоу-вистави з Гуцульським естрадно-фольклорним театром-студією “Заграва” (головний режисер, гастролі в містах: Вроцлав, Москва, Монреаль, Торонто та інші) тощо.

“НАЙБІЛЬШИЙ ПРОКОЛ — ЦЕ РОБОТА, ЩО НЕ ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ”

— Сергію, цікаво дізнатися, яким є Ваш режисерський конёнок? У чому Ви найбільш потужно почуваетесь?

— Є так звані кордони і береги, які відокремлюють Сергія Архипчука від іншої режисури. Є знакові речі в різних жанрах, — це опери “Аїда” і “Набукко”, рок-фестивалі “Мазепа-фест” і “Тарас Бульба”, фестиваль авторської пісні та співаної поезії “Оберіг”, авторський вечір поета Павла Мовчана тощо, в яких проглядається мій почерк. Як за кісткою можна зрозуміти, що це динозавр, або засць, або мамонт, чи якась інша істота, так, мабуть, можна сказати, що це я, а не хтось інший.

Для мене найважливішими є національна визначеність, глибинне й чітке усвідомлення того, на якій землі я живу і хто зі мною поруч стверджується. Мені здається, що цей нерозривний зв’язок, жива судинна система відчутна в різних моїх постановках, які зроблені в різних формах і різних жанрах.

А взагалі я дипломований оперний режисер, але завжди готовий до будь-якого іншого матеріалу. Життя привчило мене до того, що треба казати тільки те, що можеш сказати тільки ти, незалежно від матеріалу: чи то мелодрама, дитячий твір, поетична вистава тощо. І цим ти будеш цікавий.

— Чому оперний режисер узався за рок-фестивалі? Це замовлення чи Вами рухає внутрішнє знання жанру?

— Тут інше. Для мене це питання більше культурологічної справедливості, тому що при абсолютно безпардонній, безапеляційній ситуації з окупованим інформаційним простором в Україні, рок і бард-фестивалі були громадянськими вчинками. Наприклад, полтавський “Мазепа-фест” заснований колишнім дисидентом Миколою Кульчинським, мною і музикознавцем Олександром Євтушенком. Для нас ідеологія фестивалю — оприлюднити те, що є сьогодні цікавим у часі, є образом цього часу, формує цей час. Ми вивели на світло ті гурти, які існують, але яких ніби немає.

— Чим Ви пояснюєте змову мовчання навколо них?

— Тим, що відбувалося і сто років тому: національною розмитістю, продажністю, зацикленістю на сусідському городі. Політики,

певні мас-медійники, приходячи додому, заглядають у власний холодильник, а не в сусідський, але на інформаційному городі вони порпаються у сусіда, а той тільки радий, бо просуває свою продукцію за наші гроші.

Поруч із нами живуть угорці, австрійці, поляки, німці, словаки, румуни, які мають свою неповторну культуру, а ми відверто зациклені на старшому браті. “Зачаровані на Схід”, — сказав колись Тичина, ці чари досі багатьох надихають, вони дивляться через зачаровані окуляри, і найгірше, що ті окуляри на серці й у голові.

— Якими роботами Ви найбільше пишаєтеся? Чи траплялися провали?

— Мене вельми тішить одна з останніх робіт — “Заповітне” Миколи Вінграновського в поетичному театрі “Мушля”. Ми безупинно говоримо про відродження, хоча є речі, котрі

був жаливий ляп, особливо з огляду на зміст задуманого. Я б не побажав такого нікому з режисерів.

Найбільші ляпаса — у снах. Мені досі сняться режисерські сні про те, що все зривається: декорації, світло й звук вийшли з ладу, ведучі або захворіли, або не вивчили тексту. Сон повторюється у різних варіаціях і чомусь пов’язаний із фестивалем “Тарас Бульба”.

“КОЛИ ТИ НЕ Є, ЦЕ ЗНАЧНО ТЯЖЧЕ, НІЖ КОЛИ ТИ Є”

— У мене складається враження, що Україна потерпає від дефіциту режисерів. Наприклад, більшість провідних театрів очолюють літні режисери, які часто запрошують для постановок молодших колег з інших країн, наприклад, із Росії, Грузії, Італії. Ваша думка з цього приводу?

— Можна узагальнювати і не узагальнювати. Якщо говорити про Національний театр опери та балету імені Шевченка, то там ситуація з режисурою більш ніж кризова. Замість того, щоб вирощувати, підтримувати своїх фахівців, вірити в них, театральні керівники намагаються взагалі обходитися без постійних режисерів, як це донедавна було в Львівській опері, як нині є в Донецьку, в Одесі, схожа сумнівно-непевна ситуація в Харкові, в Дніпропетровську...

СЕРГІЙ АРХИПЧУК: «ДЛЯ МЕНЕ НАЙВАЖЛИВІШОЮ Є НАЦІОНАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ»

Сцена з опери Д. Верді “Аїда”

вже не можливо реанімувати, а от щодо поетичного театру, традиція якого існувала впродовж багатьох десятиліть, я нутром відчуваю, що цю прогалину треба засівати, і мені здається, те, що ми зробили, дозволяє побачити й наш час, і наші проблеми, і по тому, як глядач реагує на певні моменти, можна зрозуміти чимало про самого глядача.

І найголовніше те, що від Рівного до Донецька, від Полтави до Києва, незалежно від мови і традицій, цей поетичний колаж Вінграновського сприймався людьми, він потрібен, і саме в такій динамічній сценічній формі.

Пишаюся постановкою опери “Аїда” у Львові, пишаюся фестивалями, які мали своє обличчя, драматургію, сценографію, концепцію, стилістику.

А щодо провалів і проколів... Це ж найкращі наші вчителі! Найбільший прокол — це втрата роботи, коли вона не відбувається взагалі. А відверті провали я забув (сміється).

Хоча... Згадую таке. Ше за радянських часів ми робили дуже трагічне дійство, пов’язане з десятиліттям із дня смерті й сорокаріччям із дня народження Володимира Івасюка. Тоді було дуже багато опору, чимало кадебістів нишкли в залі. Дирекція театру імені Заньковецької дала нам на поміч дещо невірноважену жіночку. Вона відкрила завісу в невідповідний момент, коли на сцені не все ще було готове, хтось зопалу побіг тощо. Це

цим театром. Він багатожанровий, там панує російська трагікомедія, латиноамериканська й індійська мелодрама, італійська комедія, американські бойовики тощо. Український театр, і режисура в тому числі, часто-густо живе не тим життям, яке вирує в приміщеннях цього космополітичного театру. Як легко, наприклад, була затоптана вистава Галини Тельнюк “УБН” (“Український буржуазний націоналізм”) у театрі імені Заньковецької. Можна сперечатися щодо вартості драматургічної, акторської, музичної, але те, що ця вистава була найактуальнішою для мене за всі роки незалежності, — це факт (слава Богу, вона досі йде у Львові). Але дуже легко й швидко київські псевдознавці від театру, люди в червоних халатах і з великими тесаками її зарубали й затоптали.

— Є думка, що українська драматургія слабка, інакше б п’єси наших авторів ставилися по всьому світові.

— Не треба робити зі “всього світу” супераргумент. Колись Катерина II дала добрячий “сармак” французьким літераторам, щоб вони писали про Московію, а інший російський можновладець дав гроші, щоб утворити назву Росія, а не Московія. Це все можна купити і зробити. У світі підробних цінностей, імітації коштовностей не так уже важко роздуть бульку на весь світ.

Із другого боку, згадаймо, як п’єси Коломійця, Корнійчука, Левади, Канівця йшли в театрах по всьому СРСР — це була ідеологія. А те, що зараз відбувається, — теж багато в чому ідеологія: дехто не хоче визнати український театр.

— Сергію, Вас часто можна побачити у філармонії, на виставках художників, на книжкових ярмарках, в опері, в драматичних театрах тощо. Це від всеїдності, чи відбувається акумуляція певних ідей?

— До всеїдності далеко, я б значно більше хотів бачити, ніж можу, до того ж баланую між навалюю інформації і внутрішніми табу, щоб не переїсти тієї інформації.

Під час навчання в ДІТІСі однією з “технологій” було ведення щоденника вражень. І коли мій художній керівник курсу побачив, що один день я в цирку, другий — на концерті італійського співака Джанні Моранді, третій — у Дюссельдорфській опері, четвертий — у драматичному театрі Марселя Марішала, далі — на камерній виставі, на джаз-фестивалі, він сказав: “Я не можу зрозуміти, де ти, а де не ти”. А потім промовив: “А-а, вибач, скільки тобі років? Вісімнадцять?”

Тепер мені далеко не вісімнадцять, але намагання відчувати різні мистецтва не згає, бо вони щільно поєднані з життям. Це як закон сполучних судин. Якщо одну судину підняти, то рівень рідини в іншій обов’язково зреагує. Рок-фестивалі цікаві не тільки як стихія, а як частина життя мого народу, молоді, виникає намагання зрозуміти й підкласти своє вміння, досвід, і не тільки тому, що є біла пляма у висвітленні цього явища, а й тому, що йти незанимає шляхами цікавіше. Ось, наприклад, Андрій Жолдак, вельми яскравий режисер, і той, хто піде його шляхом, буде приречений повторювати. Є люди, які постійно щось повторюють. Для мене цікаво йти своїм шляхом. Є така французька приказка: “Я п’ю з маленької чарочки, але зі своєї”. Я не знаю розмірів моєї чарки, але мені є що сказати і як сказати, і це може бути почуто.

Для того, щоб побачити всі хибі, відхилення, нахили і ракурси режисера або актора, для цього не треба в нього брати інтерв’ю, треба, щоб відкрилася завіса, і ви почали всотувати дійство. Справжнє мистецтво — найбільша винагорода, найбільший гонорар для митця, це той трунок, який не зрівняється з ніякими алкогольним напоями й допінгами.

— А що таке режисура?

— Режисура — це культура. Коли її немає, це відчувають усі. А коли є, режисуру можна не помітити, всі подумують, що це так природно: людина вихована, все злагоджено працює. Я люблю вислів Довженка, де йдеться про його мрію поставити такий фільм, щоб у глядача було враження, що сценарист не писав сценарію, режисер не керував знімальним процесом, оператор — камерою, актори не вчили ролей. А все вийшло ніби само по собі, як яблуко, котре росло, дозріло, пригрілося на сонечку і впало.

●

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

“Я БУВ ЧЛЕНОМ КПЗУ...”

“Територія, де я проживав (с. Пасіка Грубешівського уїзду Люблянського воєводства), була зайнята німцями, коли ж почала на польські війська наступати Червона армія, німці в цей час відступили. ...Вже коли встановлювався державний кордон СРСР, місцевому цивільному населенню, яке брало участь у сільських комітетах і сприяло Червоній армії, запропонували виїздити в її тил. У жовтні 1939 нас, біженців, повантажили в залізничні вагони, і ми попрямували в Україну. 10 листопада наша сім'я (йдеться про Йосипа Лукасюка, його дружину Ніну та сестру Марію, синів Антона і Анатолія, старенька мати та трирічна донька Лукасюків залишилися у рідному селі) прибула в радгосп Рози Люксембург, що в Бобринецькому районі”.

Дуже схожа історія прибуття у наші краї і родини Полюхів: “Коли під час військових дій польську армію розбили і вона втекла, у нас виявилось безвладдя, по селу ходили різні банди, грабували населення. Їх ніхто не переслідував. Нам стало відомо, що недалеко (йдеться про с. Мачте того ж Грубешівського уїзду) перебувають частини Червоній армії, громада вирішила послати туди делегата, аби отримати допомогу для наведення у селі елементарного порядку. Делегат Антон Копач, повернувшись, сказав, що треба організовувати місцевий комітет, збирати зброю, боротися з бандами. Після цього ми, організувавшись, обеззброїли кілька банд, Червона армія всіляко нам сприяла. Тоді із села в СРСР виїхало більше 50 сімей, з них десять — у радгосп Рози Люксембург”. Із великої родини Полюхів багато хто лишився у Західній Україні, але крім нього ще дві сестри з чоловіками теж виїхали до СРСР.

Не можна сказати, що Лукасюкам і Полюхам так уже сутужно жилося за старого ладу. Йосип вів своє господарство, мав шість десятин землі, дві коняки, корову, телицю, хату, сарай. Але при цьому, очевидно, був небайдужий до соціалістичних ідей, бо ще 1931 року (розповідав під слідством) його односельці, як виявилось, члени КПЗУ Йосип Грицюк, Леонтій Мазниця та Володимир Марамон часто зверталися до нього, аби він допомагав їм у партійній роботі (цікаво, чи жалкував про те?). За дорученням Грицюка 1932 року сім днів переховував у себе працівника окружкому партії. Якось у його оселі проводили парт-

ВОЗЗ'ЄДНАННЯ. БОБРИНЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Про золотий вересень 1939 сказано й написано чимало. Тоталітарна система, опанувавши Західну Україну, відразу ж почала підганяти її під свій копил: нищила тисячі людей, цілими селами виселяючи їх до Сибіру, розстрілюючи інтелігенцію, не один рік борячись із УПА, доки так-сяк пристосувала вільнолюбних західняків до себе. У тих краях теж було чимало таких, які беззастережно вірили комуністичній ідеї, всіляко намагалися допомагати Червоній армії, добровільно переселялися у тодішню Радянську Україну. Але й вони, трохи поживши у соціалістичній дійсності, часом виявлялися “ворогами”, — комуністична система не могла сприйняти їхні життєві мірки, розуміння суспільних статусів, урешті, наявність елементарної людської гідності.

Серед таких переселенців до Бобринецького району опинилися і двоє теслів — Йосип Лукасюк та Олександр Полюх.

збори. Але офіційним членом КПЗУ, хоча й стверджував це, Лукасюк не був, мабуть, просто співчуваючим. Пізніше, як і Олександр Полюх, став членом місцевого комітету. Але ж у Західній Україні вони тоді створювалися швидше не з ідейних міркувань, а для наведення елементарного порядку. До речі, те, що Олександра обрали членом такого комітету, цілком логічно, адже він свого часу три роки був сільським старостою. Жив також небідно — мав хату, два сараї, чотири десятини землі, троє корів, свиней, гусей, курей.

ХТО Ж ЗНАВ, ЩО СОЦІАЛІЗМ — ЦЕ ЗЛИДНІ?

“Спочатку ми працювали, як належить, — пояснюватиме слідчому Йосип Лукасюк, — а потім вирішили виїхати, бо адміністрація радгоспу не створила для нас, переселенців, жодних умов для життя і праці. Більше того, мали місцеві факти просто нелюдського ставлення до нас. Я зі своєю родиною і Ядилюк Микола зі своєю (всього 12 осіб) розміщались в одній квартирі, неблагоустроєній, холодній, звідки зимою доводилося сніг виносити. Моя дружина була на останньому місяці вагітності і мала народжувати. Коли їй стало зовсім погано, я поїб до директора радгоспу, аби допоміг відправити її в лікарню. Однак автомашини він не дав, дозволив узяти коней. Дружина народила в дорозі, і дитина померла. Інша дитина у мене хвора — гостре малокрів'я. Я не раз просив директора радгоспу виписати нам за готівку якихось жирів, але він відмовив. Топлива абсолютно не було, навіть соломи, аби набити матра-

Фото О. Литвиненка

ци, ніде було взяти. Попросив директора залізну пічку — немає, коней, аби підвезти глини та хоч трохи поремонтувати те приміщення, — не дає”.

Не можна сказати, що приїжджі не знали, що таке злидні. Очевидно, і в їхніх краях бідних людей було доволі, але щоб людина не могла розпорядитися заробленим, своїм власним, придбати те, що життєво необхідне — це було їм незрозуміло. Як і те, що заробітну плату не видавали вчасно. Про це на слідстві говоритиме Олександр Полюх: “Я зарплати не отримав ще за грудень 39-го. А наші гроші, які ми мали в польських злотих, можна було обмінити у Держбанку, але для цього треба було поїхати у Кіровоград, а директор радгоспу не дозволяв доти, доки обмін не припинився, і наші гроші пропали. Топлива не було — за весь час я зміг придбати тільки чотири відра вугілля, доводилося

після роботи розгрібати сніг і діставати бур'ян, щоб хоч трохи протопити. Житло холодне, їсти нічого. Найближчий базар у Бобринці, це 12—15 кілометрів від радгоспу”.

Але були й такі, хто вважав: переселенці із Західної казяться з жиру. Їх, мовляв, прийняли, як належить, забезпечили, три дні годували безплатно, дали житло, меблі, а вони... Місцеві мешканці свідчать, що сім'я Лукасюків, продавши двох своїх коней, жила добре — мали перини, подушки, ковдри, постільну білизну. Ймовірно, що так воно і було. Але наявність цих елементарних речей, які для будь-якого європейця не були ознакою достатку, для наших земляків-степовиків, тодішніх будівників соціалізму, забитих і пригнічених, пограбованих і опущених несамовитою більшовицькою владою на саме дно людського виживання, здавалася розкішшю...

ської гідності і люмпенської свідомості та передаванні останньої у спадок наступним поколінням, а також її вплив на формування суспільства, його внутрішньої культури, конфліктності, протиріч майбутніх нерівностей. Але, мабуть, Бог вирішив, що українці настільки сильні, що зможуть і це пережити, перемолоти, подолати...

Більшість свідків у справі Лукасюка і Полюха підкреслювали, що вони, оцінивши наші чорноземи, дуже хотіли, аби їм дали по кільканадцять десятин. Але таке в Радянському Союзі було неможливо, тому вони, мовляв, і казали, що життя в СРСР гірше тюрми і що далі так жити не можна, треба повертатися додому.

Як би там не було, але коли в середині січня Йосип отримав листа від свого двоюрідного брата Василя Дудки, такого самого переселенця, працівника станції Хирівка Знам'янського району, який повідомляв, що біженців із Західної України відправляють назад, але для цього треба їхати до Києва, чимало людей вирушило пішки до Кіровограда. Там, на вокзалі, зустріли ще кількох братів по нещастю, з якими разом поїхали до столиці. У Києві їм нібито пояснили, що слід повернутися у Кіровоград і через обласну владу отримати дозвіл. У Кіровоградському облвиконкомі вони звернулись до якогось Омельченка, який записав усі прізвища і пообіцяв, що до 1-го лютого їх відправлять. Не дочекавшись цього, десять сімей найняли підводи і поїхали на станцію Долинська, аби вирушити звідти до Києва. До речі, попередили про своє рішення директора радгоспу, здали все надане їм (ліжка, столи), сподівались отримати і розрахунок, але не дочекались. Радянська влада з тими, хто хотів жити інакше, розраховувалася по-своєму. Квитків їм не дали, три дні вони пробули на станції, аж доки Лукасюка і Полюха, очевидно, як призвідників, заарештували.

Звинувачення стандартні — саботаж, антирадянська агітація. Вини своєї вони не визнали, весь час твердили одне: просто хотіли мати для своїх сімей людські умови проживання. Для тодішньої влади це теж було злочином...

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

ПРО-ЧИТАННЯ

Історія України в радянські часи була безликою. З неї викинули імена борців за волю народу, починаючи від гетьманів і закінчуючи “дисидентами”, позначивши їх ярликами “націоналістів”, “сепаратистів”, “ворогів”.

Не вдалося оминати цієї долі й багатьом українським компартійним керівникам. Із 153 членів і кандидатів у члени Політбюро ЦК Комуністичної партії України, 47 були репресовані або доведені до самогубства сталінським режимом, їхні імена були віддані комуністичній анафемі й забуттю. Нині вони, за винятком двох, реабілітовані, їхні імена повернуто історії, незалежно від їхнього місця і ролі в долі українського народу. Поява книги “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918—1991)” В. Лозицького, кандидата історичних наук, директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України, несе цікаву й корисну інформацію завдяки осмисленню документального історичного матеріалу. Є й галерея персоналій найвищої партійної верхівки Ра-

дянської України, аналізуються рецепти політичної “кухні”, в якій готувалося “вариво”, що ставало сутністю республіканської політики — за цими найважливішими науковими параметрами праця є унікальною, за що дякуємо київському видавництву “Генеза” (2005 р.).

ІСТОРІЯ ЗБАГАЧУЄТЬСЯ

Пізнавальне значення праці полягає й у тому, що багатий документально-фактологічний матеріал дає можливість глибше зрозуміти сутність політики, яку проводив В. Ленін, а потім Й. Сталін щодо України. Особливо актуально звучить сьогодні розкриття автором цілеспрямованої політики Кремля на викорінення в Україні будь-яких “самостійницьких ухилів”, на витравлення самого духу “націоналізму”. Як свідчать наведені в книзі документи, для цього використовувалися різноманітні методи — організаційні й навіть репресивні щодо окремих керівників і всього українського народу. Варто навести хоча б окремі з них. Ось Політбюро ЦК РКП(б)

своєю постановою від 20.03.20 р. розпустило склад ЦК КП(б)У, законно обраний IV конференцією КП(б)У (березень 1920 р.).

Причина? Делегати конференції не підтримали списку членів ЦК КП(б)У, підготовленого й запропонованого Москвою. Вказане рішення Політбюро ЦК РКП(б) невдовзі було проштамповане пленумом ЦК РКП(б). Серед інших організаційних заходів, які розкриває автор, була “допомога” Москви в “зміцненні” української парторганізації. Під приводом цієї “допомоги” вже в травні 1920 р. ЦК РКП(б) направив із Росії в Україну на постійну роботу 674 комуністів. Подібна “допомога” Москви Україні російськими кадрами мала постійний характер, вона здійснювалася до кінця існування КНРС, а її сутність полягала в русифікації України, посиленні впливу російського елементу в Україні.

Як свідчать архівні документи, аналізовані В. Лозицьким, для тіс-

ного прив'язання української парт-верхівки, комуністів республіки до есересерівської імперської колісниці, утвердження в суспільстві тотального жаху перед Москвою, Сталін і його поплічники не зупинялися навіть перед масовим терором. Ідеться про штучний голод, органі-

зований Сталіним у 1932—1933 рр., що став справжнім геноцидом проти українського народу.

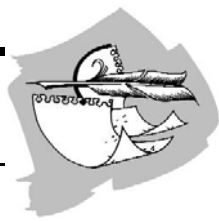
Можна було б зупинитися й на інших подібних аспектах проведення В. Лозицьким наукового дослідження. З них видно, що Ленін, Сталін, верхівка КНРС із самого початку організацію Російської Федерації. Цей статус КПУ був закріплений і в Статуті КНРС. Як свідчать документи, наведені в книзі, в цьому Москві активно допомагала частина росіян, що були в КПУ, і зрусифіковані українці.

Історичні факти, що аналізує автор, переконливо свідчать: національна політика Кремля щодо України була далеко не “братерською”.

Книга подає науковцям важливий документальний матеріал для заповнення “білих плям” на історичному тлі України, допомагає глибше побачити ту тяжку “національну” й іншу спадщину, яку отримала незалежна Україна, й оцінити масштаби й складність роботи. Вона допомагає зрозуміти “політику зигзагів” в українсько-російських відносинах та їхні справжні причини, розпізнавати сутність демагогії керівників нинішньої КПУ.

Та В. Лозицькому не все вдалося, зокрема хотілося б знайти на сторінках його книги відповідь на питання, чому компартійна верхівка України не стала на бік незалежної України. Автор, по суті, обійшов мовчанням ту негативну роль, яку відіграв В. Щербинський (досить згадати його заподадливе проведення русифікації української освіти, науки тощо). Але вказане не зменшує наукової та інформаційної цінності видання.

● **Олексій ГАВРИЛЮК,**
кандидат історичних наук

УКРАЇНСЬКІ ЕКСЛІБРИСИ ПЕТРА КОНОНЕНКА

Закінчення. Початок на с. 11

каво тримати в руках ті книги й читати на багатьох з них авторські дарчі написи. Ось “Чотири броди” Михайла Стельмаха, твір, що зазнав чотирьох вимушених редакцій (майстри з “Великої хати” буквально змушували автора різати текст “по-живому”), але в якому вперше у підцензурній українській літературі було донесено до читачів факт голодомору 33-го. На книзі — напис: “І дорогому, і чарівному Петру Кононенку з любов’ю. Михайло Стельмах 23.XII. 1980”. Поряд на книжковій полиці — присвячений Михайлові Драгоманову та всьому українському руху другої половини XIX ст. роман Раїси Іванченко “Клятва” (саме зі сторінок цієї книги — у підручниках історії про таке не писали в юнацькі роки — вперше дізнався про Володимира Антоновича, Софію Русову, Емський указ, про україноненавистницькі погляди одного зі “стовпів” російського марксизму Плеханова, про те, що Гнат Галаган, який навів московські полки на Запорізьку Січ, — то зрадник, а не герой). На звороті обкладинки читаю: “Хрещеному батькові цієї книжки — Людині чесного серця і рідкісної в наш часи громадянської відваги — Петрові Петровичу Кононенку з незмінною повагою і вдячністю — від автора. Р. Іванченко 27. 3. 87”. Іще через декілька томів, на цій же полиці, з дарчим написом Юрія Мушкетика — “Петрові Петровичу Кононенку з симпатією давньої і неослабної на світ добрий і на вік довгий і на майбутні зустрічі. Ю. Мушкетик. 17.08.78.”, — його збірка прози “Суд над Сенекою”. Книга ця у якийсь дивовижний спосіб проскочила крізь цензурні жорна, сигналізуючи уважному читачеві, що архетиповий сюжет про філософа Сенеку та всевладного імператора, який змусив його померти та не зміг змусити зректися власних переконань, знову й знову повторюється в історії. Історія “однієї шостої” — зовсім не виняток.

На прикладі “Суду над Сенекою”, до речі, дуже виразно можна простежити особливості “творчої лабораторії” Кононенка-критика: кожна сторінка уважно прочитана, важливі місця виокремлено червоним олівцем, біля фрагментів афористичного стилю — знаки оклику. Власне, подумалося мені тоді, гортаючи пожовклі сторінки, що дарчі написи йому, як і його помітки на берегах сторінок, — то все Кононенкові екслібриси, якими він знакує книги, долі, прожиті роки. Так хтось залишає на пройденій дорозі посаджені дерева (у Гончаревій “Твоїй зорі” є дивовижний образ такого шедрого чоловіка), хтось — викопані криниці, а він — екслібриси. Тільки вони — особливі, бо ж ті книжкові знаки, які ставлять хазяйновиті бібліофіли на обкладинках власних книжок, містять у собі щось суєтне і обмежувальне, вони позначають книги як фрагменти нерухомості, аби хтось чужий їх не привласнив (“Що зберіг ти — те пропало, що віддав ти — те твоє”, — ніби для них писав колись Шота Руставелі), а Кононенкові екслібриси — то вільні птахи в леті, такий собі дарунок вдячності світові й людям за прожите, прочитане, передумане.

...У вирі того легендарного на сьогодні початку 90-х, коли неймовірно легко дихалося і писалося, коли здавалося, що українська

мрія десь поруч, на відстані простягнутої долоні, Петро Кононенко вияскавився з новою і надзвичайно потужною силою. Він став деканом української філології Шевченкового університету, він перетворив її на центр українського відродження: відкривалися нові кафедри, читалися нові спецкурси, повертався в актуалізований обіг весь огром нашої етнічної мислин-невості, приховуваний доти по глухих спецхранах. Напевно, не можна навіть назвати таку ділянку духовного поступу, в якій би Кононенко не працював надзвичайно потужно: він редагує “Вісники Київського університету”, він укладає низку хрестоматій та антологій, зокрема й знану по всій Україні “Дніпрову хвилю” (на початку 90-х вона виконувала роль підручника з української літератури для шкіл), він читає лекції у Києві і по всій Україні, він на шпальтах “Літературної України” повертає читачському загалу творчість неперевершеного Євгена Маланюка, він там-таки дає нишівну відповідь на Солженіцинське “Как нам обустроить Россию”, він готує перевидання і пише передмову до багатотомної “Історії української літератури” М. Грушевського, він розробляє концепцію і засновує Інститут українознавства, він...

Саме на його лекціях ми, студенти-філологи, уперше побачили Лавріненкове “Розстріляне Відродження” (Кононенко зачитував звідти вголос найцікавіші біографічні шкідки), “За 25 літ” Лебідя і Рильського, Маланюкові “Нариси з історії нашої культури”. З протуберанця того українського рсдорджіменту, з його пасіонарної неупокореності постав згодом увесь огром фундаментальних українознавчих досліджень Петра Кононенка, його, знані в Харкові, Сімферополі, Донецьку, Львові, Черкасах, по всій Україні, монографії — “Українознавство”, “Феномен української мови”, “Філософія родинності”, “Український етнос: генеза і перспективи”, “Національна ідея, нація, націоналізм”. З-посеред них особливо близькими видаються мені дві книги — “Українська література. Проблеми розвитку” та “Свою Україну любіть”: розкішне, у крашодому сенсі “ефремівського” стилю письмо, зігріта теплою емоцією панорамна контекстуальність, напливи й несподівані завихрення стильових інтенцій. Одне слово — мерехтить на тих сторінках, як сказали б модерністи початку XX віку, “танцююча зірка”.

...На його робочому столі завжди Гімалаї творчого безладу: сто-си книжок, грубі теки зі списаними аркушами паперу, де думка “розтікається по дереву” від Кня і Аскольда до Панаса Мирного й Архипа Тесленка, від метандрового орнаменту й Мізинської стоянки до космічних проривів Кондратюка (взагалі, Кононенкові рукописи розпізнаєш відразу, за “тисячею і однією” правкою та вставкою), а ще — журнали, вісники, збірники, факси із запрошеннями на всі конференції, які лишень можливі. То — його обрана пора, його Ітака, і він у ній, як і Одиссей, — безроздільний володар. Що ж побажати йому на перше 75-річчя? Передусім, аби ручка по аркушу легко “йшла”, адже, як писав мудрий Малайрме, світ колись-таки вивершиться Великою Книгою.

● **Олександр ХОМЕНКО**

ПОЕЗІЯ

Іван Франко — всетворчий феномен світового масштабу. Він вивів українське слово на планетарні обшири. За жанровим розмаїттям, за строфічною будовою йому важко знайти рівню.

Громадська пристрасть, соціальна наповненість, духовна сила ставить його на один щабель із чільними провідниками людського духу, з тими, хто віддав свої могутні зусилля на вівтар людського вдосконалення. Часом його уявляли як такого собі незламного Каменяря, що безнастанно лупав брилу суспільної несправедливості. Та думати так — звужувати його трепетне ество до звичайнісінького літературного монстра. Його потужний інтелект граційно поєднувався з дивовижною чуйністю, із сердечним ставленням до всього спектра невідворотних життєвих реалій. Кажуть, геніїв без великого страждання годі шукати. Тож тільки сильний духом, саможертвний чоловік міг брати на себе нелюдські тягари.

Саме таким я і прагнув відтворити його у цьому невеликому циклі поезії.

Сергій БУРЛАКОВ,
м. Дніпропетровськ

ХВАЛА ТОБІ, ВЕЛИКИЙ ГАЛИЧАНИН

Полеміка.
Полеміка.
Полеміка...
Одвічний пошук істини.
Добра.
І тут, буває, відстає естетика —
Із грубих суджень
Сутність вирина.
Перо — не забавка.
Магічна дія слова.
Скрижали пам’яті —
Не посивист порожнеч.
Безмежне поле —
Снігова обслона,
Назустріч волі —
Болю гострий меч.

О як любив! О як же він любив!
А втретє — аж скипів —
від нелюбові.
Складало серце іспит —
на розрив! —
І всі слова були невинуваті.
Він мучився у муках правоти,
В жаданні душі змучену пізнати,
І сумніви терзали, мов кати,
Вже й на рибалку
не пускали з хати.
Любив, як міг
лиш тільки він любить,
Зоставивши нам сповіді у спадок,
О Боже! Нерозділене болить —
І гіркоту дарує наостанок.

Ольго,
Ольго...
Двічі чуо: — Ольго!
Найву, чи, може, тільки в сні?
Але чом привиділись мені —
В одніні.

Від сліз уже волого.
Плаче око.
Та не плаче час.

Я уже не розрізняю вас,
Бо мені судилося до скону
Кожну з вас леліять, мов ікону,
Проклинати — і любити вас.

Тільки ж серце ненароком йокне:
— Ольго,
Ольго...
Ну прийди ще раз.

Ні, він не тільки в скелище гатив
Важучим кайлом
праведного Слова,
В “Зів’ялім листі” весняний порив,
В чуття гарячі не вп’ялась полова.
Занепад не для нього.
Кволість теж.

Хоч вжалили
“мудрелі” кафедральні.
Від прикрощів ество не вбережеш,
А компроміси підлі — аморальні.
Жага неуголенна чистоти,
Її не змірять злотом чи грошима...
Як не змаліть в полоні самоти,
Коли, мов крук,
нужденність за плечима.

Жив у будиночку.
Над урвищем крутим,
Верстаючи в думках важку дорогу.
Такий він, тричі проклятий, інтим
Вже відбира з душі останню змогу.
Але здаватись немічі — ганьба!

Фото І. Яльцького

Ладнає вудлища.
Іде на добрі влови.
А за плечима — вікова судьба,
Нових жадань непереборні зови.
Ні, брате!
Ми ще не на дні,
Ми зводимось з пониззя,
мов Карпати,
Безсмертний дух наш
годі захитати —
Він, як орел, — в небесній вишині.

Цить, серце, цить.
А думка не вчахає —
Від нив летить
На всніжені верхи.
Невже поради —
навіть їй — немає?
А ще ж ті “друзі”, наче вороги.
Цить, серце, цить.
Вгамуйся.
Біль розради
Здере з мовчання
нестерпимий нуд —
І Слово не впроторити за ґрати,
Коли його, немов
прозоріння, ждуть.

НАД ТВОРАМИ КЛИМЕНТІЯ ЗІНОВІЄВА
Стояв світанок тихий і черлен,
Століття при столі гули,
як бджоли,
Коли з сутемряви
З’явився враз чернець,
Блідий від праці,
а тугий, мов жолудь.
І наче б сам розкрив
свій манускрипт —
І вже Каменяру гримлять ремесла.
І геній стих,
В побожній тиші стих —
Одвічні трудники
в очах йому воскресли.
Вони ж творили Русь,
А їм зневажно: — Чернь! —
Жбурляли грошожерці тлустотілі,
А то ж були майстри, яких, ачей,
У себе не знайшла б і Візантія.
Та їм дісталося лихом торгувать,
І обкладатись вічними боргами,
А в них жила душі висока стать,
Земних надій усі відтинки грали.
Франко читав —
Із Лети повертав—
Ні! — не ченця, а ратаїв Бояна.
І стигла мить, від думи золота,
І тінь віків світилася багряно.

У КРИВОРІВНІ
У горах гір’яки — як тури рвінні,
Грім гулко над смереками гука...
Павличко виступає в Криворівні
На ювілей вічного Франка.
Над зворами застигли у крисанях

Музики, теслі, вуйки-вівчарі,
А слово, здобуває,
мов кресало, —

Ясу,
вогонь,
блиск думи на чолі.
Така вона, любов Каменярева, —
Не втишити віками, не зігнуть!
Ідуть по диких скелищах дерева,
І лине голос в найглухіший кут.
Павличко виступає в Криворівні —
І вітер хмари розганяє злі,
Хоч і гуркочуть відгроми загірні,
А блискавиці ломляться в сльозі.
Та день уже дзвенить
у сурми мідні,
Круті провалля світлом затопля.
І відчуваєш в цім гірському погідді,
Як кривним
Словом
повнитися земля.

В КАМІННЯ Б’ЄТЬСЯ ЧОРНИЙ ЧЕРЕМОШ

І
Коли вже тілом
немічний, з-під скелля
Він духом в незглибиме поривав,
Що вистраждав?
Яких жадала прав
Нужденності і величі оселя?

Ні, не скорявся він,
тремтіла стеля —
Її жагучий поклик пробивав!
Бо ж не молитва,
не пісний конклав —
А дужий гімн,
а вічна міць “Мойсея”.

В каміння б’ється
Чорний Черемош,
Чигає тінь —
убогих чи вельмож? —
Розпука. Біль.
Звело у нерух пальці.

Та день встає
з далеких пасовиськ —
На стіл лягає сонця ранній блиск,
Бескеттям постає громаддя Праці.

ІІ
Яка шалена злива пронеслась
Над лісом, над високою травою,
А ми їдем Франковою тропою —
І вечір громом здоганяє нас.

Сільська зоря впівнеба розлилась.
Він тут ходив. Під кроною крутою
У помислах тяжких ставав собою,
А в долю вже трагічна
нить вплелась.

На обрії скакали блискавиці,
Кресали замашніші
від кайла-криці,
Воістину — не пройдеш без негод.
Він підіймався
всякчасно до народу,
Зневаживши гендлярство,
страх, погорду —
То потім вже до нього ріс народ!

НА ЛИЧАКІВСЬКОМУ ЦВИНТАРІ

Гінко
На Личаківському цвинтарі
Білка
Промчалася по хрестах.

Замшілі граніти
Усміхнулись
З узгірка.
Весна.

Усміхнулася — лоскітно.
Всесвіт не має дна.

Всесвіт білкою
Крутиться,
Бігає —
Живому немає меж.

О, як безкрайно у світі білому
Навіть від цих сумовитих
Стеж!

Тіні снуються.
Хиткі,
Загадкові —
Тишу не зруш.
Чуєш, квітнєве щось
мовить Франкові
Вічними барвами Труш?
Чуєш, крізь сніжні
прорвавшись завії,
В теплі золотім
Леготом ллється яса Соломії,
Лине Людкевича грім?

НАРИС

Певно, екзистенціалісти мали-таки рацію, коли стверджували, що найповніше людська “самість”, оте її найпотамніше, глибинне “я”, розкривається в межовій ситуації: коли відходить на маргінес усе суетне, вторинне й дріб’язкове, коли особистість уже не сховається за масками соціальних ролей або фальшивих сентенцій. Лише тоді можна з повною відповідальністю стверджувати, що автентична людська екзистенція, те її приховуване в соціумі “внутрішнє буття”, говорить зі світом своєю власною мовою. Не випадково ж у моменти кризові, зламні так гостро й об’ємно виєскравлюються ті визначальні риси характеру (і конкретної людини, і соборно-надіндивідуальної спільноти — нації), які зазвичай непомітні або малопомітні в ряхтливо-муплинні буденного життя.

Вибір і свобода в усі віки поставали категоріями самотинними, і через те — аристократичними; їхнім наріжним каменем лишається фундаментальний вольовий жест і шляхетна висота застережної межі.

...Те пізнє літо 1999 видалося якимось по-особливому спекотним і важким. Для всіх, а особливо для нього, Петра Кононенка, і для очолюваного ним творчого гурту, над яким дедалі більше згущувалися хмари. Інститут перебував тоді у формальному підпорядкуванні Київському університету ім. Тараса Шевченка, з керівництвом якого знаходити спільну мову ставало чимраз важче. Точніше кажучи — практично неможливо. “Опоненти”, назвемо їх так, розвитку українознавства як окремої і цілісної наукової дисципліни спочатку обрали тактику затяжного облоги: почалися перебої з фінансуванням, зменшувалися зарплати, а улесливі голоси по темних кутках наставляли ці не кожного співробітника: “Навіщо тобі ця безперспективна справа, треба полишити всі ігри з українознавством, бо й не було його ніколи, а прийняти, натомість, концепцію тих, хто зараз сильніший, — тоді і з зарплатою питання вирішиться, і перспективи для кар’єрного зростання аж он які відкриються”. У Петра Кононенка від цієї колотнечі, безсонних ночей, безкінечних нарад у “верхах”, на яких його шантажували або навпаки — обіцяли золоті гори, аби тільки він відступився від свого Інституту, стався серцевий напад. І то дуже поважний: за деякий час лікарі наполягли на терміновій операції на серці.

Пригадую, то було на четвертий чи п’ятий день після дуже важкої операції. Я зі своїм близьким товаришем мав відвідати Петра Петровича в лікарні; здається, треба було віднести йому якісь документи на підпис. А прийшовши в палату, був вражений тим, що він уважно (з олівцем у руках) “студіював” нещодавно перед тим видану монографію Володимира Барана “Походження слов’ян”. “Ось, хлопці, читаю нашого Володимира Даниловича. Це ж велетенська праця, яку він проробив, а в нас хто ту працю як слід осмислить, хто відгукнеться на неї?”, — сказав, показуючи книгу із закладкою десь на 60-й сторінці. Отже, читав уже не перший день! Я був шокований: людина, яка кілька днів тому стояла на самсінькому краю прірви, тільки від неї відійшовши, говорить і думає про... книги. Бо зімітувати можна все, що завгодно, і які завгодно слова з високих трибун промовляти, проте сфальшивити в цій ситуації було неможливо. Так подорожній, повернувшись додому після довгої мандрівки, бере до

рук найперше ту річ, яка для нього найдорожча. Для Петра Кононенка таким сакральним оберегом є книга.

Звичайно, тут можна і треба говорити про “голос” української інтелектуальної традиції (Євген Плужник уточнив би — про “голос крові”), у координатах якої книга, слово, письмо оприявнюються універсальним символічним кодом, який уміщує все багатоманіття сенсів історичного буття спільноти.

Драматичне поєднання в єдиному силовому полі слова як простору безмежних можливостей і

в основному корпусі зібраних там творів В. Винниченка. Не розминулися! Очі спинилися на обкладинці: “Володимир Винниченко. Між двох сил”. Київ—Відень, 1919 рік. Друковано 1500 примірників. 136 сторінок”. Текст драми зі своєю та Джима Дінглі передмовами Кононенко перевидасть 1998-го в київській “Бібліотеці українця”, а сама ця історія може правити за добру сюжетну основу для повісті про захопленого бібліофіла та його неймовірну удачу. Якщо хтось із белетристів нею зацікавиться, має пам’ятати, що Петру Кононенку, згідно з конвенціями про захист авторських прав,

щовська “відлига”. “Тепер две России встретятся — та, которая сидела, и та, которая садила”, — сказала про ту добу Анна Горенко, відома у світі під російським прізвищем Ахматова. Зустрілися і дві України: в Інституті літератури ще “богував” Шамота та, попри все, поверталися з концтаборів віцілілі. Приїхав до Києва і Борис Антоненко-Давидович, для якого Хвилювий і Плужник, Підмогильний і Зеров завжди лишалися живими співрозмовниками (Кононенко згодом часто відвідуватиме письменника в його київському помешканні, розпитуючи про пони-

потрапила низка текстів, що повертали в оперативне поле вищого шкільництва заборонені й цензуровані раніше імена. Цього ж року з’являється підготовлена офіційними інстанціями “Історія української літератури”, у якій, поряд із деякими позитивними моментами, відчувався подих фальшивого культівського соціологізму, який поділяв українських письменників на дві ворогуючі групи: “прогресивних” і “реакційних”. “Історію...” збиралися відзначити державною премією, але несподівано в “Літературній газеті” друкується стаття П. Кононенка “Поки що тільки основа”. У ній — особливий наголос на тому, що історія вітчизняної літератури має спиратися на засади гуманізму, народності та історизму, а не на насаджувані зверху концепції, які, до того ж, змінюються залежно від політичної погоди. “Інстанції” сприйняли критичний матеріал як замах на ті їхні “основи”. Так само була поцінована Кононенкова докторська дисертація “Проблеми гуманізму в українській літературі”.

Ще однією “гранню кристала” для нього, починаючи з середини 60-х, стає літературна критика. 1984 р. Петро Петрович був удостоєний звання лауреата республіканської премії, у цій, сказати б, номінації. За обсягом доробку він мав підстави претендувати на відзнаку значно раніше, але йому, швидше за все, повсякчас пригадували присвячену Гончареву “Собору” статтю “Бережімо собори наших душ”. Принагідно зауважу, що доволілія приязнь Олеса Гончара і Петра Кононенка — то тема для окремої розмови... Він був його заступником у ще живому тоді Українському фонді миру. Осмисленню романів і новел О. Гончара Петро Кононенко присвятив низку першорядних досліджень (тут вишишується його монографія 1988 р. “Особисте причетний”); 1995 р., коли письменник відійшов у засвіти, а слідом за ним відлетіла до українського вірую душі Патріарха Володимира Романюка, Кононенко напише найсильнішу свою поетичну річ — “Голоси в пустелі” — діалог у позасвіті двох будителів національного духу про буття і небуття, життя і смерть...

Пильна увага до біжучого літературного процесу давала Петрові Кононенку змогу багато що зрозуміти, виявити найпосутніше, простежити тяглість традиції; по суті, це було те ж таки продовження війни за збереження української самобутності, тільки дещо іншими засобами. У часи Петра Шелеста, а особливо після його падіння і настання ери всевладного Маланчука, “Велика хата”, сиріч ЦК КПУ, розглядало все українське письменство як потенційну ідеологічну диверсію. На протигагу ідеологічній критиці, яка, абстрагуючись від естетики й народної правди, шукала у творі лише відповідності “останнім рішенням”, витворювалася критика морально-етична (у її системі координат Кононенко здобував на одну з найрепрезентативніших постатей), яка через “розстрільні 30-ті” перекидала мосток єднання до Єфремова, Зерова, Драй-Хмари. Фактично, весь масив визначальних текстів епохи “осені соцреалізму” в Україні пройшов через руки і серце Петра Кононенка.

Згодом, коли він передав майже всю домашню книгозбірню (а це сотні томів) у дарунок бібліотеці Інституту українознавства, авторів цих рядків було надзвичайно ці-

Закінчення на с. 12

УКРАЇНСЬКІ ЕКСЛІБРИСИ ПЕТРА КОНОНЕНКА

слова-небезпеки довелося спізнати Петрові Кононенку вже на початку свого життєвого шляху.

...Кінець 1940-х, село Марківці на Чернігівщині, злиденне існування уколгоспіненого селянства, виснажлива праця “на благо Родіни”, примусові позики, фінінспектори обкладають податками кожне дерево біля хати... У збірці оповідань “Суд” Ю. Мушкетик, один із найближчих друзів героя цього екзерсису, розповів про часи дитинства їхнього покоління з щонайвиразнішою мірою трагічної об’єктивності. Школяр-старшокласник Петро Кононенко у тому безпросвітті віднаходив втіху насамперед у книгах. У класиці — українській і зарубіжній. Від тих подалених років трепетне ставлення до книги збережеться у Кононенка на все життя. Пригадую, як він, уже директор Інституту українознавства, бідкався десь року 1992—1993-го, що загубився у вирі воєн і пожеж текст Винниченкової драми “Між двох сил” (твір, у якому художнє моделювання визначального психологічного конфлікту епохи української революції достоту сягало вершин античного трагізму Есхіла й Софокла, Є. Чикаленко ще 1918-го називав найкращим і неперевершеним твором драматурга), а про нього ж так захоплююче розповідав Ю. Бойко-Блохін, відтворюючи в усному переказі ті фрагменти, що збереглися в пам’яті.

Далі — слово самому Петру Кононенку (цитую його зі статті “Твір геніального синтезу і провидіння”): “Та справедливості в природі існує. 1996 року, в час підписання угоди про співробітництво між Інститутом українознавства та Центральним і Північним Лондонським університетами, професор Дінглі (йдеться про Джима Дінглі зі Школи Славістичних Студій — О. Х.) запропонував мені оглянути бібліотеку українознавства. Нароховує вона понад 100 тисяч томів, і в ній легко було розминутися з невеличкою книжечкою, тим більше, що вона не

належить не менше ніж 30 % гононару (жарт, звичайно).

Та повернімось у кінець 40-х. Тоді герой нашого екзерсису і сам почав писати вірші, показав їх своєму вчителю, а той надіслав їх до Києва, у Кабінет молодого автора Спілки письменників. За деякий час від тамтешнього керівника, Матвія Талалаєвського, відомого тоді драматурга і поета, фронтовика, який на другий день війни вирушив добровольцем на фронт, надійшла прихильна відповідь. Хлопцєві пропонували приїхати до Києва, показати інші свої твори, готувати до видання збірку. І ось він у столиці, тамуючи радість і надію, підходить до спілчанського будинку, заходить у під’їзд, але шлях на сходи йому перепиняє якась постать у військовій шинелі. Далі наша новела набуває форм драматургічного діалогу:

— Ты к кому?

— Та я ось до письменника Матвія Талалаєвського, він прочитав мої вірші, надіслав запрошення приїхати до Спілки...

А згори цьому чоловікові, що розмовляв з Петром біля сходів, уже гукають: “Давай, давай, пропускай, пусть проходит!”.. Та незнайомець продовжує затримувати хлопця:

— А ты что, знаешь Талалаевского лично и часто ему письма пишешь?

— Та ні, я ніколи його в очі не бачив, а ось тільки листа від нього отримав з викликом.

— Ну так топай отсюда и никогда больше не упоминай эту фамилию.

Важко сказати, чому “дрогнуло” “доблесне” чекистське серце, чому не затримав він на місці ще одного “ворога народу”: може, про своїх дітей згадав, а може, подумав про Вищого Суддю, перед яким і так уже було за що відповідати. Як би там не велося, а перше “бойове” хрещення минулося для Кононенка майже щасливо; кілька їх ще буде потому, тих хрещень, на його життєвому шляху.

У кінці 40-х Петро Кононенко вступає на відділення україністики Київського університету ім. Т. Шевченка і відразу поринає у вир студентського життя, голодного, з абсолютною невлаштованим побутом, але такого запаморочливо-прекрасного. Уславлені викладачі, лекції, бібліотеки, книги. Як це не парадоксально, але в ті тогально глухі сталінські 40-і спрагли ще могли віднайти і прочитати Куліша, Грушевського, Аркаса, напівзабороненого Франка. На початку 50-х він здобуває диплом і починає працювати викладачем кафедри історії української літератури.

За деякий час — ХХ з’їзд і хру-

шену Атлантиду 20-х). Молодий викладач у цей час велику увагу приділяє перевиданню творів репресованих авторів — В. Підмогильного, Г. Косинки та ін., пише до їхніх книг передмови. Звичайно, то був “жанр” специфічний, там конче необхідно було наголосити, що письменник N дуже й дуже любив радянську владу і ніяких злочинів супроти неї не вчиняв, а репресований він — незаконно. Що б там не казали нині, той етап треба було пройти, і честь і слава тим людям (а серед них були і М. Рильський, і М. Бажан, і А. Малишко), які тоді виривали з цензурного небуття репресовані імена і книги. Без цього етапу ми не змогли б після проголошення Незалежності ствердити на повен голос: так, титани Розстріляного Відродження не чинили злочинів перед своїм народом, проте український народ і більшовицька партія — реалії взаємозаперечні.

На початку 60-х перед нашою гуманітаристикою з усією невідворотністю постала і проблема витворення науково-об’єктивної, цілісної концепції розвитку вітчизняного письменства: без цього годі було творити шкільні підручники з української літератури, викладати її у вузівському курсі. Фактично, на випаленому сталінізмом попелищі треба було зводити новий будинок: розробляти нову методологію, узгоджувати критерії оцінок тих або інших літературних фактів. Щоправда, споруда та різними людьми бачилася по-різному: хтось хотів вивершувати собор, хтось — добудовувати стару казарму. Адже у 30—40 рр. не лише фізично знищили провідних учених у цій царині, було знівельовано сам принцип неупередженого аналізу: науковець мав слухняно йти за “партійною лінією”. А тих, хто намагався зберегти бодай дешицю незаангажованості, як, наприклад, С. Маслова та Є. Кирилюк, які у виданому 1945 р. “Нарисі історії української літератури”, спираючись на незаперечні докази, зарохували письменство Київської Русі до українського літературного процесу та давали більш-менш неупереджені оцінки творчості І. Не-чуя-Левицького, П. Куліша, Б. Грінченка, оголошували “буржуазними націоналістами”. У добрий слід цих явних і прихованих “ворогів народу” ступав і наш молодий дослідник. 1964 р. побачили світ “Матеріали до історії вивчення української літератури” — видання хрестоматійно-літературознавчого штибу, що стало аналогом відсутнього тоді вузівського підручника. П. Кононенко був одним із упорядників і авторів видання. Завдяки його ініціативі, до нього